

Nr 2 (6) - Maj 1996

Wydanie specjalne

ISSN 1234-5725

Wieś i Doradztwo

Pismo Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego

Cena 2,00 ZŁ (20 000 ZŁ)

Program seminarium¹⁾ pt.

Rola i zadania doradztwa rolniczego w procesach modernizacji i integracji rolnictwa polskiego z Unią Europejską

1. Otwarcie seminarium - Marszałek Senatu RP Adam Struzik
Prowadzenie - senator Sylwester Grajewski
2. Prof. dr hab. Katarzyna Duczkowska-Małysz, podsekretarz stanu w MRiGŻ -
*"Kierunki działań Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w zakresie
doradztwa rolniczego"*
3. Dr inż. Stanisław Legutko, AR w Krakowie - *"Status prawny doradztwa rolniczego
w Polsce"*
4. Prof. dr hab. Kazimierz Kosiniak-Kamysz, Rektor AR w Krakowie,
dr inż. Józef Kania, AR w Krakowie - *"Regionalne inicjatywy w zakresie współpracy
nauki z praktyką na przykładzie Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa
Rolniczego"*
5. Dr Władysław Piskorz, FAPA w Warszawie - *"Proces integracji polskiego rolnictwa
z Unią Europejską"*
6. Dr Mirosław Drygas, IRWiR PAN w Warszawie, dr inż. Józef Kania,
AR w Krakowie - *"Tendencje rozwoju doradztwa rolniczego w świecie"*
7. Dyskusja
Prowadzenie - dr inż. Czesław Siekierski, Dyrektor FAPA w Warszawie
8. Podsumowanie seminarium - prof. dr hab. Andrzej Wiatrak, SGGW w Warszawie
9. Zamknięcie seminarium - senator Sylwester Gajewski

Współorganizatorzy seminarium:

Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA) w Warszawie

**Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego (MSDR) z siedzibą
w AR w Krakowie**

¹⁾ Seminarium odbyło się w dniu 10 IV 1996 r. w sali posiedzeń Senatu RP

Więś i Doradztwo

Wprowadzenie

Adam Struzik

Rola doradztwa rolniczego w procesach modernizacji i integracji polskiego rolnictwa z Unią Europejską 2

Doradztwo Rolnicze w Polsce

Katarzyna Duczkowska-Małysz

Doradztwo rolnicze w procesie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich - znaczenie, wyzwania, zagrożenia, szanse 4

Stanisław Legutko

Status prawny doradztwa rolniczego w Polsce 9

Kazimierz Kosiniak-Kamysz, Józef Kania

Regionalne inicjatywy w zakresie współpracy nauki z praktyką na przykładzie Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego 21

Doradztwo Rolnicze na Świecie

Mirosław Drygas, Józef Kania

Doradztwo rolnicze na świecie - tendencje rozwojowe 25

Doradztwo Rolnicze - Regulacje Unii Europejskiej

Władysław Piskorz

Integracja polskiego rolnictwa z Unią Europejską 34

Podsumowanie

Andrzej Piotr Wiatrak

Rola i zadania doradztwa rolniczego w Polsce w procesach restrukturyzacji rolnictwa i jego integracji ze strukturami europejskimi 49

Nr 2(6)/1996

Drodzy Czytelnicy

W poprzednim numerze naszego czasopisma poświęciliśmy dużo miejsca roli i zadaniom organizacyjnym na nowo powstałym w naszym kraju izbom rolniczym. Obecne wydanie jest natomiast przeznaczone w całości problemowi państwowego doradztwa rolniczego w Polsce, którego status prawny jest wciąż nieuregulowany zwłaszcza na tle doświadczeń i rozwiązań systemowych w innych krajach.

Tematyka powyższa była przedmiotem obrad na seminarium w Senacie RP pt. "Rola doradztwa rolniczego w procesach modernizacji i integracji polskiego rolnictwa z Unią Europejską" zorganizowanym w dniu 10 kwietnia 1996 r. przez Przewodniczącego Senackiej Komisji Rolnictwa senatora Sylwestra Gajewskiego, Dyrektora FAPA w Warszawie Czesława Siekierskiego oraz Zarządu i Rady Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego w Krakowie.

W seminarium wzięli udział senatorowie i posłowie RP, przedstawiciele MRiGŻ, pracownicy naukowcy Katedr i Zakładów Doradztwa Rolniczego Akademii Rolniczych i innych uczelni z całej Polski, przedstawiciele ODR, rolnicy - członkowie Krajowej Rady Doradztwa Rolniczego, wojewodowie i wójtowie oraz inni zaproszeni goście. Wygłoszone tezy 5 referatów stanowiły kanwę do bardzo burzliwej i rzeczowej dyskusji, w której na plan pierwszy wysunął się problem: **nadania statusu prawnego państwowemu doradztwu rolniczemu w naszym kraju.** Co ważne, uczestnicy spotkania w sposób jednoznaczny opowiedzieli się za szybkim uregulowaniem tej kwestii poprzez wprowadzenie w życie projektu ustawy o państwowym doradztwie rolniczym.

Redakcja

REDAGUJE ZARZĄD
MAŁOPOLSKIEGO STOWARZYSZENIA
DORADZTWA ROLNICZEGO

z siedzibą w Akademii Rolniczej w Krakowie
31-121 Kraków, ul. Czysła 21

REDAKTOR ODPOWIEDZIALNY
dr Stanisław Legutko

tel. (0-12) centrala 32-16-20 w. 251 lub 344
(0-12) 34-31-90
fax (0-12) 33-15-61

ZDJĘCIA
Stefan Michalik

Adam Struzik

Rola doradztwa rolniczego w procesach modernizacji i integracji polskiego rolnictwa z Unią Europejską

Szanowni Państwo!

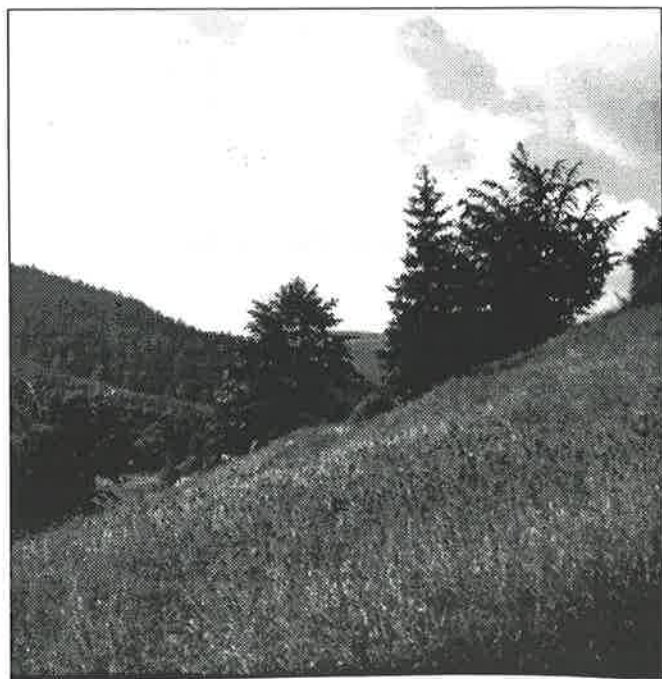
Rolnictwo i obszary wiejskie w Polsce stoją u progu bezprecedensowych w ujęciu historycznym przemian. Konieczność restrukturyzacji i modernizacji oraz coraz bliższa perspektywa integracji rolnictwa polskiego z Unią Europejską zakreślają obszar zadań niezbędnych do realizacji w niedalekiej przyszłości.

Jak państwu wiadomo nie tylko Polska ma poważne problemy z polityką rolną. Przed koniecznością wprowadzenia głęboko sięgających zmian stoi obecnie zarówno Unia Europejska, jak i USA. W Stanach Zjednoczonych w końcowym stadium znajdują się prace nad Ustawą Rolną, regulującą zasady wspierania rolnictwa na kolejnych siedem lat. W stosunku do ubiegłych ponad 50 lat proponuje się wprowadzenie radykalnych zmian w zakresie finansowania rolnictwa. W podobnym duchu przebiegają prace w Unii Europejskiej. Coraz głośniej mówi się o konieczności zasadniczych zmian we wspólnej polityce rolnej (CAP). Wszystkie te propozycje sprowadzają się do zwiększenia orientacji rynkowej sektora rolnego poprzez znaczne ograniczenie wielkości subsydiów.

W Polsce zakres przedmiotowy koniecznych zmian jest odmienny. Punktem centralnym jest modernizacja oraz dostosowania rynkowe i integracja, a nie zmniejszanie zakresu subsydiowania, które realnie jest znacznie mniejsze niż w wyżej wymienionych krajach.

Nie sposób sobie wyobrazić, aby wyżej wymienione procesy mogły odbywać się bez udziału doradztwa rolniczego. Instytucje doradztwa rolniczego odegrały kluczową rolę w okresie modernizacji sektora rolnego zarówno w Europie Zachodniej, jak i w Stanach Zjednoczonych. Doświadczenia tych krajów dostarczają niezbitych argumentów potwierdzających fakt, że właśnie doradztwo rolnicze było głównym instrumentem realizacji polityki rolnej i miało fundamentalny wkład w przeobrażenia sektora rolnego.

Wydaje się także, że niezwykle istotnym dla właściwego usadowienia doradztwa rolniczego wśród instytucji otoczenia rolnictwa jest to, aby działalność doradczą postrzegać w wymiarze edukacyjnym. Jakże bowiem niezmiernie ważnym czynnikiem, determinującym efektywność działalności gospodarczej w rolnictwie jest poziom kwalifikacji pracujących w sektorze rolnym.

Powszechnie jest wiadomo, że w Polsce poziom kwalifikacji pracujących w rolnictwie, jak i całej ludności wiejskiej znacznie odbiega od innych grup społeczno-zawodowych, czy też ludności miejskiej. Z tego też względu jednym z ważniejszych zadań instytucji doradztwa rolniczego jest moim zdaniem wypełnianie tej luki, w końcowym efekcie przyczyniające się do osiągnięcia lepszych wyników ekonomicznych, a w konsekwencji także do wyższych dochodów z pracy w rolnictwie.

Zakreślony w programie Seminarium zakres merytoryczny zaplanowanych referatów w znakomity sposób pokrywa obszar problemów, jakie nurtują aktualnie doradztwo rolnicze w Polsce. Sądę także, że zaprezentowanie tendencji, jakie mają miejsce w innych, przodujących w tym względzie krajach świata przyczyni się do zainspirowania i wzbogacenia późniejszej dyskusji.

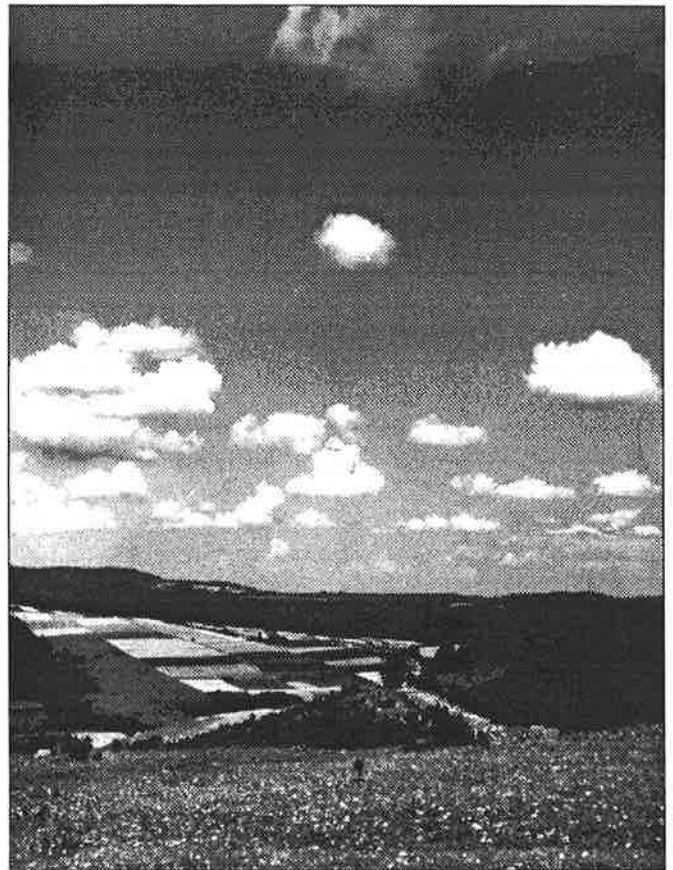
W tym świetle za szczególnie istotne uważam, aby w dyskusji skoncentrować się na kwestiach związanych z doskonaleniem mechanizmów i rozwiązań systemowych prowadzących do wzrostu jakości świadczonych usług doradczych. Pragnę w tym miejscu z całym naciskiem wyrazić swoją opinię, że sprawność działania instytucji doradczych jest nie tylko i wyłącznie funkcją ich wewnętrznych zasobów intelektualnych. W nowoczesnych systemach doradztwo rolnicze jest silnie powiązane z całym szeregiem instytucji i organizacji, w tym w szczególności z nauką rolniczą. Nauka pełni w tym układzie funkcję swoistej pompy ssąco-tłoczącej. Z jednej strony transferyując nowe rozwiązania do wykorzystania w praktyce przez instytucje doradcze, z drugiej strony natomiast oczekującej i wymagającej sugestii odnośnie kierunków podejmowania nowych badań i poszukiwania rozwiązań na nurtujące rolników problemy. W systemach tych nauka pozostaje w układzie ciągłej interakcji z rolnikami przy pośrednictwie instytucji doradztwa rolniczego. Warunkuje to z kolei lepsze dostosowanie prowadzonych prac naukowo-badawczych do potrzeb rolników.

W Polsce jak sądę, ciągle mamy dość słabe powiązania doradztwa rolniczego z ogromnym potencjałem intelektualnym umiejscowionym w sferze nauki i edukacji rolniczej. Jest to jedna z najsłabszych stron aktualnie funkcjonującego w Polsce systemu doradztwa rolniczego. Nie należy też zapominać o konieczności coraz szerszego włączania czynnika społecznego w procesy decyzyjne związane z działalnością doradztwa. W tym wypadku należy mieć na uwadze fakt, że poszerzaniu zakresu kompetencji rolników musi towarzyszyć zwiększanie ich odpowiedzialności za funkcjonowanie instytucji doradczych. Nie może być to uregulowane asymetrycznie na zasadzie kompetencje tak, odpowiedzialność nie.

Wydaje mi się, że w sferze doradztwa rolniczego nadal istnieje kilka trudnych do rozwiązania dylematów nad którymi powinna skupić się dzisiejsza dyskusja. Mam tu na myśli takie kwestie, jak np.:

- czy doradztwu rolniczemu jest niezbędny status prawny o randze ustawy, czy też aktualne regulacje zapewniają w wystarczającym stopniu stabilność działania?
- na ile doradztwo rolnicze powinno być narzędziem realizacji polityki rolnej, a na ile zaspakajając potrzeby i reprezentować interesy rolników?; nie zawsze obszary te są ze sobą spójne, a interes pojedynczych grup, czy też branżowych grup rolników bywa sprzeczny z interesem ogólnospołecznym,

- kto jest, czy też powinien być klientem doradztwa rolniczego?, w szczególności jeżeli odnosimy tę kwestię do nieodpłatnych usług doradczych.
- czy doradztwo powinno być elitarne, czy też powinno docierać do jak najszerzej liczby rolników? Jak to wygląda w dzisiejszej rzeczywistości?

Istotnymi kwestiami są także: Czy doradcy są odpowiednio przygotowani do realizacji coraz szerszego zakresu czekających ich zadań? Czy ich umiejętności są systematycznie doskonalone?

Sprawy rozwiązań instytucjonalnych, które w ostatnim czasie budzą tak wiele namietności i dyskusji są w mojej opinii problemem wtórnym. Istotą jest bowiem to, aby w tak przełomowym okresie zapewnić rolnikom wsparcie ze strony dobrze przygotowanej merytorycznie i sprawnie funkcjonujących służb doradczych.

Kończąc swoje wystąpienie życzę Państwu udanej, gorącej i głębokiej merytorycznej dyskusji oraz wypracowania wniosków przydatnych do określenia strategicznych kierunków dalszego rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce.

Marszałek Senatu RP

prof. dr hab. Katarzyna Duczkowska-Małysz

Doradztwo rolnicze w procesie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich – znaczenie, wyzwania, zagrożenia, szanse

Rola doradztwa rolniczego wyznaczona jest przez szereg okoliczności, głównie natury ekonomicznej i społecznej.

1. Początkowy okres transformacji gospodarki narodowej, związany jest ze słabo wykształconymi strukturami, niedorozwojem instytucji, zdolnych obsłużyć procesy modernizacji i restrukturyzacji gospodarki, w tym – zaspokoić potrzeby określonych grup nacisku. Tyczy to w szczególności rolnictwa i wsi, która w Polsce ma wyraźne cechy peryferii, odległych od centrów gospodarczych. Obszary wiejskie odznaczają się:

- bezrobociem na skutek zamknięcia zakładów pracy, często takich, które dla środowiska lokalnego miały podstawowe znaczenie a dla wielu rodzi były "jedynymi żywicielami" (także wskutek zlikwidowania PGR czy RSP),
- brakiem kapitału, który może być zainwestowany w jakąkolwiek działalność gospodarczą na liczącą się skalę i brakiem widoków (na ogół) na szybkie zdobycie takiego kapitału,
- brakiem wyraźnych grup zawodowo-czynnych, posiadających faktyczne kwalifikacje umożliwiające podjęcie na szeroką skalę przedsiębiorczości w określonym kierunku, a nie wchodzących w interesy (przeważnie drobne) tylko dzięki intuicji,
- wyraźnym niedorozwojem infrastruktury, która w znacznej mierze jest zachętą do inwestowania, obniża koszty przedsięwzięcia, decyduje o jego efektywności, rentowności i możliwościach sprostania wymogom nowoczesnego biznesu,
- brakiem systemu nowoczesnych instytucji wiejskich: banków, spełniających rolę należną bankom w gospodarce rynkowej, rejonowych biur pracy, biur notarialnych, poradnictwa prawno-ekonomicznego, wyspecjalizowanych zakładów obsługi producentów i ludności, agencji rozwoju regionalnego, biur planowania itp.,
- anachroniczną strukturą społeczno-zawodową, której trzon stanowią rolnicy oraz ludność zajmująca się prostymi zawodami nierolniczymi, najczęściej z rolnictwem związanymi; zawody nowej generacji (mechanik precyzyjny, elektronik) w ogóle nie

występują; dominuje model uniwersalnego chłopka-samouka, który za pomocą "cudownych rąk" potrafi wszystko zrobić,

- znaczną przewagą postaw tradycyjnych, inercyjnych, polegających na braku inicjatywy, postaw nacechowanych brakiem wiary we własne siły, ale jednocześnie odznaczających się zawiścią, zazdrością w stosunku do tych, którym "się udało", którzy "są bogaci", którzy "mają".

2. Z diagnozy stanu wynika, iż złożony proces transformacji od gospodarki planowanej centralnie do gospodarki rynkowej okazał się dla rolnictwa i wsi polskiej bardziej bolesny, niż można się było spodziewać.

Rolnictwo polskie weszło w okres transformacji jako gałąź gospodarki wyjątkowo zaniedbana. W porównaniu z rozwiniętymi krajami Europy Zachodniej wydajność pracy i efektywność produkcji są kilkakrotnie niższe, wyjątkowo rozdrobniona struktura agrarna, a ukryte bezrobocie przybrała rozmiary alarmujące, jeśli nawet przyjąć za FAO, że 19% zatrudnionych to ludność utrzymująca się z rolnictwa. Trzon wsi stanowią gospodarstwa rolne, produkujące surowiec złej jakości, w oparciu o technologie tradycyjne, z poprzedniej epoki, bazujące na pracy ręcznej, nisko kwalifikowanej i mało wydajnej.

Gospodarka rynkowa postawiła rolnictwo dodatkowo wobec niepewnych cen, konieczności szukania nabywców na własne produkty, znacznego spadku popytu na żywność na skutek zubożenia społeczeństwa, rosnących cen na środki produkcji, relatywnie drogiego kredytów i wysokich podatków. Towarzyszy temu gorset przestarzałych struktur, niesprawny system instytucji, który nie zawsze zdolny jest do artykulacji potrzeb rolników, a szerzej – ludności wiejskiej i nie zawsze skłonny do reprezentacji jej interesów.

Panuje przekonanie, iż relacje rynkowe same wymuszają przemiany strukturalne według schematu: słabsze gospodarstwa wypadną z rynku – silniejsze będą produkować bardziej efektywnie – nie w pełni potwierdziło się. Sytuacja gospodarstw rolnych jest mocno zróżnicowana pod względem:

- regionalnym (regiony bogatsze i biedniejsze),
- struktury i kierunków produkcji,

- obszaru, siły ekonomicznej gospodarstwa, poziomu produkcji, efektywności,
- więzi gospodarstwa z rynkiem (od autokratycznych do wysoko towarowych).

Z badań wynika, iż częściej niż co drugie gospodarstwo nie ma żadnego udziału w kształtowaniu podaży żywności. Dalsze 27% gospodarstw sprzedaje do 40% wytworzonej produkcji, tylko 4% sprzedaje więcej niż 61%, a 2% więcej niż 81% produkcji.

Rozwój rynku nasila procesy polaryzacji gospodarstw, które w krajach EWG rozpoczęły się 30–40 lat temu. Coraz wyraźniejszy jest podział gospodarstw rolnych na trzy grupy:

1) rozwojowe – wysoko efektywne, silne ekonomicznie, stosunkowo większe obszarowo, prowadzone przez rolników młodszych, lepiej wykształconych, inwestujące lub mające takie zamiary, gotowe do powiększenia obszaru; dają one na rynek przytłaczającą część podaży;

2) stagnujące – średnie, wielokierunkowe, wyczekujące na poprawę koniunktury, gospodarstwa, z których część ma szanse przy pomocy inwestycyjnej polityki państwa zmodernizować się i przejść do grupy pierwszej, część zaś, także w przyszłości, łączyć pracę w przedsiębiorstwie rolnym z innym zawodem;

3) słabe – wycofujące się z rynku, z których dla rolnictwa już nic nie będzie, jakiegokolwiek środki nie zostałyby podjęte; część z nich musi znaleźć inne perspektywy, związane z pracą poza rolnictwem, część będzie musiała prawdopodobnie zostać wsparta socjalnie (problem ludzi starych).

Wszystkich gospodarstw rolnych nie uda się przeprowadzić przez wymogi reformy na tych samych zasadach. Ale, potencjalnie, wszystkie oczekiwać mogą oferty od instytucji zajmującej się doradztwem: jedne – oferty związanej z ekonomią, inne – doradztwem socjalno-bytowym.

3. Modernizacja rolnictwa, oznaczająca przemiany strukturalne będzie mogła dokonać się jedynie w warunkach jednoczesnego stworzenia oferty na rynku pracy na wsi, ale poza gospodarstwem rolnym.

Zarówno dla Polski, jak i jej poszczególnych regionów więc podstawowe znaczenie dla wzrostu poziomu dobrobytu będzie miała pozarolnicza działalność gospodarcza. Doświadczenia wszystkich wysoko rozwiniętych krajów wskazują, iż bogate rolnictwo jest skutkiem dynamicznego rozwoju sektora pozarolniczego, w tym głównie działów pracujących na potrzeby rolnictwa. Przemawiają za tym także względy natury psychologicznej: jeśli rodzina rolnika, posiadająca gospodarstwo o powierzchni 2–7 ha ma pewne szanse utrzymać się ze źródeł pozarolniczych – bardziej obojętny staje się dla niej los gospodarstwa rolnego. Jeśli zaś te źródła są niepewne, lub zgoła żadne – wszyscy chcą być nawet na najmniejszym kawałku ziemi tak samo bogaci, jak ci, którzy mają wielkie, sprawne gospodarstwa rolne.

Nowa filozofia rozwoju nakazuje łączyć dwa sprzężone ze sobą procesy: modernizacji rolnictwa i wielofunkcyjnego

rozwój wsi, przydając zdecydowanie pierwszeństwo temu drugiemu procesowi. Za przyjęciem takiej filozofii przemawia także fakt jednoczenia się ze wspólnotami europejskimi: jeśli nie będziemy mogli stworzyć nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich i dać szans alternatywnego zarobkowania ludności rolniczej – niemożliwe się stanie wprowadzenie postępu w rolnictwie, obniżka kosztów produkcji, podniesienie jakości produktów, sprostanie wymogom konkurencji międzynarodowej. Do tego bowiem zdolne będą tylko zmodernizowane gospodarstwa.

Przejmowanie przez tradycyjną wieś nowych funkcji jest procesem złożonym i długotrwałym; występuje jako skutek, a jednocześnie przyczyna przemian strukturalnych (modernizacji) w rolnictwie. Sprzężenie zwrotne między przemianami strukturalnymi a uwielofunkcyjnieniem wsi polega głównie na tym, iż te pierwsze zwalniają z rolnictwa siłę roboczą, która może być z powodzeniem wykorzystana w innych zawodach – nierolniczych, ale związanych z otoczeniem rolnictwa (sfera produkcji pozarolniczej i usług).

Przejmowanie zaś przez wieś nowych funkcji, coraz liczniejszych i bardziej wyspecjalizowanych, przyspiesza przemiany strukturalne, stwarza bowiem przymus stałego lub częściowego odchodzenia od rolnictwa. Taką szansę trzeba stworzyć wszystkim tym, którzy nie będą chcieli być rolnikami, lub którzy nie wytrzymują ostrych warunków rynku i przyszłość swą wiążą ze wsią, ale innym zawodem i inną pracą niż gospodarstwo rolne.

Oba te kierunki polityki względem obszarów wiejskich realizowane być muszą równolegle, z wyraźnym położeniem akcentów na łagodzenie narastającego na wsi problemu bezrobocia, w tym także ukrytego.

4. Rządowy dokument "Strategia dla Polski" i program Węzły IV "Rozwój Obszarów Wiejskich" wyznaczają mechanizmy i środki realizacji celu, którym jest odnowa wsi i tworzenie nowych szans. Wynika stąd, iż realizacja procesu modernizacji rolnictwa i wielofunkcyjnego rozwoju wsi skorelowana być musi z programami:

- likwidacji (łagodzenia) bezrobocia,
- interwencji państwa na rzecz modernizacji i rozwoju wielofunkcyjnego,
- przestrzennego zagospodarowania i rozwoju regionalnego,
- ochrony środowiska,
- zabezpieczenia socjalnego ludności rolniczej,
- budowy infrastruktury,
- rozwoju nowoczesnych form kształcenia, oświaty, doradztwa rolniczego i socjalno-bytowego na wsi.

1. Znaczenie doradztwa

Badania nad trudnościami adaptacji ludności rolniczej do nowych warunków jednoznacznie potwierdzają, że bariera wiedzy i informacji jest jedną z głównych, na którą uskar-

zają się rolnicy. Społeczeństwo polskie, w tym zwłaszcza ludność rolnicza, jest słabo wykształcone, a przy zmianie systemu ekonomicznego, oznaczającego całkowitą zmianę warunków produkcji, sprzedaży, zaopatrzenia – posiadanie wiedzy o funkcjonowaniu i zasadach gospodarki rynkowej staje się nakazem chwili. Kluczowymi zaś problemami, na które rolnik poszukuje odpowiedzi są:

1. Jak wyprodukować taniej surowiec lepszej jakości?
2. Gdzie sprzedać, aby jak najwięcej zarobić?
3. Jak być lepszym niż konkurencja?
4. Jak dostać kredyt i z jakiej pomocy skorzystać?
5. Gdzie o tym wszystkim czego nie wiem mogę się dowiedzieć?

Na razie wybór ten jest ograniczony: bezpłatnym doradztwem dla rolnika zajmują się tylko Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Środowiska wiejskie są ze względu na oddalenie od miast, szczególnie narażone na brak dostępu do nowej wiedzy i fachowego poradnictwa. W tym układzie na terenach wiejskich kompetencje ODR-ów są niezwykłą wartością, której potencjał musi być wykorzystany w dalszych przemianach ekonomicznych.

W krajach wysoko rozwiniętych istnieje system instytucji doradczych, świadczących szeroki wachlarz porad w wielu dziedzinach. Bogata oferta usług doradczych zaspokaja niejednokrotnie bardzo indywidualizowane potrzeby.

Można powiedzieć, że właściwie każde gospodarstwo rolne modernizowało się, wprowadzało nowe technologie, urządziło, wybierało kierunek produkcji, a każda rodzina wybierała przyszłość i zawód dla swoich dzieci, podejmowała dodatkowe zajęcia poza rolnictwem, mogła podnosić kwalifikacje lub w ogóle zmienić zawód pod okiem odpowiednich doradców. Dla Polski jest to odległa perspektywa, ale nie należy liczyć, że jakiegokolwiek przemiany na liczącą się skalę będą mogły dokonać się bez doradztwa. Problemem zaś jest udzielenie odpowiedzi: jak zorganizować doradztwo, aby mogło, jako forma interwencjonizmu państwowego, przy ograniczonych środkach jak najlepiej realizować postawione przed nim zadania?

2. Wyzwania

Proces rozwoju gospodarczego zmierzał będzie bowiem w kierunku powstawania nowoczesnych struktur społeczno-ekonomicznych, właściwych krajom wysoko rozwiniętym. Zmiany polegać będą na ograniczaniu roli rolnictwa w gospodarce żywnościowej na rzecz przetwórstwa i dystrybucji żywności.

Zmniejszeniu rangi rolnictwa towarzyszyć będzie jego modernizacja i umacnianie gospodarstw silnych, odchodzenie zaś z produkcji jednostek słabych i nieefektywnych. W rezultacie utrwali się stałe tendencja do koncentracji ziemi, zmniejszania się liczby gospodarstw produkujących na rynek, spadek zatrudnionych w rolnictwie. Niezbędnym jednak warunkiem zaistnienia tego procesu jest aktywizacja działalności pozarolniczej, zmiany w rolnictwie nie

mogą się bowiem dokonać bez zmian w sferze pozarolniczej.

Prawdopodobnie w najbliższym okresie kształtująca się struktura agrarna będzie podlegać dwóm przeciwstawnym tendencjom: z jednej strony selekcji zbiorowości gospodarstw i eliminowaniu jednostek słabszych, o czym decydować będą możliwości przystosowania się do rynku, z drugiej strony – przejściowo wystąpi proces "trwania" na ziemi, którego natężenie będzie uzależnione od rozwoju działalności pozarolniczej na terenach wiejskich, a zatem i tempa wchłaniania zasobów pracy z rolnictwa przez działy pozarolnicze. W pierwszym przypadku należy się spodziewać coraz szybszego tempa koncentracji ziemi; druga tendencja spowoduje utrzymywanie gospodarstw i – mimo niskiej efektywności – egzystencję w rolnictwie.

Przekształcenia pod wpływem gospodarki rynkowej w rolnictwie i na obszarach wiejskich mają dwojaką naturę. Są one związane:

1) z rozwojem przedsiębiorczości w samym rolnictwie i modernizacją, uproszczeniem oraz specjalizacją gospodarstwa,

2) z rozwojem różnych form przedsiębiorczości pozarolniczej, łączonej z pracą w gospodarstwie rolnym lub pojawiającej się na skutek zlikwidowania gospodarstwa rolnego.

Podstawowe znaczenie dla przekształceń obszarów wiejskich mieć będzie działalność pozarolnicza. Stwarza ona szanse na:

- przechodzenie ludności rolniczej do pracy poza rolnictwem (zmiany struktury społeczno-zawodowej);
- jednoczesny proces uprzemysławiania rolnictwa, wynikający ze stosowania przemysłowych środków produkcji i przemysłowych technologii wytwarzania żywności;
- urbanizację wsi, wynikającą z tworzenia na obszarach wiejskich infrastruktury o charakterze miejskim;
- zmiany struktury agrarnej wskutek powiększania gospodarstw przez jednych użytkowników (pozostających w rolnictwie) i likwidowania gospodarstw bądź zmniejszania ich obszaru przez innych (wychodzących z rolnictwa i podejmujących zajęcia pozarolnicze).

Pogląd taki potwierdzają badania. W odpowiedzi na pytanie – jakie są najważniejsze problemy rozwoju gminy? niemal wszystkie stawiają na pierwszym miejscu tworzenie nowych miejsc pracy.

Odpowiedź na pytania:

- gdzie w otoczeniu rolnictwa mogą takie miejsca pracy powstać?
- jak przekonać ludność rolniczą do rozwoju różnych form przedsiębiorczości poza gospodarstwem rolnym?
- jak przyuczyć do potrzebnego zawodu ludność wykonującą tradycyjne zajęcia? –

pozostaje w znacznej mierze w gestii ODR.

Powszechny brak wysoko kwalifikowanej siły roboczej, przyuczonej do zawodów pozarolniczych sprzyja utrwalaniu zacofania cywilizacyjnego wsi. Wkraczanie przez Polskę w gospodarkę rynkową i konieczność tworzenia nowych miejsc pracy na wsi oznacza, że będą powstawać, tworzyć się, modernizować i zamykać stare, a otwierać nowe firmy, zajmujące się produkcją i usługami na różną skalę.

Do tego będą potrzebni specjaliści: będą musiały rozwijać się różne formy oświaty pozarolniczej, które zajmują się organizacją i prowadzeniem wielu typów kursów, umożliwiających zdobycie umiejętności. Skala zjawiska jest wprost ogromna. Powszechny brak wiedzy z zakresu podstaw ekonomiki rynku, marketingu, organizacji i zarządzania firmą wymaga różnicowania form doradztwa i dokształcania w zakresie abecadła mechanizmu rynkowego. Potrzebę tą wspiera tradycyjna niechęć polskich rolników do rozwoju różnych form zespołowego działania, wspólnych form gospodarowania, różnego typu związków i stowarzyszeń, co sprawia, że ludność wiejska, w tym – szczególnie rolnicza – znacznie bardziej odczuwać będzie dolegliwości gospodarki rynkowej i znacznie większe potrzeby zgłaszać na różne formy doradztwa.

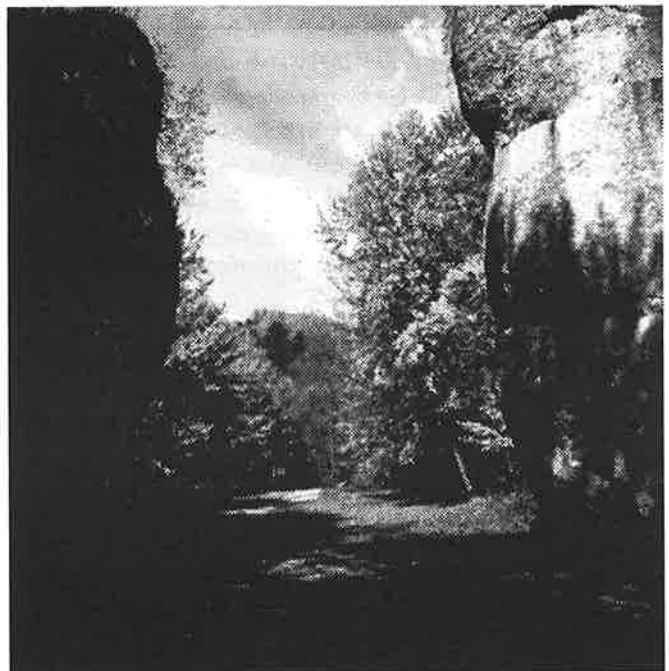
Potwierdza to praktyka ostatnich kilku lat i ewolucja doradztwa, które najpierw zajmowało się wdrażaniem nowych metod uprawy, potem produktywnością czynników wytwórczych i efektywnością gospodarowania, wreszcie – pytanie jak ma gospodarować rolnik zostało zastąpione pytaniem: w jaki sposób rolnik może gospodarować bardziej efektywnie i produkować taniej. Spowodowało to przeniesienie akcentu ze sfery techniki na sferę ekonomii.

Włączenie się doradztwa w problematykę przekształcania monofunkcyjnej wsi w wieś wielozawodową i wielofunkcyjną związane jest właśnie z tym etapem doradztwa, które przejąć musi na siebie nowe, inne niż technologia, funkcje, związane z poszukiwaniem alternatywnych źródeł zarobkowania przez ludność rolniczą i rozwojem różnych form przedsiębiorczości oraz szukaniem i kształceniem wiejskich liderów życia społeczno-gospodarczego, zdolnych kreować inicjatywy i aktywizować środowiska lokalne.

Te nowe funkcje ODR-y w znacznej mierze już podjęty, głównie za sprawą:

- obowiązkowi sprostania potrzebom środowisk wiejskich, w tym – rolniczych, które nieznaną mechanizm rynku, marketingu i kierowania firmą oraz trudności ze sprzedażą produktów uważają za najbardziej dotkliwą barierą rozwoju gospodarstwa w warunkach transformacji;
- rozpoczęcia budowy systemu instytucji wiejskich mogących i zdolnych obsłużyć proces wielofunkcyjnego rozwoju wsi, takich jak:
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, której działalność ściśle została połączona z działalnością ODR-ów, związaną aktywnym wspieraniem przemian strukturalnych;

- uruchomienia wielu programów pomocy zagranicznej dla doradztwa, których celem było przyuczanie doradców do warunków pracy w gospodarce rynkowej, do postrzegania doradztwa jako ważniejszego mechanizmu przekształceń wsi i rolnictwa, wreszcie - do tego, jak pracować z rolnikiem, aby mógł skorzystać z doradcy;
- skierowania do ODR-ów w trybie interwencji państwa znaczących środków (choć wobec potrzeb – stale niedostatecznych) na szkolenia, kursy, materiały związane ze szkoleniami i upowszechnianiem, co sprawiało, że idea i konieczność modernizacji rolnictwa oraz przekształceń wsi jest lepiej rozumiana, a mechanizmy gospodarki rynkowej bardziej jasne.

Można zaryzykować tezę, że rozpoczął się kolejny etap w pracy ODR – umiejętnego poszukiwania odpowiedzi na pytanie: jak modernizować gospodarstwo, rolnictwo, wieś – zamiast czy zmodernizować?

Niezany jest w świecie przykład kraju, który zmodernizowałby rolnictwo i zmienił charakter i funkcje wsi bez doradztwa. Jest ono motorem przemian, niezależnie od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Zmienia formy, zmienia charakter, przyjmuje nowe funkcje – aby sprostać oczekiwaniom swoich klientów, którzy przecież też się zmieniają.

3. Zagrożenia i szanse

Zachodzi obawa, że polskie doradztwo nie będzie mogło odegrać roli dynamicznej – kreatora innowacji i pioniera przemian, jeśli w stosunkowo krótkim czasie nie nastąpią

radikalne zmiany w systemie organizacji i finansowania doradztwa.

Najsłabszą stroną polskiego systemu doradztwa jest brak systemu – czyli skoordynowanego układu elementów, uporządkowanych wg określonych zasad, powiązanych wzajemnie ze sobą więzami tak, że tworzą całość.

Trzonem polskiego doradztwa jest 49 Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego, nie mających ze sobą żadnych związków, współpracujących na zasadzie dobrej woli, zatrudniających niedostatecznie wykształconą kadre doradcza, słabo opłacaną, ośrodków które – mimo kolosalnego postępu w działalności merytorycznej – nie są nowoczesną instytucją gospodarki rynkowej. Dlaczego?

We wszystkich wysoko rozwiniętych krajach świata doradztwo było głównym mechanizmem adresowanej interwencji państwa, nakierowane z jednej strony na przemiany strukturalne w rolnictwie, z drugiej strony – na rozwój wsi i poszukiwanie alternatywnych źródeł zarobkowania.

Doradztwo zostało więc zorganizowane w formie specjalnej instytucji, zdolnej do realizacji stawianych przed nią zadań, która za państwowe pieniądze świadczyła usługi dla rolników. Instytucja taka miała (i ma):

1. swoją strukturę organizacyjną – na szczeblu krajowym (podległą najczęściej ministrowi rolnictwa), regionalnym i lokalnym,
2. wyznaczone ekonomiczno-społeczne cele strategiczne (w długim okresie) i cele do realizacji w krótkim okresie,
3. zasady finansowania, oparte (w początkach okresu modernizacji w 100%) na źródłach budżetowych – z jasno zdefiniowaną perspektywą środków ze źródeł pozabudżetowych i pomocowych na bezpłatne doradztwo dla rolników a także zasadami korzystania z usług nieodpłatnych, częściowo odpłatnych i świadczonych na zasadzie komercyjnej,
4. obowiązkowe związki z instytutami naukowo-badawczymi, szkołami rolniczymi tak, że stały się nieodłącznym elementem, pozostającym w znacznej mierze pod nadzorem i kontrolą tych, którym usługi miały świadczyć, tj. – rolników.

W takim rozumieniu systemu doradztwa w Polsce nie ma.

Podległość ODR-ów wojewodom, finansowanie z budżetu wojewodów, którzy często „łatają dziury” w budżecie kosztem doradztwa, zalecenia o zmniejszeniu etatów dla doradców w województwach, które pilnie restrukturyzować muszą wieś i rolnictwo, brak środków na podnoszenie kwalifikacji doradców, na podwyższenie pensji, co sprawia, że prywatne firmy „podkupują” ludzi przeszkolonych, fachowców znających się głównie na ekonomii i marketingu – z jednej strony, z drugiej strony zaś nowe i rosnące zadania stawiane przed doradztwem przez wyzwania okresu transformacji oraz rolników sprawiają, że bez natychmiastowych zmian nie uda się w Polsce wykorzystać systemu doradztwa jako siły napędowej przemian wsi i modernizacji rolnictwa.

Musi powstać specjalna instytucja, zajmująca się świadczeniem usług doradczych, nieraz bardzo wysoko zindywidualizowanych, gdyż takie są (i będą rosnące) potrzeby środowisk wiejskich. Instytucja ta powinna być wsparta przez budżet a także móc zarabiać pieniądze gospodarując na zasadzie „non profit” kierować te środki na potrzeby doradcze dla wsi i rolnictwa. Oderwanie tej struktury od polityki – pozostawienie jej pod nadzorem rolników (co już obecnie dokonuje się w formie społecznych rad doradztwa) byłoby zgodne z trendami, występującymi w wysoko rozwiniętych krajach świata, do których aspirujemy.

Obawa o to, że następuje w ten sposób „wydzielenie administracji specjalnej” jest nieuzasadniona, gdyż:

- instytucje doradcze nie podejmują żadnych decyzji administracyjnych,
- ich funkcjonowaniem muszą usatysfakcjonowani być rolnicy, a szerzej – ludność wiejska a nie urzędnicy, gdyż to do nich adresowana jest intelektualna pomoc państwa, aby ułatwić im dostosowanie do rynku.

Nie da się pogodzić rosnących zadań z malejącymi (de facto) środkami z budżetu państwa, z brakiem możliwości wsparcia doradztwa w sposób stały przez inne źródła. Zachowanie obecnego stanu jest najlepszym sposobem na „wysadzenie” rolników z bezpłatnego doradztwa, wobec licznych pojawiających się na rynku firm prywatnych, które za duże pieniądze mają naprawdę interesującą rolnika ofertę. Pytanie: czy dla każdego, który chciałby i powinien z takiej oferty skorzystać?

Wniosek

Rola doradztwa zgodna musi być z miejscem, jakie wyznacza mu w rządowym dokumencie „Strategia dla Polski” program IV „Rozwój obszarów wiejskich”.

Wynika stąd, iż doradztwo jest jedną z form adresowanej interwencji państwa, która ma być siłą motoryczną przemian na wsi i w rolnictwie. Warunkiem jej efektywnego wykorzystania jest:

- zmiana systemu organizacyjno-prawnego doradztwa,
- zmiana zasad finansowania,

zgodnie z doświadczeniami i trendami panującymi w wysoko rozwiniętych krajach świata.

Podsekretarz Stanu

Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki
Żywnościowej

dr inż. Stanisław Legutko

STATUS PRAWNY DORADZTWA ROLNICZEGO W POLSCE¹

Wprowadzenie

W warunkach gospodarki rynkowej następuje rozwój różnych form doradztwa, może to być doradztwo samorządowe, państwowe, prywatne, związków producentów, firm produkcyjnych itd. Na to aby w pełni nastąpił rozwój różnych form doradztwa potrzeba czasu. Biorąc jednak pod uwagę konieczność zmian w polskim rolnictwie jakie muszą się dokonać w stosunkowo krótkim czasie, wynikających między innymi z układu stowarzyszeniowego z Unią Europejską, to przemiany te muszą być koordynowane. W aktualnej sytuacji instytucją, która może być włączona w proces przemian i wspomagać działania Rządu i administracji wojewódzkiej najbardziej predysponowane są ośrodki doradztwa rolniczego (ODR).

Jednakże ich dotychczasowa działalność powinna być uregulowana od strony prawnej.

1. Obecny stan organizacji doradztwa rolniczego

W Polsce od lat 50. funkcjonuje doradztwo rolnicze. Na przestrzeni czasu system był zmieniany i reorganizowany, jednak cechą niezmienną był jego państwowy charakter.

Obecnie istniejące we wszystkich województwach Ośrodki Doradztwa Rolniczego mają swoje bezpośrednie źródła (zarówno pod względem majątku jak i kadry) w Wojewódzkich Ośrodkach Postępu Rolniczego. Ośrodki Doradztwa Rolniczego są jednostkami budżetowymi, powołanymi decyzją wojewodów i im podporządkowanymi.

Ostatnia reorganizacja doprowadziła do zmiany celów i funkcji doradztwa rolniczego w Polsce.

Główne zadania jakie mają do spełnienia ośrodki doradztwa rolniczego to wspomaganie rolników i ich rodzin w podejmowaniu decyzji zmierzających do zwiększenia dochodów oraz polepszenia warunków życia rodzin rolniczych i mieszkańców wsi.

W działaniach tych uwzględnione są potrzeby przekształcania wsi w okresie przystosowawczym przed integracją Polski z Unią Europejską.

Zadania realizowane są poprzez zróżnicowane formy działalności doradczej: doradztwo grupowe i indywidualne, szkolenia, udostępnianie informacji, wystawy, pokazy oraz bardzo bogatą działalność wydawniczą.

Podstawowe kierunki doradztwa² w zależności od potrzeb ludności rolniczej w danym rejonie dotyczą głównie:

- ekonomiki i technologii produkcji z uwzględnieniem pomocy kredytowej;
- analizy funkcjonowania rynku rolnego danego rejonu z propozycją wskazywania rodzajów produkcji oraz marketingu (organizacje rynku pierwotnego);
- aktualnych warunków prawno-finansowych;
- ekologii i produkcji zdrowej żywności;
- przetwórstwa i agrobiznesu;
- alternatywnych źródeł dochodu;
- spraw socjalno-bytowych;
- bezpieczeństwa i higieny pracy w gospodarstwach rolnych;
- tworzenie zespołów zdolnych kreować „małą politykę rolną”.

Zarządzanie Ośrodkami Doradztwa Rolniczego zostało w ostatnich latach uspołecznione poprzez powołanie Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego – pełniących funkcje inspirującą, opiniującą i doradczą w odniesieniu do planów działalności ODR. Są one głównym organem oceniającym wyniki działalności ODR.

W skład Społecznych Rad wchodzi przede wszystkim rolnicy, przedstawiciele organizacji zawodowych rolników, przedstawiciele instytucji współdziałających z rolnictwem a także nauki.

Taka reprezentacja pozwala na doskonale identyfikowanie potrzeb doradczych danego rejonu będącego terenem działania ODR.

Kadra ośrodków doradztwa rolniczego została w znakomitej większości odpowiednio przygotowana do pracy w obecnym systemie funkcjonowania rolnictwa i może skutecznie wypełniać swoje zadania. Pracownicy merytoryczni objęci są systemem ciągłego szkolenia.

Ośrodki funkcjonują w bliskiej więzi z nauką i oświatą rolniczą w zakresie wprowadzania nowości do praktyki rolniczej.

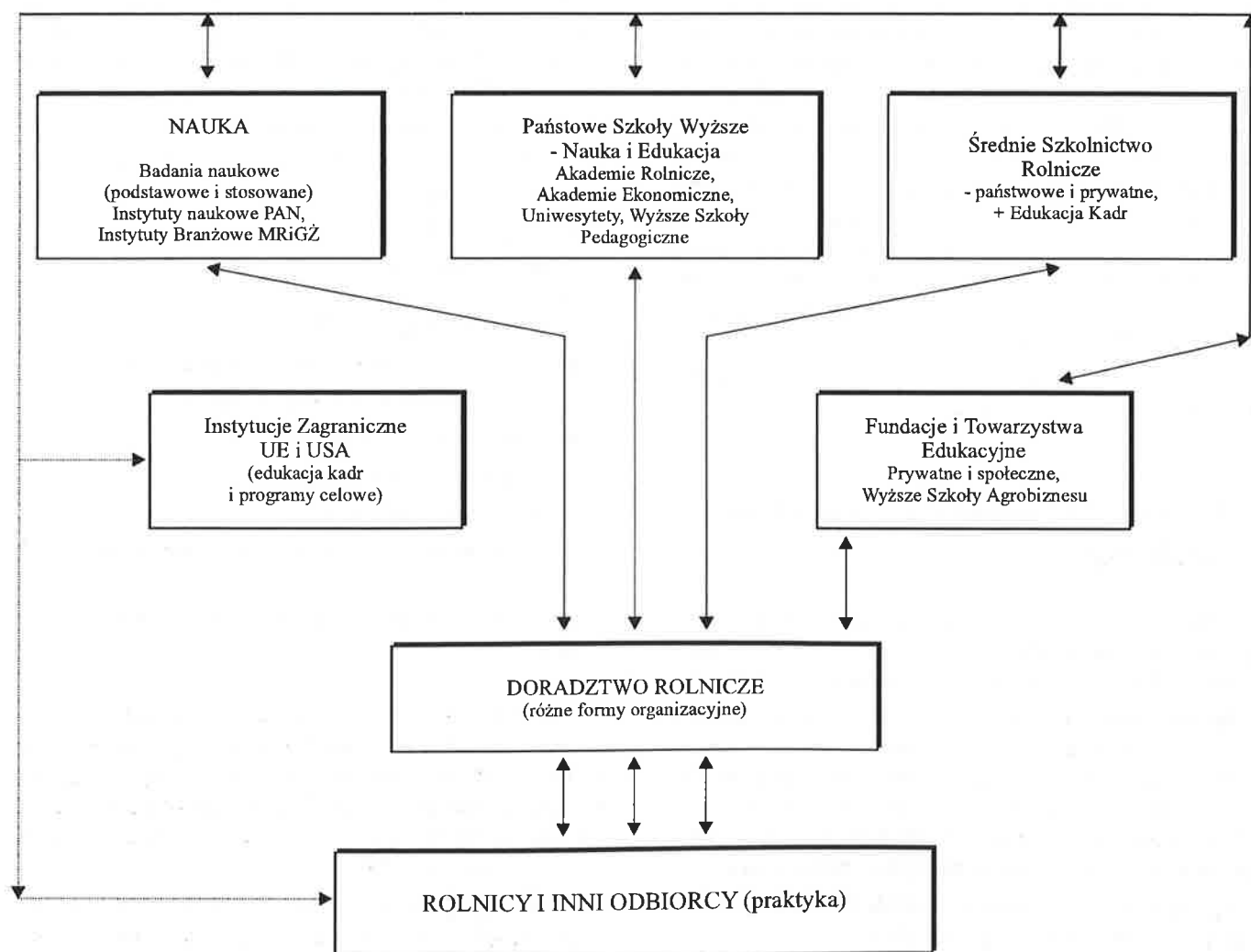
Wiele średnich szkół rolniczych współuczestniczy z ODR w organizowaniu przedsięwzięć oświatowych na wsi – natomiast służba doradcza ODR pomaga szkołom w organizowaniu bazy praktycznej nauki zawodu³ oraz określaniu nowych kierunków edukacji i metodyki szkoleń (rycina 1).

Omówiony system organizacji doradztwa rolniczego – w znakomitej większości regionów – zyskuje bardzo dobrą ocenę środowiska rolników, czego dowodem jest poszerzający się krąg odbiorców usług doradczych.

Państwowe doradztwo rolnicze świadczące bezpłatnie szeroki zakres usług dla ludności rolniczej – trwale zafunkcjonowało w życiu wsi polskiej. Jest ono w ten sposób znaczącą formą subwencjonowania przez państwo rolnictwa w trudnym okresie transformacji. Instytucje, które w tak istotny sposób wspomagają prawidłowy rozwój gospodarki rolnej nie posiadają regulacji prawnej, działają na podstawie indywidualnych decyzji wojewodów – co niekiedy – na szczęście w sporadycznych przypadkach – stwarza zagrożenie stabilności jej funkcjonowania.

Rycina 1

Schemat powiązań funkcjonalnych i merytorycznych doradztwa w systemie intelektualnego wspierania rozwoju wsi i rolnictwa

Źródło: Przygotowanie programu przebudowy systemu intelektualnego wspierania rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce. Cz. II. Propozycje funkcjonowania nauki, szkolnictwa i doradztwa rolniczego w Polsce. Praca zbiorowa pod kierunkiem Kani J., FAPA/ASAP, Warszawa 1994.

2. Potrzeba doradztwa rolniczego w procesie transformacji gospodarczej polskiego rolnictwa

Przejdzie do pełnej gospodarki rynkowej wymaga zwiększenia umiejętności producentów rolnych oraz instytucji obsługi rolnictwa – niezależnie od ich form własnościowych – umożliwiających uzyskanie największej efektywności ekonomicznej.

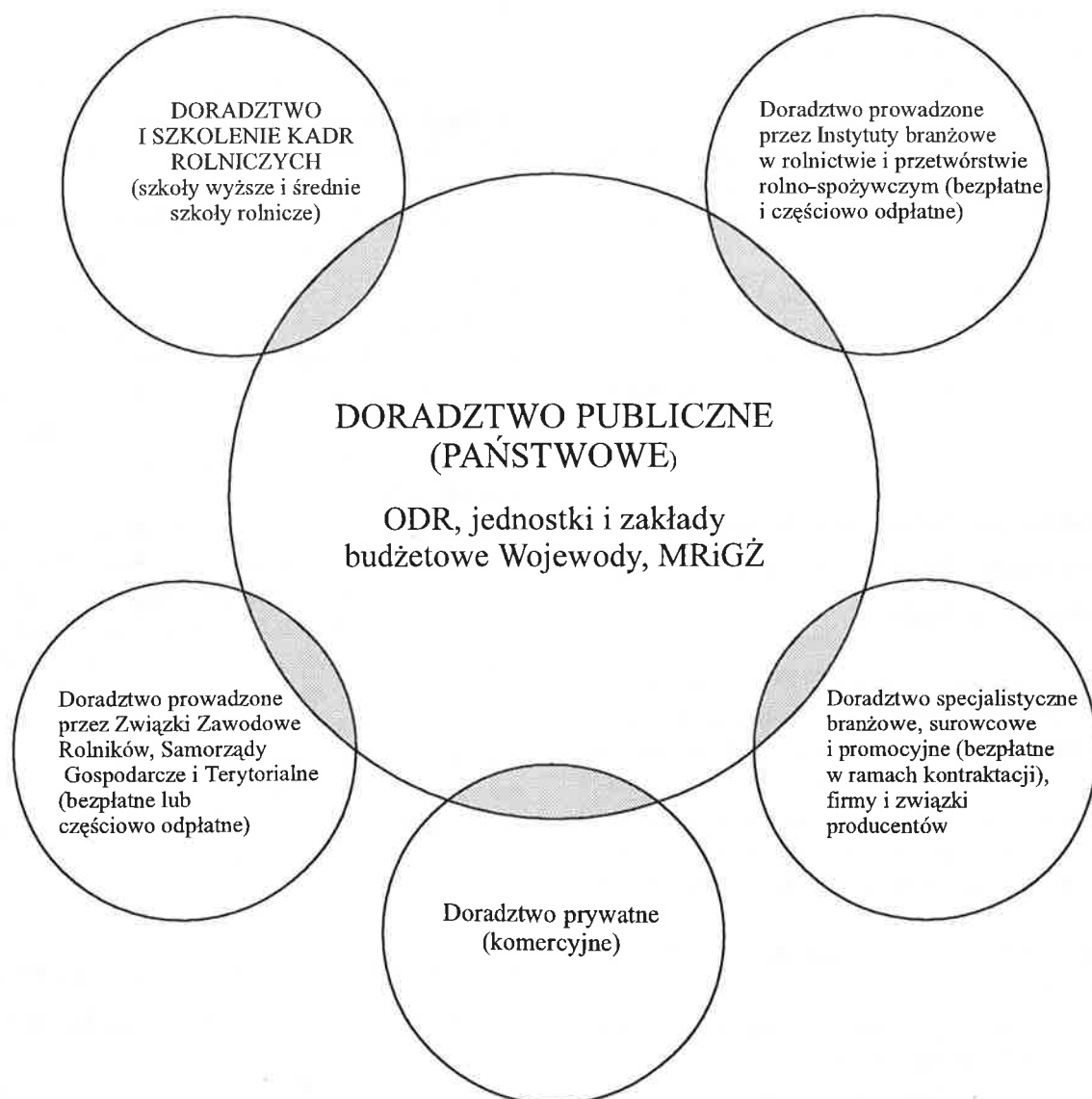
Pilną koniecznością jest adaptacja nowoczesnych metod gospodarowania i działań ekonomicznych, a także tworze-

nia systemów i norm zbliżonych do obowiązujących w krajach Unii Europejskiej.

Problemem o pierwszorzędym znaczeniu jest przygotowanie rolników oraz całej obsługi rolnictwa i gospodarki żywnościowej do sprostania warunkom konkurencji w sferze produkcji i ekonomiki. Spełnienie tego warunku zależy nie tylko od szybkiej poprawy poziomu wykształcenia ale przede wszystkim od wprowadzania sprawnie zorganizowanego systemu informacji naukowej, technicznej, marketingowej, ekonomicznej i prawnej. Bez dogłębnej wiedzy w zakresie nowoczesnych zasad gospodarowania, funkcjonowania praw rynkowych oraz celów polityki rolnej i gospodarczej nie będzie możliwe bezkonfliktowe przejście

Rycina 2

Instytucje i organizacje nowoczesnego systemu doradztwa (świadczące usługi doradcze)

Źródło: Przygotowanie programu przebudowy systemu intelektualnego wspierania rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce. Cz. II. Propozycje funkcjonowania nauki, szkolnictwa i doradztwa rolniczego w Polsce. Praca zbiorowa pod kierunkiem Kani J., FAPA/ASAP, Warszawa 1994.

od obecnego do zamierzonego stanu w ramach realizowanej reformy gospodarczej.

Zmiany w postawach ludzi, tempo przemian w sposobach myślenia i reagowanie w sferze produkcyjnej jest zależne od szybkości przepływu informacji, pomocy w ich właściwym zrozumieniu i interpretowaniu oraz podejmowaniu optymalnych decyzji. Taką pomoc powinna świadczyć służba doradcza.

Doradztwo rolnicze, podobnie jak i inne instytucje i organizacje ze sfery usług znajduje się w fazie przekształcania struktur organizacyjnych i dostosowywania form działania do zmieniających się potrzeb polityki rolnej i ekonomicznej.

Procesy zachodzące w gospodarce, niosące istotne zagrożenie dla rolnictwa i egzystencji wielu gospodarstw zmuszają do szybkich przemian w sferze doradztwa.

W ożywianiu przedsiębiorczości na wsi już aktualnie istotną rolę odgrywa państwowe doradztwo rolnicze (ODR).

Można śmiało powiedzieć, że w perspektywie kilkunastu lat powstaną dalsze korzystne warunki sprzyjające rozwojowi różnych organizacji zajmujących się doradztwem (rycina 2).

Zanim to jednak nastąpi organizacja, która może sprostać oczekiwaniom rolników i wesprzeć działania administracji różnego szczebla w procesie przekształceń polskiego rolnictwa może być doradztwo państwowe, finansowane z budżetu.

3. Uzasadnienie funkcjonowania Państwowej Służby Doradztwa Rolniczego w Polsce

Doświadczenia międzynarodowe wskazują, że odpowiedzialność za doradztwo rolnicze w aktualnej fazie rozwoju rolnictwa winna pozostać w kompetencji organizacji państwowych.

Wiodące miejsce w systemach doradztwa rolniczego w wielu krajach zajmują państwowe organizacje rolnicze. Występują one w zdecydowanej większości państw na świecie.

Państwowe doradztwo wg FAO charakteryzuje się następującymi cechami:

- powszechnością usług (równym dostępem wszystkich rolników do usług doradczych),
- niekomercyjnym charakterem działania (występuje tu nastawienie na zaspokojenie potrzeb doradczych ludności rolniczej, a nie na osiąganie zysków),
- jakością działania,

- uspołecznieniem procesów sterowania (reprezentanci ludności rolniczej mają wpływ na programowanie działalności),
- fundusze pochodzą ze środków państwowych.

Tabela 1.

Status prawny	Liczba organizacji	Procent organizacji	Procent personelu doradczego
1. Organizacje państwowe w tym podporządkowane:	127	87,0	97,0
- ministerstwu rolnictwa	121	82,9	90,0
- uniwersytetom publicznym	2	1,4	6,0
- półpaństwowym organizacjom	4	2,7	1,0
2. Organizacje pozarządowe	9	6,2	0,5
3. Organizacje prywatne	7	4,8	2,5
4. Inne	3	2,0	-
Razem:	146	100	100,0

Państwowe organizacje doradztwa rolniczego często realizują zadania wynikające z polityki państwa w sferze rolnictwa i wsi, a więc stanowią jeden z instrumentów interwencji państwowej w rolnictwie.

B.E. Swanson i współautorzy dokonali na zlecenie FAO przeglądu systemów doradztwa rolniczego na świecie. Badaniem objęto 175 organizacji w 89 państwach.

Formalny status organizacji doradczych w państwach badanych przez FAO przedstawia tabela 1.

Z tabeli wynika, że 87% ogółu organizacji doradczych na świecie było podporządkowanych instytucjom państwowym w tym 82,9% – ministerstwu rolnictwa lub innym organizacjom rządowym.

Natomiast 6,2% organizacji doradczych było podporządkowanych organizacjom pozarządowym (izby rolnicze, stowarzyszenie rolnicze, spółdzielczość rolnicza). Organizacje prywatne stanowią 4,8% organizacji doradczych. Według FAO większość prywatnych organizacji doradczych pomaga organizować eksport płodów rolnych w krajach rozwijających się.

Analiza wykonana przez FAO wydaje się znaczącym argumentem na pozostawienie i dalsze rozwijanie państwowego uspołecznionego systemu doradztwa oraz wyposażenie go w regulację prawną.

4. Uzasadnienie konieczności regulacji prawnej doradztwa rolniczego

Brak uregulowania prawnego statusu państwowego doradztwa rolniczego utrwala niepewność w zakresie:

- majątku ośrodków doradztwa rolniczego;
- istnienia ODR i ich miejsca w procesie doradczym;

- pełnego uspołecznienia;
- kadry doradców ODR;
- sposobu finansowania ODR;
- płaszczyzny współpracy z innymi instytucjami działającymi w gospodarce rolnej;
- uzależnienia funkcjonowania ODR od aktualnych trendów politycznych (budowa optymalnej strategii działania).

Konsekwencje braku regulacji prawnej widoczne są w sferze organizacyjnej doradztwa i – dużo bardziej istotnej – jego finansowania³.

Ośrodki Doradztwa Rolniczego, jako jednostki budżetowe, utrzymują się ze środków przekazywanych im każdorocznie przez wojewodów, którzy z kolei przeznaczają na ten cel część przekazywanych im ustawą budżetową środków na rolnictwo.

Brak przepisów prawnych, jasno określających zasady rozdziału środków finansowych powoduje m. in. nierówność szans poszczególnych ODR.

W dodatku ODR jako jednostki budżetowe są zobligowane do odprowadzania w całości swoich zysków (np. w działalności tzw. gospodarstw pomocniczych) do budżetu państwa.

Regulacja prawna państwowego doradztwa rolniczego powinna określić w szczególności⁴:

- zadania państwowej służby doradczej;
- model zarządzania państwowym doradztwem rolniczym i jego uspołecznienie;

- finansowanie państwowego doradztwa rolniczego;
- status prawny ODR oraz status państwowego doradcy rolniczego.

4.1. Określenie zadań państwowej służby doradztwa rolniczego

Ustawa o państwowym doradztwie rolniczym powinna określać precyzyjnie cel i zadania państwowej służby doradczej w rolnictwie, co pozwoliłoby podmiotom działającym na rzecz rolnictwa, samorządom lokalnym i samym rolnikom korzystać z usług doradczych w pełnym wymiarze.

Jednostki współuczestniczące w funkcjonowaniu rolnictwa i jego otoczeniu, niejednokrotnie stawiające znak równości pomiędzy doradztwem komercyjnym, prywatnym itp., a profesjonalnym doradztwem państwowym, winny odnaleźć w ustawie określenie celów i funkcję doradztwa państwowego.

4.2. Model zarządzania doradztwem rolniczym i jego uspołecznienie

Regulacje ustawowa winna określać model zarządzania państwowym doradztwem rolniczym, dzieląc kompetencje pomiędzy ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz wojewodów z uwzględnieniem funkcji Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego.

Regulacja ustawowa winna także zapewniać w szerszym zakresie uspołecznienie doradztwa poprzez udział ludności rolniczej w Społecznych Radach Doradztwa Rolniczego na szczeblu krajowym i wojewódzkim, a przede wszystkim określić ich kompetencje.

Doświadczenia ostatnich lat wskazują, że wspólna odpowiedzialność administracji rządowej i reprezentacji rolników za system państwowego doradztwa jest rozwiązaniem skutecznym.

Administracja rządowa (MRiGŻ i wojewodowie) zapewniają fundusze, bazę materialną oraz powiązanie z nauką i oświatą rolniczą, a Społeczne Rady Doradztwa Rolniczego gwarantują zgodność działania ODR z potrzebami ludności rolniczej.

Ustawa – jak się wydaje – winna dawać możliwość realizowania przez Państwo programów składających się na politykę rolną Państwa z wykorzystaniem struktur służby doradczej, co jest szczególnie istotne w okresie przystosowania polskiego rolnictwa do realizacji wspólnotowej polityki rolnej Unii Europejskiej.

Organem założycielskim ODR winni pozostać wojewodowie.

Argumentem za funkcjonowaniem ośrodków doradztwa rolniczego w strukturach wojewódzkich jest fakt, że rolnic-

two jako element gospodarki narodowej nie może być traktowane w oderwaniu od pozostałych gałęzi gospodarki funkcjonujących w regionie i zarządzanych przez wojewodę.

W opracowywaniu i wprowadzaniu programu wielofunkcyjności obszarów wiejskich – gdzie następuje konfrontacja różnych gałęzi gospodarki regionu – taka struktura jest niezbędna.

4.3. Finansowanie państwowego doradztwa rolniczego

Ustawa winna także określać podstawowe zasady finansowania państwowego doradztwa rolniczego.

Finansowanie doradztwa rolniczego z budżetu państwa jest najbardziej efektywną formą subwencjonowania rolnictwa, bowiem państwo przeznaczając w skali kraju na ten cel jedynie wartość 18 kg żyta z 1 ha użytków rolnych (wycenienia z października 1994 r.) uzyskuje niewspółmierne korzyści wynikające z poprawnego, ekonomicznego sposobu gospodarowania oraz umiejętności prawidłowego korzystania z wolnego rynku przez rolników.

Ustawowe uregulowanie podstaw prawnych doradztwa rolniczego w Polsce stworzyłoby warunki do długofalowego rozwoju doradztwa przy zminimalizowaniu nakładów na prace reorganizacyjno-twórcze w momencie wejścia odpowiedniej ustawy w życie.

Można domniemywać iż stworzenie odpowiednich mechanizmów finansowych i dochodowej struktury organizacyjnej pozwoliłoby na pozyskiwanie coraz to nowych środków na utrzymanie, a także na opłacenie doradców i ich doskonalenie zawodowe.

Pragniemy ponownie podkreślić, że w okresie przejściowym procesu integracji naszego rolnictwa z rolnictwem krajów Unii Europejskiej najodpowiedniejszą jest forma finansowania doradztwa z budżetu państwowego.

Docelowo należałoby jednakże zaprogramować, że środki budżetowe będą wprawdzie podstawą zabezpieczającą funkcjonowanie doradztwa, ale jego rozwój w dużym stopniu uzależniony będzie od środków własnych pozyskiwanych na ten cel.

4.4. Określenie statusu prawnego ośrodków doradztwa rolniczego oraz statusu państwowego doradcy rolniczego

Nadanie statusu prawnego (osobowości prawnej) ośrodkom doradztwa rolniczego usankcjonuje na trwałe istnienie państwowego doradztwa rolniczego dając tym samym wyraz rangi co do roli jaką ma odegrać ono w procesie przekształceń polskiego rolnictwa. Wiele krajów świata w ten sposób intensyfikowało rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Takie rozwiązanie jest konieczne poprzez nadanie ODR osobowości prawnej. Jak powszechnie wiadomo niewyjaśnione sytuacje prawne nieruchomości będących w dyspozycji różnych podmiotów – niejednokrotnie uniemożliwiały zawarcie korzystnych kontraktów. Proponowana w tym zakresie regulacja ma za zadanie wyeliminowanie między innymi takich sytuacji.

Istotnym elementem regulacji prawnych, stanowiących podstawę w doradztwie rolniczym powinna być specjalizacja doradcy rolniczego.

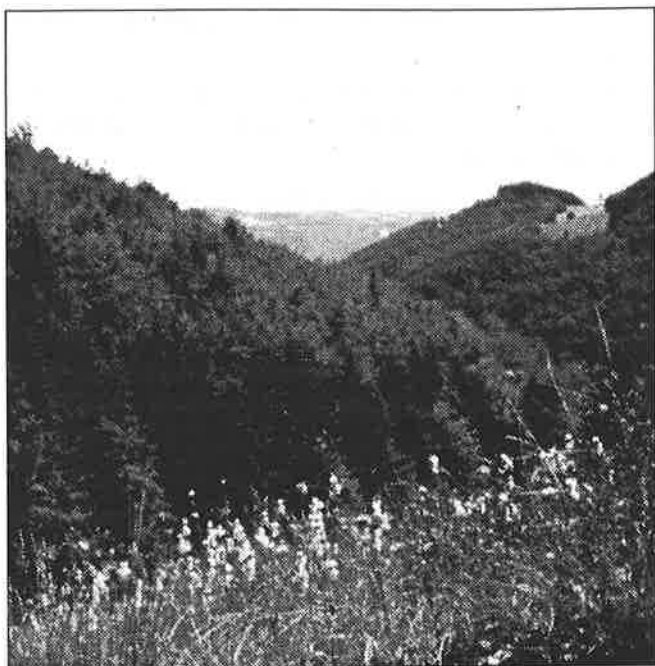
U podstaw takiej regulacji jest przekonanie o konieczności zapewnienia doradcom rolniczym możliwości udokumentowania ich kwalifikacji oraz powiązanie faktu ich podnoszenia z wysokością zarobków, jak również zawiązanego z nimi stosunku pracy. Cała konstrukcja specjalizacji winna mieć za zadanie dopingowanie merytorycznych pracowników służby doradztwa rolniczego do ustawicznego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych.

Określony status pracownika doradztwa, poszerzony o przepisy o stażystach i asystentach doradców, zapewniłby wysoki poziom merytoryczny kadry doradczej oraz stanowiłby system zachęt do wstępowania do zawodu przez ludzi młodych.

Odrębny problem to określenie zadań Centrum Doradztwa Rolniczego. Naszym zdaniem do podstawowych zadań centrum powinno należeć:

- opracowanie programów edukacyjnych w zakresie metodologii doradztwa;
- prowadzenie specjalizacji doradców;
- opracowywanie programów, koordynacja i prowadzenie szkoleń dla kadry ODR;

- współpraca ze szkołami wyższymi i instytucjami naukowo-badawczymi oraz upowszechnianie wyników badań przydatnych w praktyce doradztwa;
- gromadzenie i upowszechnianie informacji o innowacjach adresowanych do rolnictwa i gospodarki żywnościowej;
- organizowanie działalności wydawniczej dla potrzeb doradztwa rolniczego.

Umocowanie prawne Centrum – jako jednostki zajmującej znaczącą pozycję na szczeblu krajowym doradztwa, podniesie jego prestiż i jakość merytoryczną jego prac.

5. Skutki finansowe ustawy o państwowym doradztwie rolniczym

Ustawowe uregulowanie organizacji i funkcjonowania doradztwa państwowego nie pociągnie za sobą wzrostu zatrudnienia w doradztwie, a tylko jego usankcjonowanie, wzrost autorytetu, zmiany w kierunku jakościowym, wyższą specjalizację i pewność wykonywanego zawodu. Ponadto w zdecydowanej większości województw ustawa usankcjonuje dotychczasową strukturę organizacyjną, stąd też koszty związane ze zmianami organizacyjnymi byłyby znikome.

Uregulowanie prawne statusu państwowego doradztwa rolniczego może przynieść w krótkiej perspektywie spore korzyści. Wynikać one mogą z poprawy świadczonych usług doradczych oraz większego uspołecznienia doradztwa co niewątpliwie przyczyni się do trafniejszego rozpoznawania problemów rolników i społeczności wiejskiej, stworzy warunki trwałych związków celowych.

Załącznik 1

TEMATY WIODĄCE W ODR W LATACH 1992-1994

- Zarządzanie gospodarstwem rolnym
- Technologie produkcji rolniczej i ogrodniczej
- Poradnictwo prawne i socjalno-bytowe
- Ekologia, produkcja zdrowej żywności, ekologiczne urządzenie wsi, integrowane produkcje, gospodarstwa i gminy ekologiczne
- Marketing
- Informacja rynkowa, analiza rynku.
Informacja ogólna na temat rolnictwa - giełdy
- Alternatywne źródła dochodu. Rozwój przedsiębiorczości
- Poprawa efektywności produkcji
- Rodzina rolnicza, wiejskie gospodarstwo domowe
- Podnoszenie kwalifikacji kadry doradczej. Szkolenia
- Kreowanie przywództwa jako przykładu wykorzystania szans i silnych stron środowiska

Załącznik 2

ANALIZA STANU I WARUNKÓW ROZWOJU SYSTEMU DORADZTWA ROLNICZEGO W POLSCE (ANALIZA SWOT)⁵

W ramach realizacji projektu FAPA pt. „Koordynacja rozwoju doradztwa rolniczego” w 1994 r. przeprowadzono analizę stanu i warunków rozwoju doradztwa rolniczego. Poniżej przedstawiamy jej wyniki przy wykorzystaniu metody SWOT (mocne i słabe strony oraz możliwości i zagrożenia).

Mocne strony

- Wysokie kwalifikacje kadry zarządzającej ośrodkami doradztwa rolniczego,
- Uspołecznienie doradztwa – dobra współpraca dyrekcji ODR z radami społecznymi reprezentującymi interesy klientów doradztwa,
- Dobre i właściwie przygotowywane programy doradztwa rolniczego – ustalanie priorytetów przez rady społeczne, pracowników ODR i administrację państwową,
- Dobrze wyposażona i nowoczesna baza szkoleniowa,
- rosnąca liczba liderów doradztwa – dobrze przeszkolonych w kraju i za granicą, chłonna na nowoczesną wiedzę i innowacje rolnicze,
- Postęp w poziomie wydawnictw fachowych wykonywanych na bazie własnej i nowoczesnej poligrafii,
- Prowadzenie doradztwa w warunkach gospodarki rynkowej,
- Umiejętność kreowania postaw aktywnych,

- Umiejętność kreowania i rozwijania przedsiębiorczości.

Zagrożenia, bariery

- Brak ustawy parlamentarnej o systemie doradztwa rolniczego,
- Utrzymanie stanu niepewności co do przyszłości ODR,
- Niedostateczny nacisk w uczelniach rolniczych i placówkach naukowo-badawczych (mała aktywność) na zagadnienia przekazu wiedzy i wyników badań do praktyki,
- Brak wyraźnego wyzwania pod adresem nauki i służb doradczych ze strony praktyki gospodarczej.

Możliwości, szanse

- Zabezpieczenie przez ODR połączenia problemów rolników z zadaniami badawczymi instytutów badawczych i uczelni rolniczych,
- Lepsza organizacja i kordynacja badań stosowanych, których wyniki mogą być bezpośrednio wykorzystane w praktyce,
- Zdecydowanie większe niż dotychczas wykorzystanie pracowników naukowych uczelni wyższych i instytutów branżowych w działalności doradczej i umożliwienie im wykorzystania zadań zleconych, finansowanych przez MRiGŻ z obszaru doradztwa,
- Dostęp do nowoczesnej wiedzy w zakresie technologii wytwarzania, marketingu produktów rolniczych i spożywczych, przedsiębiorczości, informacji rynkowej, itp. przy wykorzystaniu krajowego potencjału intelektualnego uczelni wyższych i instytutów badawczych oraz pomocy zagranicznej (programy i fundacje krajów UE i USA),
- Rozwój regionalnych modeli doradztwa rolniczego i przepływu informacji w rolnictwie,
- Rozwój regionalnych programów rozwoju gospodarczego przy aktywizacji społeczności lokalnych, samorządów terytorialnych i mieszkańców wsi,
- Personifikacja współpracy w zakresie doradztwa na rzecz producentów i przetwórców pomiędzy pracownikami nauki, doradztwa, oświaty, samorządów i administracji,
- Usprawnienie bieżącego przepływu informacji z nauki do praktyki gospodarczej i odwrotnie,
- Rozszerzenie współpracy ODR z szkołami rolniczymi celem zwiększenia efektywności poziomu nauczania, szkolenia rolników i przepływu informacji.

Słabe strony

- Niedostateczne wykształcenie i przygotowanie ekonomiczne doradców,
- Słabe przygotowanie młodej kadry doradczej w zakresie metodyki doradztwa,
- Niedostateczny stopień współpracy doradztwa z nauką,

- Ograniczone środki finansowe na realizację zadań doradczych: działalności statutowej i zadań zleconych,
- Niskie pensje pracowników doradztwa powodujące selekcję negatywną kadry ODR,
- Brak dobrych programów podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników doradztwa, zwłaszcza w zakresie metodyki doradztwa,
- niesprawny system przepływu informacji z nauki do praktyki i odwrotnie,
- Ubogi system komunikowania się z rolnikami – telefony, środki transportu,
- Słaby warsztat większości doradców w zakresie form, metod i środków doradztwa oraz wiedzy w zakresie gospodarki rynkowej,
- Niedostateczne oprogramowanie rozwijanego doradztwa komputerowego w ODR,
- Brak systemu określającego wymogi dla przyszłych doradców – specjalistów ODR,
- Brak spójnego systemu powiązań między nauką, oświatą, doradztwem i praktyką gospodarczą,
- Nieuregulowana sytuacja prawna ODR i doradców.

Załącznik 3

PROJEKT

USTAWA ⁴

O PAŃSTWOWYM DORADZTWIE ROLNICZYM

W celu zapewnienia pomocy rolnikom i ich rodzinom w podejmowaniu decyzji zmierzających do zwiększenia dochodów i poprawy efektywności produkcji, a także dla polepszenia warunków życia ludności wiejskiej stanowi się co następuje:

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1.

1. Ustawa określa zasady tworzenia, organizacji i działania doradztwa rolniczego finansowanego z budżetu państwa.
2. Doradztwo rolnicze wykonywane przez szkoły wyższe oraz instytuty naukowe i jednostki badawczo-rozwojowe, a także przez inne osoby prawne i fizyczne regulowane jest odrębnymi przepisami.

Art. 2.

1. Podstawowe zadania doradztwa rolniczego to w szczególności:
 - 1) pomoc w rozwiązywaniu problemów rolników i ich rodzin,
 - 2) podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i młodzieży wiejskiej,

- 3) upowszechnianie postępu w rolnictwie,
- 4) podejmowanie działań w kierunku wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

2. Zadania, wymienione w ust. 1, realizowane są poprzez doradztwo:

- 1) technologiczne,
- 2) ekonomiczno-organizacyjne,
- 3) rynkowe i marketingowe,
- 4) socjalno-bytowe,
- 5) prawne,
- 6) z zakresu wiejskiego gospodarstwa domowego,
- 7) z zakresu ekologii i ochrony środowiska na obszarach wiejskich,
- 8) z zakresu organizacji i bezpieczeństwa pracy w rolnictwie oraz poprzez:
- 9) współpracę ze szkołami wyższymi i instytucjami o charakterze naukowo-badawczym,
- 10) prowadzenie działalności szkoleniowej.

Rozdział 2

Struktura państwowego doradztwa rolniczego

Art. 3.

Strukturę doradztwa na szczeblu krajowym tworzą:

- 1) Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej,
- 2) Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego,
- 3) Krajowa Społeczna Rada Doradztwa Rolniczego.

Art. 4.

1. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej stwarza warunki prawne i ekonomiczne dla prawidłowego i skutecznego funkcjonowania doradztwa rolniczego. Nadto Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej:

- 1) określa kierunki rozwoju państwowego doradztwa rolniczego,
- 2) ustala krajowe programy w zakresie państwowego doradztwa rolniczego, z jednoczesnym zapewnieniem środków finansowych przeznaczonych na ich realizację,
- 3) zapewnia odpowiednie warunki i koordynuje współpracę państwowego doradztwa rolniczego ze szkołami wyższymi oraz instytucjami naukowo-badawczymi krajowymi i zagranicznymi,
- 4) organizuje i doskonali system informacji w rolnictwie,
- 5) prowadzi Krajową Listę Doradców Rolniczych II Stopnia,
- 6) określa kryteria, jakim powinni odpowiadać kandydaci na stanowisko dyrektora Ośrodka Doradztwa Rolniczego oraz warunki konkursu na to stanowisko.

2. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej tworzy, w strukturze swojego urzędu wydzieloną organizacyjnie jednostkę do realizacji zadań określonych w ust. 1 oraz wynikających z koordynacji prac z zakresu doradztwa rolniczego, zwaną dalej „Jednostką”.

3. Zadaniem Jednostki jest współpraca z Krajowym Centrum Doradztwa Rolniczego, wojewodami i dyrektorami Ośrodków Doradztwa Rolniczego w zakresie:

- 1) koordynowania realizacji zadań doradztwa,

- 2) organizowania i koordynowania współpracy z zagranicą w sferze doradztwa rolniczego,
- 3) organizowania przepływu informacji w rolnictwie,
- 4) obsługi prac Krajowej Społecznej Rady Doradztwa Rolniczego,
- 5) gospodarowania funduszami będącymi w dyspozycji Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej na cele związane z działalnością państwowego doradztwa rolniczego.

Art. 5.

Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, w drodze rozporządzenia, tworzy Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego, ustala jego statut, i zasady finansowania.

Art. 6.

Do podstawowych zadań Krajowego Centrum Doradztwa Rolniczego, zwanego dalej również „Centrum”, należy w szczególności:

- 1) opracowywanie programów edukacyjnych dla potrzeb doradztwa rolniczego, zwłaszcza w zakresie metodologii doradztwa,
- 2) prowadzenie specjalizacji doradców rolniczych, a w tym:
 - a) opracowanie i aktualizacja programów specjalizacji,
 - b) organizowanie szkoleń i praktyk zawodowych,
 - c) przeprowadzanie egzaminów na I i II stopień specjalizacji,
- 3) opracowywanie programów, koordynacja i prowadzenie szkoleń dla:
 - a) doradców rolniczych,
 - b) dyrektorów Ośrodków Doradztwa Rolniczego i ich zastępców,
 - c) członków Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego wszystkich szczebli,
- 4) współpraca ze szkołami wyższymi, instytucjami naukowo-badawczymi oraz upowszechnianie wyników badań przydatnych w praktyce doradztwa rolniczego,
- 5) organizowanie działalności wydawniczej dla potrzeb doradztwa rolniczego.

Art. 7.

1. Krajowa Społeczna Rada Doradztwa Rolniczego, zwana dalej „Krajową Radą” jest organem opiniodawczo-doradczym Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Do Krajowej Rady Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej powołuje przewodniczących Wojewódzkich Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego, zwanych dalej „Wojewódzkimi Radami”.

2. Do zadań Krajowej Rady należy w szczególności:

- 1) opiniowanie kierunków rozwoju państwowego doradztwa rolniczego,
 - 2) wskazywanie priorytetów działalności doradczej o zasięgu krajowym i makroregionalnym,
 - 3) ocena funkcjonowania państwowego doradztwa rolniczego.
3. Krajowa Rada działa na podstawie ustawy oraz statutu,

który zatwierdza Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

4. Kadencja Krajowej Rady trwa 4 lata.

5. Krajowa Rada finansowana jest ze środków przekazywanych na ten cel przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Art. 8.

Na szczeblu wojewódzkim strukturę doradztwa tworzą:

- 1) wojewoda,
- 2) Ośrodek Doradztwa Rolniczego,
- 3) Wojewódzka Społeczna Rada Doradztwa Rolniczego.

Art. 9.

1. Wojewoda jest organem założycielskim Ośrodka Doradztwa Rolniczego, zwanego dalej również „Ośrodkiem Doradztwa”.

2. Wojewoda nadaje Ośrodkowi Doradztwa statut, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiej Rady.

3. Wojewoda wyposaża Ośrodek Doradztwa w niezbędny dla jego prawidłowego funkcjonowania majątek, przy czym grunty oddawane są Ośrodkowi Doradztwa w użytkowanie wieczyste, zaś budynki, lokale i inne urządzenia oraz ruchomości przechodzą, z mocy prawa, na własność Ośrodka Doradztwa.

Art. 10.

Ośrodek Doradztwa Rolniczego posiada osobowość prawną.

Art. 11.

Ośrodek Doradztwa realizuje zadania określone w art. 2.

Art. 12.

1. Ośrodkiem Doradztwa kieruje dyrektor wyłoniony spośród kandydatów w drodze konkursu i powołany przez wojewodę, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiej Rady.

2. Wojewoda może odwołać dyrektora Ośrodka Doradztwa w porozumieniu z Wojewódzką Radą po uprzednim zasięgnięciu opinii Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Art. 13.

1. Dyrektor Ośrodka Doradztwa, w zależności od miejscowych potrzeb, może utworzyć wydzielone organizacyjnie Rejonowe Zespoły Doradcze, działające na terenie jednej lub kilku gmin.

2. Przy Rejonowych Zespołach Doradczych mogą być powoływane Rejonowe Społeczne Rady Doradztwa Rolniczego. Zasady powoływania tych Rad określi wojewoda w porozumieniu z dyrektorem Ośrodka Doradztwa.

Art. 14.

1. Ośrodki Doradztwa mogą prowadzić działalność gospodarczą.

2. W ramach zadań statutowych Ośrodki Doradztwa mogą zlecać innym podmiotom wykonywanie określonych prac, jednakże nie mogą zlecać stałego wykonywania przez te

podmioty swoich zadań statutowych.

Art. 15.

1. Wojewódzka Rada jest organem opiniodawczo-doradczym wojewody, liczy nie więcej niż 25 członków, przy czym 3/4 składu Wojewódzkiej Rady wybiera Wojewódzki Sejmik Samorządowy spośród rolników wskazanych przez Rady Gmin, a 1/4 składu stanowią osoby wskazane przez wojewodę.

Wszystkich członków Wojewódzkiej Rady powołuje wojewoda.

2. Wojewódzka Rada działa na podstawie uchwalonego przez siebie statutu, który zatwierdza wojewoda.

3. Do kompetencji Wojewódzkiej Rady należy w szczególności:

- 1) współpraca z dyrektorem Ośrodka Doradztwa przy tworzeniu programów doradczych oraz ustalaniu ich hierarchii.
- 2) dokonywanie corocznej oceny pracy Ośrodka Doradztwa, a w tym opiniowanie budżetu Ośrodka Doradztwa i sprawozdania z wykonania budżetu,
- 3) opiniowanie kandydatów na dyrektora Ośrodka Doradztwa,

4. Wojewódzka Rada jest finansowana ze środków przeznaczanych na ten cel przez wojewodę.

Art. 16.

1. Ośrodki Doradztwa podlegają wpisowi do Centralnego Rejestru Ośrodków Doradztwa Rolniczego prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla Miasta Stołecznego Warszawy.

2. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, określi, w drodze rozporządzenia, zasady prowadzenia Centralnego Rejestru Ośrodków Doradztwa Rolniczego oraz szczegółowe zasady dokonywania wpisów w tym rejestrze.

Rozdział 3

Finansowanie państwowego doradztwa rolniczego

Art. 17.

1. Z budżetu finansowane są:

- 1) Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego,
- 2) Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

2. Z budżetu finansowane są również zadania specjalne przewidziane do realizacji w ramach państwowego doradztwa rolniczego przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

3. Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego finansowane jest ze środków budżetowych przeznaczanych na ten cel w ustawie budżetowej, przekazywanych Ministrowi Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

4. Ośrodki Doradztwa Rolniczego finansowane są ze środków przeznaczanych na ten cel w ustawie budżetowej, przekazywanych wojewodom.

5. Kryteria i zasady podziału środków na pokrycie kosztów utrzymania oraz działalności statutowej, a także szczegółowe zasady gospodarki finansowej jednostek, o których mowa

w ust. 3 i 4 określi, w drodze zarządzenia, Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

6. Środki, o których mowa w ust. 3 i 4, przeznaczone są na pokrycie kosztów utrzymania oraz nieodpłatnie świadczonych usług, wykonywanych w ramach działalności statutowej.

7. Wielkość środków przeznaczanych na cele, o których mowa w ust. 6 ustalana będzie każdorazowo na podstawie planów finansowych tych jednostek.

Art. 18.

1. Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego i Ośrodki Doradztwa Rolniczego mogą uzyskiwać dodatkowe środki finansowe z wykonywania, w ramach działalności statutowej, zadań zleczanych przez:

- 1) organy administracji państwowej i samorządowej wszystkich szczebli,
- 2) osoby prawne i fizyczne.

2. Dodatkowe środki finansowe dla jednostek, wymienionych w ust. 1, mogą również pochodzić z przekazywanych im bezpośrednio:

- 1) zapisów,
- 2) darowizn,
- 3) subwencji i dotacji.

Art. 19.

1. Usługi inne niż określone w art. 17 ust. 6 mogą być świadczone odpłatnie w ramach prowadzonej przez Centrum i Ośrodki Doradztwa działalności gospodarczej.

2. Wykazy oraz stosowne cenniki usług świadczonych odpłatnie przez:

- 1) Ośrodki Doradztwa - ustalają dyrektorzy tych Ośrodków, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkich Rad, a zatwierdza je wojewoda.
- 2) Centrum - ustala dyrektor Centrum, a zatwierdza Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

Art. 20.

Wszelkie pozyskane przez Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego i Ośrodki Doradztwa Rolniczego środki finansowe oraz osiągnięte dochody pozostają w dyspozycji dyrektorów tych jednostek, bez konieczności odprowadzania do budżetu kwot niewykorzystanych w danym roku.

Rozdział 4

Specjalizacja doradcy rolniczego

Art. 21.

Specjalizacja doradcy rolniczego, zwana dalej również „specjalizacją”, jest prowadzona przez Centrum w systemie dwustopniowym i kończy się egzaminem składanym przez doradcę rolniczego przed Państwową Komisją Egzaminacyjną, którą powołuje Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Art. 22.

Do specjalizacji doradcy rolniczego może zostać dopuszczona osoba, która:

- 1) ma pełną zdolność do czynności prawnych,
- 2) posiada dyplom ukończenia wyższej uczelni,
- 3) pracuje zawodowo w rolnictwie lub w jego otoczeniu.

Art. 23.

1. Program specjalizacji opracowuje Centrum, a zatwierdza Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

2. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, w drodze rozporządzenia, określi szczegółowe zasady organizowania i prowadzenia specjalizacji doradcy rolniczego oraz regulamin egzaminów na doradcę rolniczego I i II stopnia, a także zasady odpłatności za specjalizację i egzaminy.

Art. 24.

1. Specjalizacja I stopnia trwa 2 lata.
2. Po zdaniu egzaminu końcowego doradca otrzymuje dyplom i tytuł specjalisty doradztwa rolniczego I stopnia.

Art. 25.

1. Po zatrudnieniu doradcy ze specjalizacją I stopnia na stanowisko doradcy rolniczego i przepracowaniu przez niego na tym stanowisku co najmniej 2 lat, doradca może wystąpić do Centrum z wnioskiem o dopuszczenie go do specjalizacji II stopnia.

2. Do wniosku, o którym mowa w ust. 1, doradca załącza opinię dyrektora Ośrodka Doradztwa oraz temat i konspekt pracy specjalizacyjnej, na której przygotowanie ma 1 rok.

3. Do wniosku doradca może dołączyć wykaz własnych publikacji oraz dyplomy i zaświadczenia o ukończonych kursach i szkoleniach, a także o odbytych stażach.

4. Po upływie terminu, o którym mowa w ust. 2, doradca może zostać dopuszczony do egzaminu, który składa przed Państwową Komisją Egzaminacyjną.

Art. 26.

1. Po zdaniu egzaminu, o którym mowa, w art. 25 ust. 4, doradca otrzymuje dyplom i tytuł specjalisty doradztwa rolniczego II stopnia.

2. Państwowa Komisja Egzaminacyjna z urzędu przesyła Ministrowi Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej zawiadomienie o zdaniu przez doradcę egzaminu specjalizacyjnego II stopnia. Do zawiadomienia załącza się wniosek o wpisaniu specjalisty doradztwa II stopnia na „Krajową Listę Specjalistów Doradztwa Rolniczego II Stopnia”, pod kolejnym numerem.

3. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej określi, w drodze zarządzenia, zasady prowadzenia „Krajowej Listy Specjalistów Doradztwa Rolniczego II Stopnia”.

Rozdział 5

Pracownicy Ośrodków Doradztwa Rolniczego

Art. 27.

Pracownikami merytorycznymi Ośrodków Doradztwa są:

- 1) doradcy rolniczy.
- 2) asystenci doradców rolniczych,
- 3) stażyści,

Art. 28.

1. Na stanowisku stażysty może być zatrudniona osoba spełniająca warunki określone w art. 22 pkt 1 i 3.

2. Stażysta jest zatrudniony przez Dyrektora Ośrodka Doradztwa na zasadzie umowy o pracę na czas określony, nie dłuższy niż 1 rok.

3. Dyrektor wyznacza opiekuna stażysty spośród zatrudnionych w podległym mu Ośrodku Doradztwa doradców rolniczych.

Art. 29.

Po wygaśnięciu umowy o pracę z powodu upływu rocznego okresu, dyrektor Ośrodka Doradztwa może zatrudnić stażystę na stanowisku asystenta doradcy rolniczego, na zasadzie umowy o pracę na czas określony, nie dłuższy niż 3 lata. Przepis art. 28 ust. 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 30.

Opiekun asystenta określa zakres jego zadań i plan pracy, a także sporządza roczną ocenę pracy asystenta, którą wraz z opinią o asystencie przedkłada dyrektorowi Ośrodka Doradztwa.

Art. 31.

1. Doradca rolniczy jest samodzielnym pracownikiem merytorycznym, zatrudnianym na zasadzie:

- 1) umowy o pracę - w przypadku doradców bez specjalizacji i z I stopniem specjalizacji,
- 2) powołania - w przypadku doradców z II stopniem specjalizacji.

2. Na stanowisku doradcy rolniczego może być zatrudniona osoba spełniająca wymogi określone w art. 22.

Art. 32.

Pracownicy Ośrodków Doradztwa nie mogą, w ramach wykonywania obowiązków służbowych, promować produktów i towarów, za odrębnym wynagrodzeniem wypłacanym przez producentów lub dystrybutorów tych produktów i towarów.

Art. 33.

Pracownicy techniczni i pomocniczy są zatrudniani przez dyrektora Ośrodka Doradztwa na zasadzie umów o pracę.

Art. 34.

Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, w porozumieniu z Ministrem Pracy i Polityki Socjalnej, ustali, w drodze rozporządzenia, zasady wynagradzania dyrektorów Ośrodków Doradztwa oraz doradców rolniczych, w tym posiadających specjalizacje I i II i innych merytorycznych pracowników państwowego doradztwa rolniczego.

Rozdział 6**Przepisy przejściowe i końcowe****Art. 35.**

1. Wojewoda tworzy Ośrodki Doradztwa Rolniczego na bazie majątku i kadry obecnie działających Ośrodków.

2. Dyrektor Ośrodka Doradztwa Rolniczego działającego na dotychczasowych zasadach podejmie wszelkie czynności przygotowawcze do reorganizacji doradztwa rolniczego na obszarze województwa.

Art. 36.

1. Pracownicy zatrudnieni w działających na dotychczasowych zasadach Ośrodkach Doradztwa Rolniczego, wykonujący zadania doradcy rolniczego, z mocy ustawy, otrzymują dyplom specjalisty doradztwa rolniczego I stopnia.

2. W szczególnych przypadkach Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego może odmówić przyznania dyplomu i tytułu specjalisty doradztwa rolniczego I stopnia osobom, o których mowa w ust. 1.

3. Tryb i szczegółowe zasady przyznawania dyplomów specjalisty rolniczego I stopnia pracownikom zatrudnionym w działających na dotychczasowych zasadach Ośrodkach Doradztwa Rolniczego określi, w drodze zarządzenia Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Art. 37.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

Akademia Rolnicza w Krakowie**Zakład Doradztwa Rolniczego**

¹ *Materiały źródłowe: Przygotowanie podstaw prawnej regulacji dla funkcjonowania doradztwa rolniczego w Polsce. Uzasadnienie projektu ustawy o państwowym doradztwie rolniczym. Praca zbiorowa pod kierunkiem S. Legutko, FAPA/ASAP, Warszawa 1994 r.*

² *Porównaj zał. 1; Zestawienie pt. „Tematy wiodące w ODR w latach 1992-1994”*

Źródło: Informacja Departamentu Nauki, Oświaty i Doradztwa MRiGŻ, Warszawa 1994 r..

³ *Por. zał. 2 - „Analiza stanu i warunków rozwoju systemu doradztwa rolniczego w Polsce (analiza SWOT)”.*

⁴ *Zał. 3 - W ramach realizacji programu FAPA „Koordynacja rozwoju doradztwa rolniczego” w 1994 r. opracowano projekt ustawy o państwowym doradztwie rolniczym. Realizatorem zadania był zespół w składzie: Stanisław Legutko, Anna Potok, Ewa Mańkowska, Cecylia Starościk, Roman Sass, Wojciech Domagalski, Janusz Sławiński, Mariusz Lachowski.*

⁵ *Źródło: Przygotowanie programu przebudowy systemu intelektualnego wspierania rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce. Cz. I. Charakterystyka i ocena stanu organizacji nauki rolniczej, szkolnictwa rolniczego i doradztwa w Polsce. Praca zbiorowa pod kierunkiem Kani J., FAPA/ASAP, Warszawa 1994.*

Prof. dr hab. Kazimierz Kosiniak-Kamysz, dr inż. Józef Kania

Regionalne inicjatywy w zakresie współpracy nauki z praktyką na przykładzie Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego

I. Wstęp

Wychodząc na przeciw wyzwaniom gospodarki rynkowej Akademia Rolnicza w Krakowie zainicjowała z końcem 1992 roku dyskusję różnych środowisk społecznych w rejonie Polski południowej nad koniecznością integracji i efektywnej współpracy nauki z praktyką rolniczą w celu rozwiązywania problemów wsi i rolnictwa Małopolski. Owocem tej dyskusji było powołanie w lutym 1993 r. Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego (MSDR) z siedzibą w Akademii Rolniczej w Krakowie (przy Zakładzie Doradztwa Rolniczego).

Stowarzyszenie posiada osobowość prawną i zrzesza osoby fizyczne oraz prawne działające na rzecz rozwoju doradztwa i edukacji rolniczej w rejonie południowo-wschodniej Polski.

Członkami zbiorowymi MSDR są aktualnie: Akademia Rolnicza w Krakowie, Instytut Zootechniki, 11 ośrodków doradztwa rolniczego, tj.: Bielsko-Biała, Częstochowa, Mikołów, Modliszewice, Kraków, Iwonicz, Nowy Sącz, Korytniki, Boguchwała, Sandomierz, Tarnów. Członkami indywidualnymi są przedstawiciele nauki, oświaty, doradztwa, administracji rolnej oraz praktyki rolniczej tzn. rolnicy i przedsiębiorcy związani ze wsią (112 osób).

Działalnością bieżącą Stowarzyszenia kieruje 8-osobowy Zarząd, na czele którego stoi Prezes, zaś wytyczaniem oraz uchwalaniem głównych kierunków założeń programowych i finansowych zajmuje się Rada (18 osób) którą kieruje Przewodniczący. Współpraca członków indywidualnych i zbiorowych opiera się w pełni na zasadach partnerskich.

Zakres pracy Stowarzyszenia jest bardzo szeroki – inspirowane ono organizuje i prowadzi działalność edukacyjną, informacyjną, konsultingową i wdrożeniowo-upowszechnieniową. Pozostaje ono forum dyskusyjnym dla promocji wyników badań naukowych i stanowi swoiste centrum przekazywania informacji o potrzebach rolniczej praktyki

gospodarczej pod adresem określonych specjalistów pracujących w AR i IZ bądź też kierowników różnych jednostek organizacyjnych.

Zgodnie ze statutem do podstawowych celów Stowarzyszenia należą:

- umożliwianie aktywniejszego oddziaływania Akademii Rolniczej w Krakowie, ośrodków doradztwa rolniczego i branżowych instytutów naukowo-badawczych na regionalne rolnictwo, gospodarkę żywnościową i leśnictwo,
- wykorzystanie potencjału intelektualnego i badawczego uczelni oraz jednostek naukowo-badawczych w realizacji zadań zgłaszanych przez praktykę rolniczą,
- rozwój doradztwa organizacyjnego, ekonomicznego, prawnego i finansowego, dotyczącego infrastruktury gospodarczej wsi, gminy i regionu,
- inspirowanie i rozwijanie twórczych inicjatyw zmierzających do przyspieszenia przemian w środowiskach wiejskich, podnoszenia poziomu życia rodzin rolniczych, rozwoju technologii produkcji rolniczej i rynku rolnego, rozwoju przedsiębiorczości, a także doskonalenia przepisów prawnych w tym zakresie,
- popularyzowanie problematyki ochrony środowiska naturalnego i ekologicznych metod gospodarowania,
- ułatwianie przepływu informacji o najnowszych zdobyczach nauki i techniki nadających się do zastosowania w praktyce rolniczej.

II. Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego w systemie powiązań nauki z praktyką gospodarczą

Regionalny model powiązań między nauką – reprezentowaną przez AR i IZ w Krakowie, a praktyką gospodarczą (ODR, Wydziały Rolnictwa UW, Zespoły Szkół Rolniczych, gospodarstwa specjalistyczne, zakłady przetwórcze

itp.), uwzględnia bardzo aktywne włączenie się pracowników nauki do pracy doradczej, w którym jednostką integrującą przedstawicieli nauki, doradztwa i praktyki jest Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego.

W modelu tym przyjmuje się, że zasadniczym podmiotem doradztwa rolniczego jest producent (producenci) żywności, a więc rolnik, przetwórcza lub przedsiębiorca, który w zależności od skali i wagi problemu podejmuje bieżące lub strategiczne decyzje w sposób następujący:

- samodzielnie, w oparciu o posiadaną wiedzę i doświadczenie,
- po konsultacji z doradcą terenowym w gminie lub rejonie,
- po konsultacji z doradcą zakładowym w WODR/ODR,
- po konsultacji z pracownikiem nauki; z którym kontaktuje się za pośrednictwem swojego doradcy lub w sposób bezpośredni z uwagi na ścisłą indywidualną współpracę między nimi lub ważność powstałego problemu względnie poprzez udział w szkoleniu specjalistycznym, seminarium czy wykładzie przez niego prowadzonym np. w terenie lub na uczelni.

Rozwój tego modelu współpracy wymaga większego niż dotychczas włączenia się pracowników nauki do pracy doradczej i upowszechnieniowej, większej promocji oferty usługowej uczelni rolniczych i instytutów badawczych na rzecz praktyki gospodarczej oraz faktycznego rozeznania potrzeb i oczekiwań doradczych rolników, mieszkańców wsi i sfery agrobiznesu. Wymaga to jednocześnie reorientacji uczelni rolniczych, które powinny uwzględniać w swych zadaniach statutowych obok dydaktyki i badań również fachowe doradztwo specjalistyczne i konsulting.

Pracownicy nauki Akademii Rolniczej w Krakowie podjęli to nowe wyzwanie uczestnicząc aktywnie w sześciu promocyjnych seminariach wydziałowych organizowanych przez MSDR, każde w innym ośrodku doradztwa rolniczego, prezentując swoje propozycje usługowe i przyjmując do rozwiązania zgłoszone tematy doradcze. Propozycje usług doradczych na rzecz praktyki rolniczej są stale aktualizowane i wydawane od dwóch lat w formie „Oferty usługowej AR”.

Po blisko 3 latach funkcjonowania naszego regionalnego modelu przepływu wiedzy rolniczej i informacji można poczynić następujące konstatacje:

- następuje wyraźna personifikacja współpracy w zakresie doradztwa rolniczego na rzecz praktyki gospodarczej między pracownikami nauki, oświaty, doradztwa, organizacji samorządowych i rolniczej administracji państwowej,

- usprawniony został przepływ informacji od rolników poprzez doradztwo do nauki i odwrotnie,
- w coraz większym stopniu problemy rolnictwa regionalnego rozwiązywane są wspólnie, a więc zarówno przez przedstawicieli uczelni jak i doradztwa, oświaty oraz administracji państwowej.

Świadczy o tym bardzo liczny udział pracowników Akademii Rolniczej w kursach szkoleniowych, seminariach, wykładach i konsultacjach organizowanych dla doradców, rolników i przedsiębiorców zarówno w terenie jak i na uczelni.

ni, efektywna promocja usług Akademii Rolniczej na rzecz praktyki oraz coraz lepsze rozeznanie w oczekiwaniach doradczych rolników przez ośrodki doradcze, a także stosunkowo dobra orientacja pracowników naszej uczelni w zadaniach doradczych ośrodków doradztwa rolniczego w Małopolsce.

III. Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego wspiera rozwój małej i średniej przedsiębiorczości na wsi

W związku z wprowadzaniem gospodarki rynkowej do rolnictwa MSDR wspólnie z Zakładem Doradztwa Rolniczego AR w Krakowie podjęło szeroką współpracę z wieloma uniwersytetami zachodnimi w zakresie programów edukacyjnych mających na celu podnoszenie wiedzy ekonomicznej nauczycieli akademickich, nauczycieli średnich szkół rolniczych, specjalistów ośrodków doradztwa rolniczego, pracowników prywatyzowanych przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego oraz rolników i właścicieli małych firm.

Rejestracja Stowarzyszenia w banku danych FAPA oraz w Centralnym Rejestrze Firm Konsultingowych w Brukseli umożliwiła nam uczestniczenie w przetargach na realizację projektów regionalnych i krajowych dla potrzeb naszego rolnictwa i wsi. Wygranie przetargów na realizację projektów stworzyło szansę jeszcze większego oddziaływania naszego Stowarzyszenia na przemiany na wsi, w rolnictwie i gospodarce żywnościowej, z wykorzystaniem polskich i zachodnich specjalistów.

Zdobyty image Stowarzyszenia znalazł również swój wyraz w dotacji finansowej Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej na rzecz programów edukacyjnych realizowanych w MSDR.

Poniżej podajemy przykłady działalności Stowarzyszenia na rzecz podnoszenia wiedzy ekonomicznej oraz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej:

- * Od 1993 r. MSDR koordynuje współpracę Akademii Rolniczej w Krakowie z Uniwersytetem Stanowym Purdue, Indiana, USA w ramach Fundacji A. Mellona w zakresie podejmowania działalności przedsiębiorczej na własny rachunek, marketingu produktów rolniczych, rozwoju spółdzielczości wiejskiej, kreowania liderów wiejskich, strategicznych planów rozwoju społeczności lokalnych oraz systemu i metod doradztwa rolniczego w USA.

W ramach tej współpracy zorganizowano:

- 2 seminaria nt.: „Zasady amerykańskiej spółdzielczości zaopatrzenia i zbytu” (uczestniczyły 92 osoby) oraz „Metodyka kształcenia liderów wiejskich” (28 osób),
- 6 kursów szkoleniowych nt. „Podstawy marketingu rolniczego” – 5 dniowy (45 osób), „Zarządzanie marketingowe firmą” – 4 dniowy (33 osoby), „Przedsiębiorczość w agrobiznesie” 2x5 dni (32 osoby i 27 osób), „Leadership czyli przywództwo w rozwoju obszarów wiejskich (5 dniowy, 28 osób)”, „Metodyka planowania strategicznego w gminie” 5 dniowy, (30 osób),
- 3 dwutygodniowe wyjazdy studyjne do USA – Uniwersytet Purdue, stan Indiana (łącznie 20 osób, w tym: 14 doradców i 6 pracowników naukowych),
- przetłumaczono z języka angielskiego na język polski oraz zaadaptowano do warunków polskich podręcznik i skrypt do ćwiczeń pt. „Przedsiębiorczość w agrobiznesie” (Wydawca MSDR, Kraków 1995). W oparciu o ten podręcznik MSDR organizuje 5-dniowe kursy szkoleniowe dla doradców, nauczycieli szkół rolniczych, młodych rolników i początkujących przedsiębiorców.
- * W latach 1994–1995 MSDR współpracował z Sparks Companies, Inc. i Uniwersytetem Minnesota poprzez regionalne biuro koordynacyjne Land O'Lakes Inc., ds. szkoleń w AR w Krakowie. W ciągu tych dwóch lat zorganizowano 18 czterodniowych kursów szkoleniowych (402 osoby) dla właścicieli małych przedsiębiorstw z regionu Małopolski nt. „Marketing produktów żywno-

ściowych”, „Zarządzanie finansowe firmą” i „Badanie rynku”.

- * Duża aktywność naszego Stowarzyszenia w rozwoju przedsiębiorczości na wsi, w postaci udzielania fachowej pomocy ODR w organizowaniu małych mieszalni pasz oraz zespołów maszynowych, tworzonych w formie stowarzyszeń, wiąże się z wygraniem przetargu na dwa projekty FAPA: 1) „Wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości w agrobiznesie” oraz 2) „Szkolenie liderów wiejskich w zakresie ekonomii rynku w celu rozwijania działalności rolniczej w Polsce południowej”. Specjaliści z Akademii Rolniczej w Krakowie, Akademii Ekonomicznej, Uniwersytetu Jagiellońskiego, FDPA oraz eksperci zagraniczni przeszkoili w ramach tych dwóch projektów 120 specjalistów ODR i nauczycieli szkół rolniczych oraz 50 rolników m.in. w zakresie podejmowania, prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej na własny rachunek.
- * W innym programie FAPA pt. „Integrowany system produkcji warzyw w regionie rzeszowskim”, realizowanym przez MSDR, specjaliści z Wydziału Ogrodnictwa AR w Krakowie opracowali i wdrożyli w 50 gospodarstwach nową technologię uprawy warzyw metodą integrowaną, charakteryzującą się zmniejszonym zużyciem nawozów mineralnych, środków ochrony roślin oraz właściwym doбором odmian warzyw odpornych na choroby. Analiza uzyskanych plodów wykazała, iż spełniają one bardzo ostre wymogi jakościowe w zakresie zawartości azotanów, azotynów, metali ciężkich i pozostałości pestycydów, jakie stawia przed producentami warzyw nowoczesny przemysł przetwórstwa owocowo-warzywnego.
- * Przy współpracy z Biurem Programu Dostosowawczego dla Sektora Rolnego – ASAP/FAPA, MSDR zorganizowało cztery 10 dniowe kursy szkoleniowe dla menedżerów gospodarstw AWRSP oraz przedstawicieli różnych firm agrobiznesowych (114 osób) z zakresu marketingu produktów rolniczych i marketingu produktów spożywczych. Wykładowcami na tych kursach byli specjaliści ze Scottish Agricultural College z Aberdeen i Uniwersytetu Newcastle upon Tyne z Anglii.
- * Teza, że „rozwój przedsiębiorczości w rolnictwie i poza nim zmierzający głównie do tworzenia nowych miejsc pracy i pozyskiwania dodatkowych dochodów jest obiektywną koniecznością i jedyną szansą poprawy sytuacji materialnej mieszkańców wsi”, była myślą przewodnią konferencji zorganizowanej w 1994 roku przez MSDR pt. „Alternatywne źródła dochodów ludności wiejskiej”. Konferencja zgromadziła 201 osób z 12 ośrodków naukowych w kraju, 14 ośrodków doradztwa rolniczego oraz innych instytucji związanych ze wsią i rolnictwem. Przedstawiono tam 36 referatów obejmujących cztery grupy zagadnień:

- przedsiębiorczość pozarolnicza w Polsce i wybranych krajach,
- realizowane kierunki przedsiębiorczości na wsi,
- uwarunkowania i planowanie działalności przedsiębiorczej,
- promowanie przedsiębiorczości na wsi.

Dyskusja wykazała, że ważnym zagadnieniem nowej koncepcji harmonijnego rozwoju wsi jest wielofunkcyjność oparta na małych i średnich przedsiębiorstwach oraz odrodzonej spółdzielczości wiejskiej, związanych z rolnictwem i jego otoczeniem. Ożywienie środowisk wiejskich wymaga również zwiększonej aktywności samorządów lokalnych i całej ludności wiejskiej, nakierowanej na lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów, warunków i możliwości rozwojowych.

* Powyższe zagadnienia rozwijane są i realizowane przez MSDR, wspólnie z ODR z Małopolski i z pomocą specjalistów z Uniwersytetu Purdue, w ramach nowego programu dofinansowanego przez MRiGŻ pt. „Leadership czyli przywództwo w rozwoju obszarów wiejskich” oraz „Planowanie strategiczne rozwoju społeczności lokalnych”. Przeszkolono w tym zakresie 25 specjalistów ODR oraz podjęto szkolenia pilotażowe dla wójtów i członków rad gminnych. W dwóch wybranych gminach zorganizowano zebrania wiejskie i przy wykorzystaniu nominalnych technik grupowych przeprowadzono analizy SWOT tych społeczności, zidentyfikowano problemy oraz ustalono najważniejsze priorytety.

* Ważnym wydarzeniem w działalności Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego w 1995 r. była konferencja w Ustroniu nt. „Rola doradztwa w gospodarce rynkowej w aspekcie dostosowywania polskiego rolnictwa do wymogów Unii Europejskiej”. Wzięło w niej udział 115 osób i przedstawiono 33 referaty. Jedną z sekcji dotyczyła rozwoju przedsiębiorczości na wsi, druga rozwoju doradztwa rolniczego w gospodarce rynkowej. Efektem konferencji było ustalenie najważniejszych zadań jakie powinno pełnić doradztwo w gospodarce rynkowej by móc sprostać oczekiwaniom rolników i społeczności lokalnych. Uczestnicy konferencji wyraźnie zaakcentowali, że rozwój przedsiębiorczości zarówno rolniczej jak i pozarolniczej na wsi oraz grupowych form działalności marketingowej należy do priorytetowych zadań doradztwa.

Podjęte zatem przez MSDR działania w zakresie doskonalenia doradców i nauczycieli w zakresie przedsiębiorczości, tak aby mogli oni dalej kształcić młodzież i dorosłych pod kątem podejmowania działalności przedsiębiorczej na własne ryzyko, wydają się być w pełni uzasadnione.

Rozwój przedsiębiorczości na wsi stanowi również bardzo ważną tematykę badawczą, edukacyjną i innowacyjną prezentowaną na łamach czasopisma MSDR „Wieś i

Doradztwo”, którego wydawanie rozpoczęliśmy w 1995 roku.

Na szczególną uwagę i specjalne potraktowanie zasługuje projekt zgłoszony przez MSDR utworzenia w AR w Krakowie **Centrum doświadczalno-szkoleniowego** na bazie dziewięciu istniejących stacji dydaktyczno-badawczych, gospodarstwa rolniczego oraz hali maszyn rolniczych wraz z zespołem laboratoriów diagnostyczno-naprawczych.

Celami centrum obok organizacji praktycznych zajęć dydaktycznych dla studentów i realizacji badań są:

- organizacja praktycznych szkoleń dla specjalistów ODR, nauczycieli szkół rolniczych, producentów i uczniów w oparciu o doświadczenia wdrożeniowe, demonstracje, pokazy, wystawy, wycieczki studyjne, lustracje zespołowe oraz
- prowadzenie działalności gospodarczej w oparciu o najnowsze technologie produkcji.

Szczegółowy plan rzeczowy i finansowy przedsięwzięcia został złożony w ubiegłym roku zarówno w Ministerstwie Edukacji Narodowej jak i Ministerstwie Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Mamy nadzieję na pozytywne decyzje w tej kwestii w obu resortach.

IV. Zakończenie

W działalności Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego, realizującej ideę integracji nauki z praktyką, najwięcej miejsca zajmuje problematyka przedsiębiorczości gdyż takie są potrzeby i specyfika Małopolski. Chcielibyśmy ją rozwijać nie zapominając o innych problemach wsi i rolnictwa, doradztwa i edukacji. To co udało się nam osiągnąć w ciągu niespełna 3 lat współdziałania naszej Uczelni z ośrodkami doradztwa rolniczego z terenu Małopolski byłoby niemożliwe bez osobistego zaangażowania bardzo wielu kolegów i koleżanek – członków naszego Stowarzyszenia, przychylności i życzliwości kierownictwa Uczelni, dyrekcji Wydziałów Rolnictwa UW i dyrekcji ODR z jedenastu województw Polski południowo-wschodniej, resortów: rolnictwa i edukacji, ale przede wszystkim bez wsparcia finansowego ze strony Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA) w Warszawie oraz jej oddziałów regionalnych w Nowym Sączu, Rzeszowie i Kielcach dla naszych inicjatyw i ofert realizacji określonych zadań zgłaszanych przez praktykę rolniczą.

**Rektor Akademii Rolniczej w Krakowie
Przewodniczący Rady MSDR**

**Kierownik Zakładu Doradztwa Rolniczego
Prezes Zarządu MSDR**

dr Mirosław Drygas, dr inż. Józef Kania

DORADZTWO ROLNICZE NA ŚWIECIE

- TENDENCJE ROZWOJOWE

WSTĘP

W zdecydowanej większości krajów poziom rozwoju rolnictwa jest zazwyczaj uwarunkowany stopniem rozwoju całej gospodarki. Z drugiej strony rzadkością są kraje, w których poziom rozwoju rolnictwa – mierzony ekonomiczną wydajnością pracy – jest zbliżony do innych działów gospodarki narodowej (np. Holandia, Belgia, Luksemburg, Nowa Zelandia). Sytuacja taka jest uwarunkowana wieloma przyczynami, w tym m.in.:

- relatywnie niższym poziomem kwalifikacji siły roboczej w rolnictwie w porównaniu z innymi działami gospodarki,
- znacznie słabszym technicznym wyposażeniem zasobów siły roboczej w rolnictwie,
- dużą wrażliwością produkcji rolniczej na zmienność warunków atmosferycznych,
- sezonowością produkcji rolniczej,
- relatywnie małą skalą produkcji.

Istotne znaczenie ma także rozproszenie producentów, sprawiające, że rolnictwo cechuje się relatywnie wolniejszą adaptacją innowacji. Powoduje to niższy stopień wykorzystania czynników produkcji w rolnictwie w stosunku do innych działów gospodarki.

Mając na uwadze te prawidłowości, jak również kierując się przesłanką specyfiki sektora rolniczego, w wielu krajach o aktualnie wysokim poziomie rozwoju gospodarki już w XIX wieku, z inicjatywy państwa, tworzone były instytucje odpowiadające charakterem podejmowanych działań współczesnemu doradztwu rolniczemu. Celem tych działań było przede wszystkim niwelowanie różnic w sytuacji dochodowej ludności rolniczej i ludności osiągającej dochody z pracy w innych sektorach. Działania te miały charakter współczesnego interwencjonizmu państwowego.

Prekursorami w tym zakresie były takie kraje jak Anglia, Holandia, Dania i USA. Termin „doradztwo uniwersyteckie” został po raz pierwszy użyty w latach czter-

dziestych XVIII wieku w Anglii. Pierwsze praktyczne działania podjęto natomiast w latach 1867–1868, kiedy to James Stuart wygłaszał wykłady dla stowarzyszeń kobiet i klubów pracujących mężczyzn w płn. Anglii. W 1871 roku przy Uniwersytecie Cambridge powstało pierwsze centrum do prowadzenia wykładów z zakresu doradztwa rolniczego. Następnie rozwiązanie to zaadaptowano w 1876 roku na Uniwersytecie w Londynie i w 1878 roku w Oxfordzie.

W tym samym czasie, na podstawie dwóch Aktów Morilla z 1862 i 1890 roku, stworzone zostały podwaliny pod podobny system doradztwa rolniczego w USA. System taki został ostatecznie usankcjonowany w USA Ustawą Smitha–Levera w 1914 roku.

W Holandii i Danii podwaliny współczesnego doradztwa rolniczego zostały także zbudowane w drugiej połowie XIX wieku. W Danii fundamentalną rolę w tym zakresie odegrały uniwersytety ludowe tworzone przez Grundviga. Były one w ówczesnym okresie najistotniejszym źródłem promieniowania wiedzy rolniczej w środowiskach wiejskich w Danii. W Holandii o początkach doradztwa można mówić wraz z utworzeniem w 1876 roku Uniwersytetu w Wageningen.

W Niemczech instytucjonalne formy doradztwa najmocniej łączą się z powstałymi w końcu XIX wieku izbami rolniczymi, choć o zaczątkach działalności doradczej można mówić już w połowie tego wieku, kiedy to zaczęły powstawać „Stowarzyszenia Rolne”.

1. STATUS INSTYTUCJI TWORZĄCYCH SYSTEM DORADZTWA ROLNICZEGO

W żadnym z krajów doradztwo rolnicze nie przyjęło jednorodnych, zmonopolizowanych form organizacyjnych. W większości krajów w skład systemu doradztwa rolniczego wchodzi różnorodny podmioty, o silnie zróżnicowanych strukturach organizacyjnych i źródłach finansowania oraz różnym stopniu zaangażowania rolników w

ich funkcjonowanie. Podmioty te na ogół pokrywają zróżnicowane obszary działalności doradczej. Konkurencyjne są najczęściej w obszarze usług specjalistycznych, takich jak np. opracowywanie biznes planów. Podmioty świadczące usługi doradcze noszą najczęściej charakter instytucji:

- państwowych,
- samorządowych,
- spółdzielczych,
- prywatnych o charakterze komercyjnym,
- służb surowcowych zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego i organizacji handlowych,
- służb doradczych związków rolników,
- służb doradczych banków finansujących rolnictwo,
- jednostek doradczych uczelni rolniczych.

W zdecydowanej większości krajów dominujące znaczenie w pracy doradczej mają organizacje funkcjonujące pod kuratelą państwa. Zgodnie z badaniami FAO z drugiej połowy lat osiemdziesiątych naszego wieku, na 175 zbadanych organizacji doradczych funkcjonujących w 89 krajach aż 87% stanowiły instytucje podporządkowane państwu. Łącznie instytucje te zatrudniały około 97% personelu doradczego.

Dane te jednoznacznie określają rolę państwa we wspomaganium edukacyjnym rolników, jednakże odnoszą się do stanu sprzed ponad dziewięciu lat. W świetle procesów aktualnie zachodzących w Europie Zachodniej mają więc już nieco historyczny wymiar. Będzie o tym mowa w dalszej części opracowania. Istotne zmiany do tych danych wniosło ostatnie dziesięć lat, kiedy to rządy kilku najwyżej rozwiniętych krajów świata zdecydowały o wprowadzeniu zmian w statusie finansowym uprzednio w pełni dotowanego przez państwo doradztwa rolniczego.

Z tego też względu w dalszej części opracowania omówione zostaną systemy doradztwa rolniczego w takich krajach jak USA, Dania, Holandia, Anglia i Niemcy.

2. ORGANIZACJA I FINANSOWANIE DORADZTWA ROLNICZEGO W WYBRANYCH KRAJACH ŚWIATA

Organizacja i finansowanie instytucji zajmujących się doradztwem rolniczym jest w świecie niezwykle różnorodne. Można powiedzieć, że nie ma w tej mierze uniwersalnych rozwiązań. Potwierdza to również brak regulacji tej kwestii w krajach Unii Europejskiej. Każdy z niżej scharakteryzowanych krajów posiada własny, typowy dla swojego kraju system doradztwa rolniczego, dostosowany do specyficznych, historycznie ukształtowanych warunków. Zaprezentowanie tych rozwiązań będzie podstawą do przedstawienia aktualnych systemów i trendów rozwojowych doradztwa rolniczego, jakie za-

znaczyły się w ostatnich latach w najbardziej rozwiniętych krajach świata.

2.1. Wielka Brytania

W Wielkiej Brytanii funkcjonuje większość z wyżej wymienionych form organizacyjnych doradztwa rolniczego. Aktualnie w Anglii i Walii największą organizacją doradczą, kontynuującą dawne tradycje, jest ADAS (Agricultural Development and Advisory Service), będący wspólną własnością rządów tych krajów. ADAS jest krajową organizacją działającą w sześciu regionach. W każ-

dym regionie znajdują się centralne, rejonowe i lokalne biura. Każde biuro lokalne zlokalizowane jest na obszarach wiejskich. Głównym zadaniem doradców jest na tym szczeblu nawiązywanie pierwszych kontaktów pomiędzy ADAS i farmerami. Na szczeblu regionu działają bardziej wyspecjalizowani doradcy, których zadaniem jest koordynowanie i wspomaganie prac na szczeblu lokalnym [3]. ADAS powstał jako część Ministerstwa Rolnictwa, Rybołówstwa i Żywności w latach 1971/1972. ADAS łączył w jednej strukturze organizacyjnej badania, doradztwo, upowszechnianie i szkolenia w zakresie produkcji rolniczej i ogrodniczej, przetwórstwa, zarządzania farmami, marketingu, nowych rozwiązań technologicznych, technicznych i ekonomicznych, informowania far-

merów o polityce rolnej rządu oraz upowszechniania i wyjaśniania nowych regulacji prawnych dotyczących rolnictwa.

Do 1987 roku ADAS świadczył usługi doradcze bezpłatnie. W 1987 roku wskutek redukcji funduszy publicznych, decyzją rządu wprowadzono odpłatność za większość usług doradczych. Wolne od opłat pozostały usługi doradcze w zakresie zdrowotności zwierząt, ochrony środowiska i konserwacji gleb. Wprowadzając częściową odpłatność kierowano się zasadą, że choćby minimalne zaangażowanie finansowe rolników jest najlepszym czynnikiem weryfikującym realne potrzeby i stwarza partnerską sytuację dla obu stron, tj. rolników ubiegających się o poradę oraz doradców zobligowanych do jak najlepszego wykonania usług.

W kwietniu 1992 r. podjęto decyzję o przekształceniu ADAS w Agencję Wykonawczą i podziale dotychczasowej struktury na dwie części. Jedna z wyodrębnionych części utrzymała nazwę ADAS i stała się odpowiedzialna za badania i doradztwo rolnicze. W tym też czasie ADAS zainicjował nowe kierunki działań związane z ochroną środowiska, takie jak np. gospodarowanie odpadami, czy też gospodarowanie terenami nieużytecznymi rolniczo.

Niektóre efekty działań reorganizujących i racjonalizujących funkcjonowanie ADAS, a podjętych w latach 1991–1993 ilustrują następujące wskaźniki:

- dochody z odpłatnych porad wzrosły o 17%,
- dochody ze sprzedaży wyników badań wzrosły o 11%,
- poziom zatrudnienia zmniejszył się o 11%,
- koszty funkcjonowania zmniejszyły się o 7%.

ADAS planując perspektywicznie swoje działania inwestuje także we własne badania. Priorytet mają te kierunki badań, na które nie można zdobyć funduszy z innych źródeł (np. kwestie ekologiczne, alternatywne źródła energii), stanowiące jednocześnie potencjalnie dobry produkt na sprzedaż w przyszłości.

Głównymi klientami ADAS są nadal Ministerstwa Rolnictwa Anglii i Walii mające udział w około 66% łącznych obrotów firmy.

W ostatnich trzech latach w działalności ADAS dały się wyraźnie zauważyć następujące tendencje:

- skupienie większej uwagi na problemach pośrednio związanych z rolnictwem, takich jak np. ochrona środowiska,
- w związku ze zmianami we wspólnej polityce rolnej (CAP), zakończeniem negocjacji w ramach GATT (Runda Urugwajska) oraz wewnętrznymi regulacjami zorientowanymi na rolnictwo rynkowe, co ma sprzyjać tworzeniu nowych możliwości do konkurowania na rynkach światowych. Zmiany te wywołały konieczność reorientacji dotychczasowych pól działania ADAS. Znalazło to odzwierciedlenie w praktycznych przedsięwzięciach:

- położeniu nacisku na rynkową orientację w zarządzaniu gospodarstwami,
- prowadzeniu badań rynku oraz potrzeb klientów doradztwa pozwalających lepiej rozumieć i rozpoznawać preferencje i upodobania konsumentów oraz w większym zakresie zaspakajać ich potrzeby,
- realizowaniu programów biznesowego i technicznego doskonalenia umiejętności doradców, pozwalających im nabywać nowe umiejętności niezbędne w aspekcie zmieniających się trendów na rynku światowym.

2.2. Niemcy

Doradztwo rolnicze w Niemczech jest rozumiane jako przekazywanie wiedzy i informacji oraz wspieranie rolników w procesach podejmowania decyzji. Tak rozumiane doradztwo rolnicze jest uznawane jako jeden z istotniejszych czynników zapewniających konkurencyjną pozycję rolnictwa niemieckiego w strukturach Unii Europejskiej. Wynika to z doceniania jego roli oraz rosnącego zapotrzebowania rolników na doradztwo rolnicze w związku z następującymi przemianami strukturalnymi, szczególnie na obszarach dawnego NRD.

Główne zadania doradztwa rolniczego w Niemczech można przedstawić w następujących pięciu blokach tematycznych:

- przekazywanie informacji,
- doskonalenie technologii w zakresie uprawy roślin i hodowli zwierząt,
- upowszechnianie nowej techniki rolniczej,
- wspomaganie rolników w rozwiązywaniu problemów produkcyjnych oraz funkcjonowaniu w gospodarce rynkowej,
- wspomaganie rolników w podejmowaniu samodzielnych decyzji.

Nowe kierunki działań to:

- turystyka na obszarach wiejskich,
- alternatywne formy gospodarowania w rolnictwie,
- poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodów.

Usługi doradcze świadczone przez państwowe (publiczne) służby doradcze są wolne od opłat.

Instytucje doradztwa rolniczego w Niemczech są silnie powiązane z nauką, realizującą badania w większości związane z praktyką i doradztwem. Wielką wagę przykładają do doksztalania doradców. Kursy są obowiązkowe i najczęściej trwają tydzień, obejmując m.in. zagadnienia metodyki, ekonomiki i technologii produkcji.

System doradztwa rolniczego w Niemczech charakteryzuje się różnymi formami organizacyjnymi. Organizacje świadczące usługi doradcze są silnie zróżnicowane pod względem rozmiarów, struktury i zasilania finanso-

wego. Różnorodność ta uległa znacznemu pogłębieniu po połączeniu Niemiec, co wiązało się z chęcią zerwania z dawnymi schematami i poszukiwaniem nowych, bardziej efektywnych form wspomaganie rolników w rekonstruowanym rolnictwie wschodnich Niemiec.

Odpowiedzialność za funkcjonowanie doradztwa rolniczego spoczywa na władzach landów. Federalne Ministerstwo Rolnictwa pełni w zasadzie funkcje koordynujące i kontrolne. Jest to przyczyną dużego zróżnicowania struktur organizacyjnych oraz priorytetowych obszarów działania, co w efekcie powoduje lepsze dopasowanie instytucji doradztwa do potrzeb rolników.

Na południu Niemiec doradcy podlegają bezpośrednio władzom landu, względnie władzom lokalnym. Na północy odpowiedzialność za realizację zadań z zakresu doradztwa rolniczego została delegowana do izb rolniczych. Izby rolnicze około 50% środków na poradnictwo uzyskują z budżetu landu. Pozostałe środki pochodzą ze składek członkowskich, opłat za usługi i innych źródeł. W landach wschodnich zrezygnowano z tworzenia izb rolniczych. W Turyngii i Saksonii doradztwo zostało zorganizowane w oparciu o urzędy rolne i ma charakter instytucji państwowej. W Saksonii-Anhalt i Brandenburgii zdecydowano się na formę prywatnego doradztwa wspieranego dotacjami państwowymi. Na jeszcze inną formułę zdecydowano się w Meklemburgii, gdzie utworzono spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością o prywatnym statusie prawnym. Udziałowcami tej spółki są:

- kraj związkowy 64,8%,
- Zrzeszenie Rolnicze Meklemburgii 25,2%,
- Zrzeszenie Ogrodnicze Północ 10,0%.

Dominujące w przeszłości dwie formy doradztwa: państwowa i samorządowa tracą z upływem czasu swoją monopolistyczną pozycję. Są traktowane jako zbyt zbiurokratyzowane i upolitycznione, a zarazem zbyt kosztowne. Sprawiało to, że w nowych landach dominującą formą staje się doradztwo o prywatnym statusie jednakże z zapewnieniem możliwości finansowania z budżetu poszczególnych landów.

Obok wymienionych form organizacyjnych doradztwo jest także realizowane przez takie firmy prywatne jak:

- tworzone samodzielnie przez rolników kółka doradcze,
- kółka do wspólnego użytkowania maszyn,
- wspólnoty producentów,
- organizacje i związki rolników,
- organizacje spółdzielcze, handlowe i przemysłowe,
- samodzielnych ekspertów.

W ostatnich latach coraz wyraźniej zaznacza się chęć rolników do pokrywania kosztów doradztwa o wysokim stopniu profesjonalizmu, szczególnie w sprawach ekonomicznych i marketingowych.

W zakresie zagadnień socjalnych i prawnych doradztwo świadczone jest głównie przez związki zawodowe

rolników i dotyczy przede wszystkim kwestii przejmowania i przekazywania gospodarstw, dzierżawy i ubezpieczeń.

2.3. Dania

Aktualny stan rozwoju doradztwa rolniczego w Danii jest efektem długoletniej, harmonijnej współpracy Parlamentu, Rządu i rolników. Decyzję o tego typu współpracy, wspierającej działalność na rzecz rolników, podjęto ponad sto lat temu. Znajduje to aktualnie wyraz w tym, że dominującą organizacją doradcą w Danii jest nadal Duńskie Centrum Doradztwa Rolniczego (DAAC) w Skejby. Centrum jest własnością dwóch związków rolników i działa pod ich nadzorem. DAAC prowadzi działalność na dwóch poziomach. Na szczeblu centralnym funkcjonuje Centrum, będące jednostką wspierającą metodycznie, merytorycznie, szkoleniowo i informacyjnie około 90 aktualnie działających ośrodków lokalnych. W 1991 roku Centrum zatrudniało około 3 500 pracowników, z czego 940 osób w charakterze doradców, natomiast 2 570 asystentów i personelu technicznego. W ciągu kolejnych trzech lat zaszły zmiany w poziomie i strukturze zatrudnienia i w 1994 roku łącznie było zatrudnionych 3 250 osób, z czego 1 000 to doradcy i 2 250 to pracownicy techniczni i pomocniczy.

W Centrum w Skejby pracuje około 300 osób. Główne zadania Centrum to:

- transfer nowoczesnej technologii do praktyki,
- gromadzenie i przetwarzanie danych technicznych i ekonomicznych dotyczących gospodarstw,
- prowadzenie rachunkowości dla celów zarządzania i podatkowych,
- prowadzenie analiz, testów i dostosowywanie kierunków produkcji do warunków naturalnych gospodarstw,
- tworzenie efektywnych więzi współpracy pomiędzy rolnikami i nauką rolniczą.

Doradztwo rolnicze w Danii jest silnie uspołecznione, co wynika z samego faktu jego podlegania związkom rolników. Uspołecznienie wzmaga silna pozycja odpowiedzialników polskich rad społecznych, które w formie specjalnych komisji funkcjonują przy każdym wydziale branżowym, tak na szczeblu krajowym jak i lokalnym. Głównymi zadaniami komisji są:

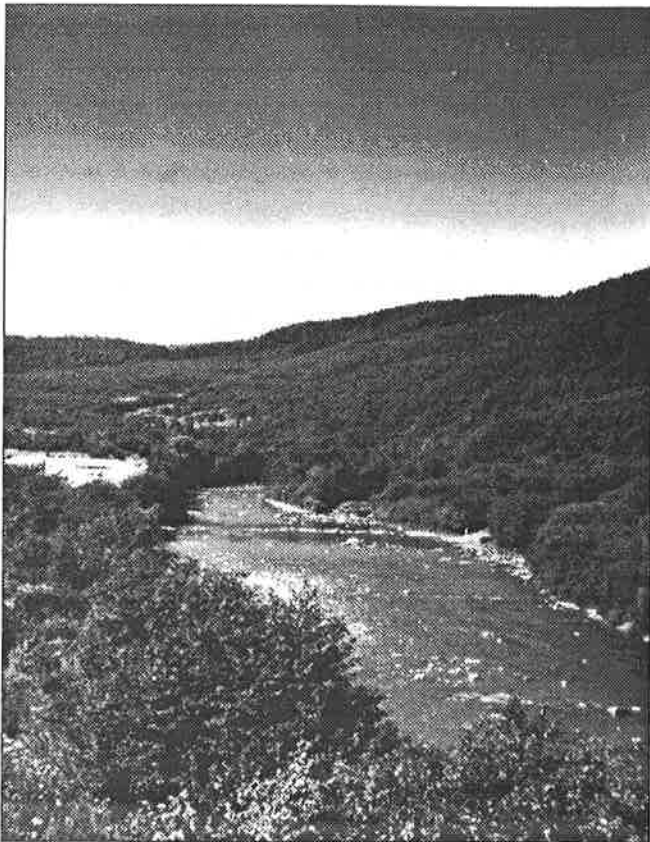
- tworzenie programów doradczych,
- ustalanie warunków odpłatności za usługi,
- reprezentowanie polityczno-zawodowych interesów rolników.

Struktura źródeł finansowania doradztwa realizowanego przez Centrum przedstawiała się w 1991 roku następująco:

- opłaty za usługi 78%,
- dotacje państwa 14%,
- składki farmerów 8%.

Udział państwa w finansowaniu doradztwa ulega ciągłemu zmniejszaniu. W 1994 roku udział dotacji państwa w budżecie Centrum wynosił około 6%. Należy oczekiwać, że w ciągu kilku najbliższych lat zmniejszy się do zera. Pełne koszty ponosić będą rolnicy.

Mając na uwadze jak najefektywniejsze wykorzystywanie środków finansowych, Centrum dba o stały rozwój umiejętności fachowych i metodycznych doradców. Obowiązkowym doskonaleniem zawodowym w wymiarze 2–3 tygodni w ciągu roku objęci są wszyscy doradcy.

2.4. Holandia

Początki zinstytucjonalizowanego doradztwa rolniczego w Holandii sięgają drugiej połowy XIX wieku. W tym czasie, tj. w 1876 r. powstała w Holandii pierwsza wyższa szkoła rolnicza posiadająca także stację doświadczalną. Tradycje tej szkoły kontynuuje obecnie Uniwersytet Rolniczy w Wageningen. Za początek działalności doradczej w ograniczonej formie uważa się natomiast rok 1943, kiedy to powstał pierwszy związek rolników. Związek ten zatrudniał nauczyciela celem przekazywania wiedzy rolniczej swoim członkom. Aktualnie głównymi instytucjami świadczącymi usługi doradcze są:

- DLV świadczące usługi z zakresu rolnictwa i agrobiznesu,
- SEV zajmujące się doradztwem socjalno-ekonomicznym.

Obok tych dwóch podstawowych instytucji doradztwem rolniczym w Holandii zajmują się:

- Służby Informacji Rolniczej, podległe i finansowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rybołówstwa, wdrażające w terenie politykę rolną – mają ulec likwidacji w ciągu najbliższych lat,
- firmy prywatne, działające głównie w obszarze ogrodnictwa,
- doradcy z firm produkujących środki produkcji dla rolnictwa,
- biura rachunkowości rolniczej,
- banki.

DLV jest obecnie w trakcie przekształceń podobnych do tych, jakie przeszedł w Anglii ADAS. Od 1986 r. kiedy to podjęto decyzję o częściowej komercjalizacji dotychczas stanowiący część Ministerstwa Rolnictwa i Rybołówstwa DLV jest na drodze reorganizacji i prywatyzacji. Utworzenie wyodrębnionej ze struktury Ministerstwa nowej organizacji doradczej miało miejsce w 1990 roku. W tym samym czasie podjęto decyzje o zmianie formy prawnej DLV i nadanie jej statusu fundacji. Jednocześnie założono, że w ciągu 10 lat dofinansowanie państwa zmaleje do 50%. W ten sposób w roku 2003 rolnicy musieliby ponosić także 50% kosztów usług doradczych. Do czasu rozpoczęcia prywatyzacji, tj. do 1992 roku, doradztwo rolnicze świadczone przez DLV było wolne od opłat.

Pierwsze trzy lata funkcjonowania DLV w nowej formule wykazały, że prywatyzacja może dokonywać się w szybszym tempie (w 1994 r. dochody z opłat wyniosły około 50% budżetu), co skłoniło Rząd do ograniczenia dotacji w najbliższym czasie do poziomu 20–30%. W chwili obecnej płatne są takie usługi specjalistyczne, jak np. biznes plan. Usługi świadczone na zlecenie Ministerstwa są bezpłatne.

Do końca 1995 centrala DLV mieściła się w Ze Meern, od stycznia 1996 roku zlokalizowana jest w Wageningen. DLV posiada 23 biura regionalne, w których pracują 44 lokalne zespoły doradców. Zespoły te działają w 15 rolniczych i ogrodniczych sektorach. Łącznie DLV zatrudnia około 725 osób, z czego około 60 osób jest zatrudnionych w centrali. DLV podobnie jak organizacje doradcze w innych krajach przykłada dużą wagę do doskonalenia zawodowego doradców. Można określić, że około 10% czasu pracy doradcy poświęcane jest na doszkalcenie.

Działalność DLV jest silnie uspołeczniona. Podobnie jak w Danii każdy sektor posiada własną radę społeczną, składającą się z rolników, naukowców i przedstawicieli agrobiznesu.

Doradztwo socjalne na rzecz rolników realizowane jest przez SEV. SEV został utworzony przez związki rolników i pracowników rolnictwa. W 1995 roku 50% budżetu stanowiły dotacje budżetowe, podczas gdy jeszcze 10 lat temu państwo pokrywało około 90% zapotrzebo-

wania na środki finansowe. Wyraźnie zaznacza się wzrost udziału opłat rolników w budżecie SEV. Aktualnie stanowią one około 10% budżetu, a planuje się zwiększenie wpływów z tego tytułu do 25–35%. W całej Holandii SEV zatrudnia około 200 osób. Główne obszary działania SEV to:

- kwestie prawne związane z przejmowaniem i przekazywaniem gospodarstw rolnych,
- problemy prawne związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego,
- kwestie podatkowe,
- zagadnienia socjalne rodzin rolniczych,
- bezpieczeństwo i higiena pracy.

2.5. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej

Obecny kształt doradztwa rolniczego w USA został nadany Ustawą Smitha–Levera z 1914 roku. Ustawa stworzyła możliwości partnerskiej współpracy pomiędzy federalnym Ministerstwem Rolnictwa a tzw. Land–Grand uniwersytetami, odpowiedzialnymi za realizację zadań doradczych. Następnie wszystkie stany swoimi normami legislacyjnymi umożliwiły władzom na szczeblu gmin stanie się pełnoprawnymi partnerami w systemie amerykańskiego doradztwa rolniczego i finansują także w różnych proporcjach koszty usług doradczych.

Nazwa funkcjonującego w USA systemu doradztwa rolniczego – Cooperative Extension Service System – często jest w Polsce przedstawiana jako spółdzielcza forma doradztwa rolniczego. Jest to błędna interpretacja, bowiem **cooperative** w tym znaczeniu odpowiada trzem współpracującym na równych prawach ogniom systemu, działającym na szczeblu lokalnym, stanowym i federalnym. Każde z tych ogniw jest autonomiczne w zakresie podejmowania decyzji, finansowania, zatrudniania pracowników, tworzenia i oceny programów doradczych. Istnieje równocześnie możliwość zdobywania środków federalnych na realizację zadań na szczeblu lokalnym.

Cechą charakterystyczną tego unikatowego systemu jest szybki transfer wiedzy rolniczej z nauki do wszystkich potencjalnych użytkowników. System charakteryzuje się dobrym przepływem informacji od farmerów, poprzez doradztwo do nauki i odwrotnie. Pozwala to szybko reagować na rodzące się na szczeblu lokalnym problemy i znajdować nowe recepty na ich rozwiązanie. W ciągu osiemdziesięciu lat obowiązywania ustawy wprowadzono do niej tylko kilka, nie zmieniających głównej idei poprawek mających na celu dostosowanie systemu do zmieniającej się rzeczywistości.

Obecnie system składa się z profesjonalistów pracujących w 50 Land–Grand uniwersytetach utworzonych w 1862 r. i w 16 utworzonych w 1890 r. System obejmuje również doradców pracujących w 3150 gminach oraz około 3 miliony ochotników, wspomagających realizację

programów edukacyjnych pod przewodnictwem profesjonalnych doradców. Główną maksymą stanowiącą linię przewodnią działalności stworzonych na tej podstawie instytucji doradczych jest następująca formuła: „Doradztwo rolnicze działa w interesie całego społeczeństwa, ponieważ sprawia, że ceny produktów rolnych stają się dla konsumentów niższe”. Jest to także uzasadnienie ciągłego utrzymywania nieodpłatnego doradztwa rolniczego.

Doradztwo rolnicze w USA finansowane jest z trzech podstawowych źródeł. W latach 1993–1994 struktura finansowania z poszczególnych źródeł kształtowała się następująco:

- fundusze federalne – przeciętnie 28,8% i od 16% do 59% w poszczególnych stanach,
- fundusze stanowe – przeciętnie 46,3% i od 16% do 59% w poszczególnych stanach,
- fundusze gminne – 19,6% i od 1% do 40% w poszczególnych stanach.

W ostatnich latach zaznacza się wzrost nakładów finansowych na doradztwo rolnicze ze środków prywatnych sponsorów. W skali całego kraju nakłady te stanowiły średnio 5,3%, przy rozpiętości od 0 do 29%. Jak więc widać i w USA środki pozabudżetowe zaczynają odgrywać coraz większą rolę w finansowaniu doradztwa rolniczego.

Fundusze federalne pokrywają głównie koszty realizacji tzw. Krajowych Programów Priorytetowych obejmujących w latach 1993/1994 takie zagadnienia jak:

- konkurencyjność i dochodowość rolnictwa amerykańskiego,
- alternatywne źródła dochodów w rolnictwie,
- zarządzanie i ochrona zasobów naturalnych,
- jakość wody,
- rewitalizacja obszarów wiejskich,
- polepszenie jakości odżywiania oraz zdrowotności rolników,
- polepszenie warunków bytu rodzin rolniczych,
- rozwój zasobów ludzkich,
- młodzież zagrożona (alkoholizm, narkomania).

Edukacyjne programy doradcze realizowane w USA mieszczą się w czterech następujących obszarach:

- rolnictwo (technologia produkcji, ekonomika i organizacja, bezpieczeństwo pracy, ekologia),
- zagadnienia wiejskiego gospodarstwa domowego,
- programy edukacyjne dla młodzieży (w tym 4–H),
- programy ukierunkowane na rozwój społeczności lokalnej [4].

Problematyka rozwoju obszarów wiejskich została włączona do programów doradczych jako obowiązkowa na mocy ustawy o „Rozwoju i Subsydiowaniu Wsi” (The Rural Development and Appropriations Act), przyjętej przez Kongres Stanów Zjednoczonych w 1972 roku.

Doradztwo rolnicze w USA jest bardzo silnie uspołecznione, aczkolwiek nie ma prawnych regulacji sankcjonujących więzi pomiędzy organizacjami doradczymi a radami społecznymi. Rady społeczne działają na trzech szczeblach: stanowym, rejonowym i lokalnym (gminnym).

Podobnie jak to ma miejsce w innych krajach, także w USA istnieje tendencja do ograniczania funduszy publicznych na doradztwo, widoczna w redukcji liczebności personelu doradczego. Przeciwwagą dla tych tendencji jest silne zaangażowanie rad społecznych w ochronę statusu finansowego instytucji doradztwa rolniczego.

3. SYSTEMY DORADZTWA ROLNICZEGO NA ŚWIECIE

Z doświadczeń zachodnich wynika, że w miarę rozwoju rolnictwa zmniejsza się udział doradztwa państwowego i wzrasta konkurencja między różnymi dostawcami usług. Biorąc pod uwagę formę własności doradztwa i źródła jego finansowania można w sposób ogólny wydzielić cztery podstawowe systemy doradztwa na świecie odzwierciedlające zarazem trendy przemian w doradztwie w omówionych wcześniej krajach:

1. Doradztwo państwowe – całkowicie finansowane z budżetu państwa, bez pobierania opłat za usługi doradcze (USA oraz Szwajcaria, Belgia, Włochy, Hiszpania, północne landy w Niemczech);

2. Doradztwo państwowe, ale pobierające opłaty za usługi doradcze od rolników, z różną proporcją finansowania przez państwo i samych rolników (Wielka Brytania, Irlandia, Szwecja); wzrasta rola doradztwa komercyjnego, świadczonego przez prywatne firmy consultingowe;

3. Doradztwo półautonomiczne – kontrola doradztwa podlega procesowi przekazywania jej organizacjom rolniczym i prywatnym firmom. Bezpośrednia opłata za usługi doradcze staje się coraz bardziej znacząca. Cechą charakterystyczną tego procesu jest obniżka dotacji na doradztwo z budżetu państwa, zwłaszcza w jego początkowej fazie (Holandia, Izrael, Austria, Nowa Zelandia); wyraźnie wzrasta rola doradztwa farmerskiego i komercyjnego firm prywatnych.

4. Doradztwo autonomiczne (farmerskie) – prowadzone przez związki i organizacje samorządowe rolników, dofinansowane w niewielkim stopniu z budżetu państwa; koszty usług doradczych finansowane są ze środków pochodzących ze składek członkowskich lub/i bezpośrednich opłat za udzielane porady; niektóre z tych rozwiązań funkcjonują już od wielu lat, przy wzrastającym udziale w pokrywaniu kosztów doradztwa przez tych, którzy faktycznie z niego korzystają (Dania – związki, Finlandia i Francja – izby rolnicze)

4. TENDENCJE W ROZWOJU DORADZTWA ROLNICZEGO NA ŚWIECIE

Jak wynika z danych Banku światowego, instytucje doradztwa rolniczego przeżywają w ostatnich latach prawdziwy boom. Blisko połowa tego typu instytucji została utworzona po 1980 roku w tzw. krajach rozwijających się. Większość tych organizacji jest finansowana ze źródeł publicznych. Wzrost wydatków w skali świata na doradztwo rolnicze przedstawiają poniższe liczby:

1980 – 3,4 mld USD

1990 – 6,0 mld USD

Uwzględniając stopę inflacji i tak notuje się realny wzrost nakładów na doradztwo, przy czym znaczny udział we wzroście nakładów miały kraje Trzeciego świata. Ocenia się, że około 85% środków na doradztwo rolnicze pochodziło w tym okresie ze źródeł publicznych.

W 1990 roku udział wydatków na rolnictwo w wydatkach budżetowych w skali całego świata wynosił przeciętnie około 7%. Udział ten wahał się od około 2,2% w Ameryce Północnej do 9,0% w Afryce i Azji.

W tym samym okresie udział nakładów na instytucje doradztwa rolniczego w ogólnych wydatkach z budżetu ministerstw rolnictwa wahał się od 1% w Ameryce Północnej (jak wcześniej wspomniano w USA władze federalne pokrywają przeciętnie około 30% ogólnych kosztów funkcjonowania instytucji doradztwa rolniczego) do 22% w Afryce.

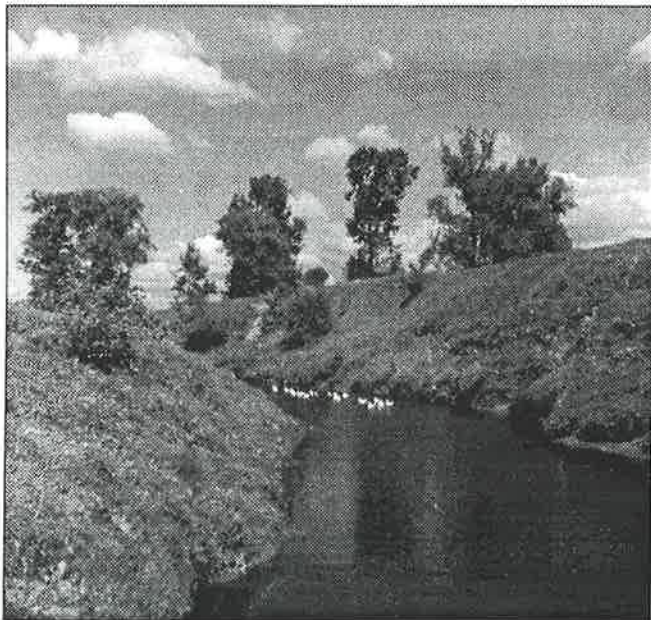
Zgodnie z tymi danymi w 1990 roku w instytucjach doradztwa rolniczego było zatrudnionych około 600 000 osób. Koszty zatrudnienia 90% doradców pokrywano ze środków publicznych. Około 80% zatrudnionych stanowili doradcy terenowi, z czego 13% stanowiły kobiety.

Jednocześnie wskutek postępującej industrializacji zanotowano znaczący odpływ siły roboczej ze wsi do miast. W skali świata w 1960 roku tylko około 33% ludności zamieszkiwało w miastach, podczas gdy w 1990 roku już blisko połowa. Udział ludności rolniczej w zasobach siły roboczej obniżył się z 66% w 1960 roku do 40% w 1990 roku [7].

Wytwarzanie nadwyżki żywności w najwyżej rozwiniętych krajach świata, liberalizacja handlu produktami rolniczymi, jak również kurczący się ciągle udział rolnictwa w wytwarzaniu produktu narodowego brutto wywiera wpływ na kierunki rozwoju doradztwa rolniczego. Podejmowanie nowych działań przez doradztwo rolnicze wymaga również reorientacja producentów rolnych w celu zaspakajania potrzeb i upodobań klientów, nieustannie weryfikujących asortyment i jakość znajdujących się na rynku produktów rolnych.

Mając na uwadze wymienione względy można na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat zaobserwować następujące tendencje, wyrażające zmiany w przedmiocie pracy doradczej:

- reorientacja realizowanych programów edukacyjnych z czysto technologicznych na skupiające się na zagadnieniach ekonomicznych związanych z realizacją przedsięwzięć gospodarczych,
- reorientacja na zagadnienia rynkowe i agrobiznes w związku z postępującą liberalizacją handlu produktami rolnymi,
- skupienie się na problematyce rozwoju obszarów wiejskich, ze szczególnym preferowaniem regionów relatywnie zacofanych pod względem rozwoju rolnictwa i otaczającej infrastruktury,
- orientowanie się na rozwiązywanie problemów rodzin rolniczych, czerpiących dochody także z działalności pozarolniczych,
- skupienie większej uwagi na zagadnieniach związanych z ochroną środowiska naturalnego.

Wszystkie te procesy sprawiają, że doradztwo rolnicze rozszerza pola działania stając się w rzeczywistości doradztwem wiejskim.

Niezwykle ważne zmiany zachodzą także w ostatnich latach w źródłach finansowania publicznych organizacji doradczych, a także w ich wewnętrznych strukturach. W zasadzie we wszystkich wyżej wymienionych krajach, wskutek zmniejszającej się siły politycznej rolników (mniej głosów w wyborach), wynikającej ze zmniejszania się populacji zajmującej się rolnictwem, nakłady ze środków publicznych na doradztwa rolnicze ulegają drastycznym ograniczeniom. Generalną tendencją jest wprowadzanie coraz szerszego zakresu płatnych usług. Ciężar finansowania doradztwa w coraz większym stopniu przenoszony jest na rolników, co rodzi również konsekwencje w postaci konieczności coraz większego liczenia się organizacji doradczych z ich preferencjami. Rolnicy włączani są w zarządzanie i finansowanie doradztwa

bezpośrednio ze swoich środków, jak również mają coraz większy wpływ na procesy tworzenia, kontroli oraz oceny realizacji programów doradczych. Stąd też wynika konieczność precyzyjnego rozpoznawania aktualnych potrzeb rolników oraz dostosowywania oferty doradczej do tych potrzeb. Rodzi to też potrzebę stałego podnoszenia umiejętności oraz specjalizacji doradców działających na szczeblu lokalnym. We wszystkich krajach jest to jedno z najważniejszych działań wewnątrz organizacji doradczych, służące podnoszeniu jakości świadczonych usług.

W krajach zachodnich coraz częściej podnosi się kwestię roli doradztwa w takim zarządzaniu gospodarstwami, aby sprzyjać zachowaniu harmonii eko-systemu na tym poziomie. Od doradców wymaga się zmiany sposobu pracy. Z ekspertów w jednokierunkowym transferowaniu wiedzy od nauki do praktyki (klasyczny układ TOT – transferu technologii) doradcy muszą przekształcać się w tzw. facilitators, czyli fachowców wspomagających procesy edukacyjne. Wspólnie z naukowcami i rolnikami muszą rozwiązywać aktualne problemy, wspierając procesy innowacyjne w rolnictwie[1].

Zarysowana powyżej tendencja w finansowaniu doradztwa nie może być rekomendowana dla Polski. Na takie rozwiązania mogą sobie pozwolić jedynie kraje, w których rolnictwo osiągnęło wysoki stopień rozwoju, choć i w nich podnoszą się głosy krytyczne, uwypuklające fakt ograniczenia dostępności do ponadstandardowych usług doradczych dla przeciętnych rolników.

W Polsce, w okresie przebudowy systemu gospodarczego oraz konieczności restrukturyzacji i modernizacji sektora rolnego, państwo nie może zdjąć z siebie odpowiedzialności za finansowanie doradztwa. Inną, nie podlegającą dyskusji sprawą, jest stworzenie dla ODR możliwości zarobkowania poprzez świadczenie specjalistycznych usług.

5. Uwagi końcowe

Ponad stuletnie doświadczenia w kapitalny sposób potwierdzają fundamentalny wkład nauki i doradztwa rolniczego w rozwój rolnictwa. W tym czasie największe sukcesy osiągnęło rolnictwo w tych krajach, w których stosunkowo najwcześniej zapoczątkowano tworzenie instytucji doradztwa rolniczego, ściśle współpracującego z nauką rolniczą, bądź też będącego integralną częścią uczelni rolniczych. Pozwalało to na dokonywanie szybkiego transferu innowacji do praktyki rolniczej, jak również ułatwiała przekazywanie aktualnych problemów rolników do rozwiązania przez naukowców. Te kraje, które przed ponad stu laty podjęły decyzje o zainwestowaniu w rozwój nauki i edukacji związanej z rozwojem wsi i rolnictwa są obecnie przodujące pod względem efektywności rolnictwa i całego sektora żywnościowego. Jeszcze raz należy podkreślić, że uwarunkowane to było

tworzeniem przez państwo możliwości prowadzenia pracy oświatowej z ludnością wiejską przez instytucje odpowiadające współczesnemu doradztwu rolniczemu. W tych też krajach osiągnięto największe sukcesy w procesach transferu wiedzy powstającej w laboratoriach naukowców do praktyki rolniczej, co jednocześnie warunkowało sukcesy rolnictwa.

Instytucje doradztwa rolniczego są więc koniecznym elementem systemowym, zapewniającym rozwój rolnictwa, co również potwierdzają swoimi badaniami Benor, Harrison i Baxter[2]. Nie jest bowiem możliwe, nawet w wysoko rozwiniętych gospodarko krajach, aby adaptacja nowych technologii oraz coraz efektywniejszych rozwiązań, opartych na ciągłych badaniach naukowych, była możliwa bez współdziałania doradztwa rolniczego. Ktoś bowiem musi uczyć rolników jak adaptować innowacje uwzględniając różnorodny potencjał społeczno-ekonomiczny gospodarstw, jak i cechy osobowe ich właścicieli. Istotną rolę w tej kwestii odgrywa także akceptacja i wiara rolników w przekazywane treści. W ten sposób jasnym się staje, że doradztwo rolnicze jest niezbędne do dokonywania nieustannego transferu innowacji, w celu zwiększania efektów produkcyjnych i ekonomicznych oraz dochodów rodzin rolniczych. Doradztwo jest bowiem rodzajem pompy ssąco-tłoczącej. Z jednej strony transferuje wiedzę do praktyki, z drugiej natomiast przekazuje do rozwiązania naukowcom aktualne problemy rolników. Ścisła współpraca nauki, doradztwa rolniczego oraz rolników jest więc czynnikiem warunkującym rozwój rolnictwa. Fakt ten bardzo często jest niedoceniany przez rządy, co ma swoje źródło w co najmniej dwóch, następujących przyczynach:

- niski poziom rozwoju rolnictwa rzadko jest identyfikowany z brakiem profesjonalnego doradztwa rolniczego,
- kwantyfikacja bezpośredniego wpływu doradztwa na sprawność rolnictwa jest niezwykle trudna metodologicznie, w związku z czym rzadko są dostępne tego typu opracowania, co z kolei skłania decydentów do postrzegania jego roli jako mało istotnej. Takie postrzeganie doradztwa rolniczego przynosi w efekcie końcowym szkody ogólnospołeczne, ponieważ uniemożliwia racjonalizowanie procesów produkcyjnych oraz optymalizowanie wykorzystania potencjału wytwórczego skoncentrowanego w rolnictwie.

Zarysowane powyżej tendencje rozwoju doradztwa rolniczego w najwyżej rozwiniętych krajach świata wyrażają zasadniczo odmienne problemy od tych, jakie mają miejsce w krajach budujących gospodarkę rynkową. W tych pierwszych krajach, wskutek wysokiego stopnia zorganizowania rolnictwa, obszar działania doradztwa rolniczego w tradycyjnym rozumieniu ulega zawężeniu. Jak to wcześniej wspomniano doradztwo staje się wiejskim, w coraz mniejszym stopniu zajmując się kwestiami produkcji rolniczej. W krajach budujących gospodarkę rynkową najpoważniejszym problemem jest

natomiast ciągle zbudowanie sprawnie funkcjonującego systemu doradztwa rolniczego, wspomagającego procesy produkcji rolniczej, pozwalającego racjonalnie i harmonijnie gospodarować posiadanymi zasobami środków produkcji oraz mogącego efektywnie wspierać procesy restrukturyzacji i modernizacji sektora rolnego.

Skala i zakres problemów, jakimi zajmują się w tych krajach instytucje doradztwa rolniczego są więc zasadniczo odmienne. Tym niemniej, w każdym z nich działalność instytucji doradztwa rolniczego winna być postrzegana jako czynnik wpływający na zmniejszenie kosztów operacyjnych (transakcyjnych) gospodarstw rolnych, tj. kosztów związanych z poszukiwaniem nabywców, zdobyciem niezbędnych informacji, nabyciem informacji marketingowej, obsługi prawnej i finansowej. Ograniczenie tych kosztów pozwala poprawić wyniki gospodarowania i osiągać wyższy dochód rolniczy[5]. W tym wymiarze rola instytucji doradztwa rolniczego będzie wykazywała wzrost niezależnie od aktualnego stopnia rozwoju gospodarczego

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
w Warszawie

Zakład Doradztwa Rolniczego
Akademia Rolnicza w Krakowie

Literatura:

- [1] **Blum A.**: *Comparative research on agricultural extension in Europe, 12th European Seminar on Extension Education, 1995, Saloniki-Grecja.*
- [2] **Benor D., Harrison J.Q., Baxter M.**, *Agricultural Extension. The training and visit system. International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington 1984.*
- [3] **Bruckmeier K.**, *The agricultural advisory system in two countries. A German-British comparison. Berlin 1989.*
- [4] **Rasmussen W. D.**, *Taking the University to the People. Seventy-five years of Cooperative Extension. Iowa State University, Iowa 1989.*
- [5] **Wilkin J.**, *Instytucjonalne zaplecze polskiego rolnictwa: jego stan i znaczenie w procesie integracji europejskiej, „Obrzeża” 1995, nr 1.*
- [6] **Van den Bahn A.W., Hawkins H.S.**, *Agricultural Extension. Longman Scientific & Technical. Copublished in the United States with John Wiley & Sons, Inc., New York 1988.*
- [7] **Zijp W.**: *From agricultural extension to rural information management. W: Public and private roles in agricultural development. Proceedings of the twelfth agricultural sector symposium. The World Bank, Washington D.C. 1992.*

dr Władysław Piskorz

Integracja polskiego rolnictwa z Unią Europejską

Rolnictwo i wspólna polityka rolna UE – przedmiot obaw i pożądanja

Poziom rolnictwa w państwach Unii Europejskiej jest przedmiotem zwiększonego zainteresowania wśród polskich rolników od chwili gdy bliższa stała się perspektywa uzyskania przez Polskę członkostwa w tym ugrupowaniu. Warto na wstępie pokusić się o próbę syntetycznego zaprezentowania obrazu tego rolnictwa.

W Unii Europejskiej istnieje swoboda przepływu towarów, usług i siły roboczej. Mimo tego istnieją nadal znaczne różnice w poziomie rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów. Różnice te nie zostały zatarte mimo olbrzymich środków płynących z Brukseli na realizację programów strukturalnych w regionach słabiej rozwiniętych. Ilustracją istnienia różnic w poziomie rozwoju ekonomicznego poszczególnych państwa UE może być np. fakt, że płaca niemieckiego 5robotnika budowlanego jest kilkukrotnie wyższa od płacy robotnika hiszpańskiego.

Wież i rolnictwo w UE cechuje olbrzymie zróżnicowanie. Dotyczy to między innymi:

- asortymentu produkcji (inne produkty na północy Europy, inne zaś na półwyspie Iberyjskim czy Apenińskim),
- wielkości, struktury i siły ekonomicznej gospodarstw rolnych,
- poziomu technologicznego i wydajności jednostkowej w produkcji roślinnej i zwierzęcej,
- wydajności pracy.

Poziom zatrudnienia w rolnictwie UE jest średnio niższy niż w Polsce, choć jest on zróżnicowany między poszczególnymi państwami członkowskimi (ryc. 1).

W okresie ostatnich dziesięcioleci we wszystkich państwach UE postępował proces dostosowawczy prowadzący do koncentracji i specjalizacji gospodarstw, zmniejszania liczby gospodarstw i powiększania ich obszaru, odpływu ludzi z rolnictwa do innych zawodów. Zmniejszył się systematycznie udział rolnictwa w tworzeniu produktu krajowego brutto oraz zatrudnieniu. Obecnie rolnictwo w Niemczech czy Wielkiej Brytanii tworzy poniżej 2% PKB. Z tego punktu widzenia rolnictwo ma znaczenie marginalne.

Do stereotypowych opinii upowszechnianych na Zachodzie Europy jest twierdzenie, że polskie rolnictwo nie przystaje do UE ze względu na zbyt rozdrobnioną strukturę obszarową gospodarstw. Jak wynika z zamieszczonej mapki (ryc. 2) niektóre państwa UE (Grecja, Portugalia) nie różnią się pod tym względem od Polski.

Tu po drugiej wojnie światowej podstawowym problemem stojącym przed rolnictwem Europy Zachodniej było zapewnienie samowystarczalności żywnościowej. Celowi temu podporządkowano działania realizowane w ramach wspólnej polityki rolnej.

Rolnictwo w państwach Unii Europejskiej było i nadal jest przedmiotem ochrony i wsparcia. Ochrona rolnictwa w Unii Europejskiej przejawia się w wielu płaszczyznach. Jej elementem są między innymi:

- wysokie bariery graniczne – cła, podatki, opłaty specjalne,
- subwencje do eksportu,
- interwencyjny skup nadwyżek,
- dotacje do produkcji,
- dotacje bezpośrednie do gospodarstw.

Instrumenty te zapewniają uzyskiwanie przez producentów rolnych w Unii Europejskiej wysokich cen skupu i przez to wysokich dochodów. Pojęcia "wysokie ceny", "wysokie wsparcie rolnictwa" są względne. Organizacja ds. Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) do porównywania stopnia wspierania rolnictwa w poszczególnych państwach wykorzystuje wskaźniki stopnia wsparcia producenta (PSE – Producer Subsidy Equivalents). Wskaźniki te syntezują większość instrumentów wspierania rolnictwa. Wskaźnik równy zero oznacza brak wsparcia dla rolnictwa. Wskaźnik ujemny oznacza, że rolnictwo per saldo jest opodatkowane – świadczy na rzecz działań pozarolniczych. Wskaźnik ten w Unii Europejskiej jest rzędu 50–60%. W przypadku Polski kształtuje się on na poziomie 15–18%. W Polsce w latach 1991–1992 wskaźnik ten przyjmował wartości ujemne. Wartość wskaźnika PSE dla polskiego rolnictwa jest nieznacznie wyższa od wskaźnika dla takich krajów jak Nowa Zelandia czy Australia – które charakteryzują się najbardziej liberalną polityką wobec rolnictwa. W przypadku Polski duży wpływ na większość wskaźnika PSE wywierają instrumenty graniczne – chroniące rynek przed importem. Wartość dotacji budżetowych do rolnictwa (przy

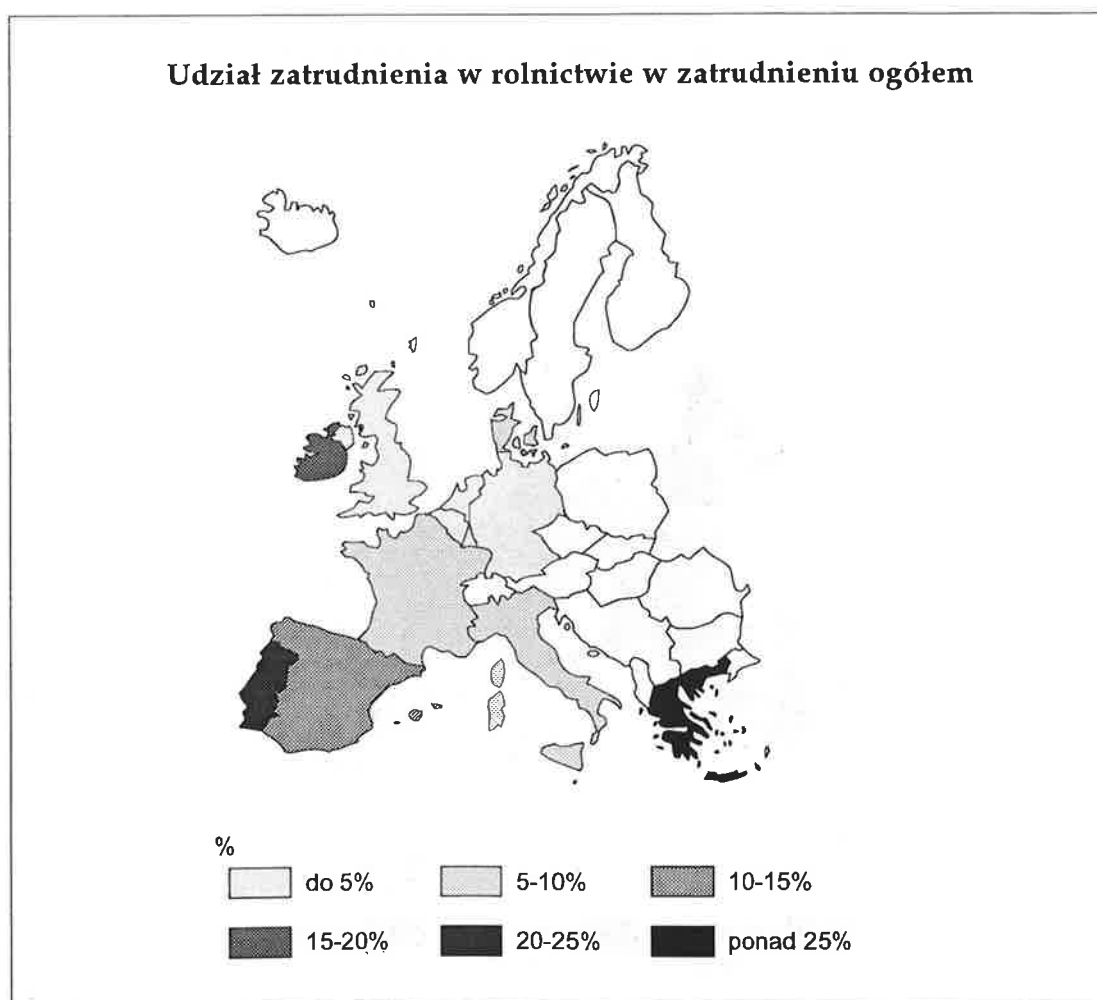
pominięciu dotacji do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Rolniczego) sięga 100 dolarów USA w przeliczeniu na 1 ha GO. Dla porównania średnio dla państw UE wskaźnik ten jest 10-krotnie wyższy.

Wysoki wskaźnik PSE świadczy o specjalnych preferencjach dla rolnictwa. Pozostaje kwestią otwartą jak to wsparcie rozkłada się pomiędzy poszczególne grupy gospodarstw oraz jakie są skutki dla społeczeństwa. Można by przypuszczać, że wysokie wsparcie dla rolnictwa powinno zadowolić większość rolników. Może ono jednak niepokoić podatników i konsumentów, jako że oznacza to wyższe podatki i wyższe ceny płacone za żywność.

Rolnictwo Unii Europejskiej cechuje wysoki poziom technologiczny, wysoka wydajność z hektara, stosowanie najnowocześniejszych metod wytwarzania – z wykorzystaniem dorobku biotechnologii i inżynierii genetycznej. Potencjał produkcyjny rolnictwa 15 państw Unii Europejskiej jest ogromny – wartość produkcji dodanej przekracza 150 miliardów dolarów amerykańskich. Zaskakujące jest, że taką samą wartość ma suma wszystkich transferów do rolnictwa. Oznacza to, że rolnicy w Unii Europejskiej nie pomnażają bogactwa swych narodów gdyż nie tworzą nowych wartości. Realizacja programów wspólnej polity-

ki rolnej stanowi potężny ciężar dla budżetu zarówno Unii Europejskiej jak i poszczególnych państw członkowskich. wg wyliczeń ekonomistów niemieckich koszt realizacji tej polityki wynosi około 10.000 marek niemieckich w przeliczeniu na jedną osobę pracującą w rolnictwie. W rzeczywistości do kieszenie rolnika trafia z tej sumy jedynie 1.500 DEM – pozostałą część przechwytuje sfera pośrednictwa, handlu. Korzyści z realizacji interwencyjnej wspólnej polityki rolnej nie są równomiernie rozdzielone pomiędzy wszystkich rolników. Większość środków jest kierowane na interwencję rynkową prowadzącą do wspierania cen rolnych. W rezultacie najczęściej przechwytyują ci, którzy sprzedają najwięcej. Ekonomiści z UE wyliczyli, że 20% ogólnej liczby rolników przechwytuje 80% wszystkich środków kierowanych z kasy z Brukseli na interwencję na rynku rolnym. Istotną pozycję w budżecie rolnym stanowią dopłaty kompensacyjne wprowadzone po roku 1992 w ramach reformy MacSharry'ego prowadzącej do obniżenia wsparcia do cen zbóż i oleistych. W wyniku tej reformy producenci zbóż uzyskują na 1 hektar uprawianych w latach 1989–1992 zbóż dotację w wysokości około 300–350 ECU (co odpowiada około 3 tonom pszenicy). Słabe zbiory zbóż w roku ubiegłym przyczyniły się do znacznego wzrostu cen światowych. Producenci zbóż z Unii Europej-

Rycina 1

skiej nie tylko korzystają ze znacznego wzrostu cen lecz także uzyskują zagwarantowane w reformie MacSharry'ego dopłaty kompensacyjne.

Wysoka dochodowość produkcji rolniczej oraz wysokie dopłaty bezpośrednie do hektara posiadanej ziemi sprawiły, że bycie rolnikiem i posiadanie gospodarstwa rolnego stało się tytułem do uzyskiwania znacznych transferów z budżetu z Brukseli. Sprawilo to, że w sposób znaczny wzrosły ceny ziemi w Unii Europejskiej. Jak wynika z zamieszczonej mapki (ryc. 3) ceny te są wielokrotnie wyższe niż w Polsce. Należy oczekiwać, że objęcie polskiego rolnictwa mechanizmami wspólnej polityki rolnej doprowadzi do wzrostu cen ziemi w Polsce.

Wysoka wydajność pracy oraz subwencje sprawiają, że rolnicy w UE dysponują znacznymi środkami finansowymi. Można to zilustrować poziomem dochodu rolniczego w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w rolnictwie bądź na gospodarstwo (ryc. 4 i 5).

Doświadczenia płynące z realizacji wspólnej polityki rolnej

1. Mechanizm interwencji rynkowej był mało efektywnym instrumentem transferu dochodów od podatników i kon-

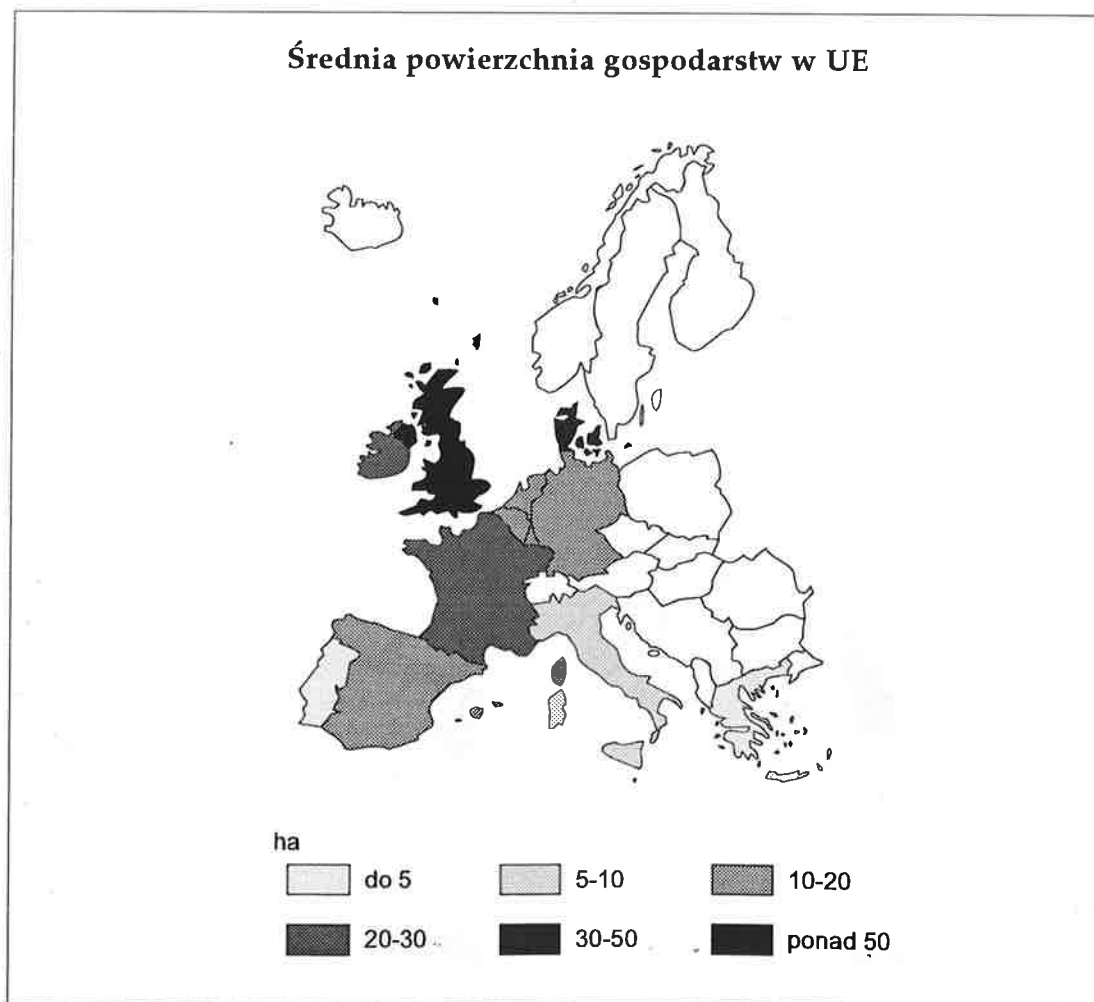
sumentów do producentów rolnych. Wzrostowi cen rolnych towarzyszył wzrost cen ziemi i cen środków produkcji. Podatnicy w coraz większym stopniu musieli finansować subsydiowanie eksportu nadwyżek rolnych.

2. Pomoc dla rolnictwa nie była równo rozdzielona – 20% ogólnej liczby rolników przejmowało 80% pomocy kierowanej do rolnictwa.
3. Mimo wsparcia olbrzymia część rolniczych gospodarstw domowych nie ma perspektywy uzyskiwania z rolnictwa odpowiednich dochodów z rolnictwa.
4. Wsparcie cenowe zmniejsza konkurencyjność przetwórstwa wykorzystującego surowce rolne.
5. Mechanizmy kontroli podaży w Unii nie były w stanie zapobiec narastaniu nadwyżek produktów rolnych.

Fundusze strukturalne w Unii Europejskiej

Unia Europejska podejmuje kroki zmierzające do zmniejszenia różnic w poziomie zamożności pomiędzy poszczególnymi regionami. Na ten cel przeznaczono z budżetu Unii w 1994 r. 23,2 miliarda ECU. Dzięki programom strukturalnym udało się w latach 1989–1993 stworzyć około pół miliona nowych miejsc pracy w najbardziej ubogich regionach Unii.

Rycina 2

Strukturalny element polityki rolnej Unii był przez długi okres traktowany jako drugoplanowy i wyraźnie zaniedbany mimo kolejnych prób zmiany tego stanu rzeczy.

Wspólną strukturalną politykę rolną zaczęto wprowadzać w życie dopiero w 1972 r., podczas gdy organizację rynku rolnego na wspólnych zasadach podjęto już w 1962 r. Środki przeznaczone w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji dla Rolnictwa na cele strukturalne stanowiły niewielki ułamek całości nakładów na finansowanie wspólnej polityki rolnej i w latach 70. i 80. tych wyniosły zaledwie 4% ogólnych wydatków z tego Funduszu.

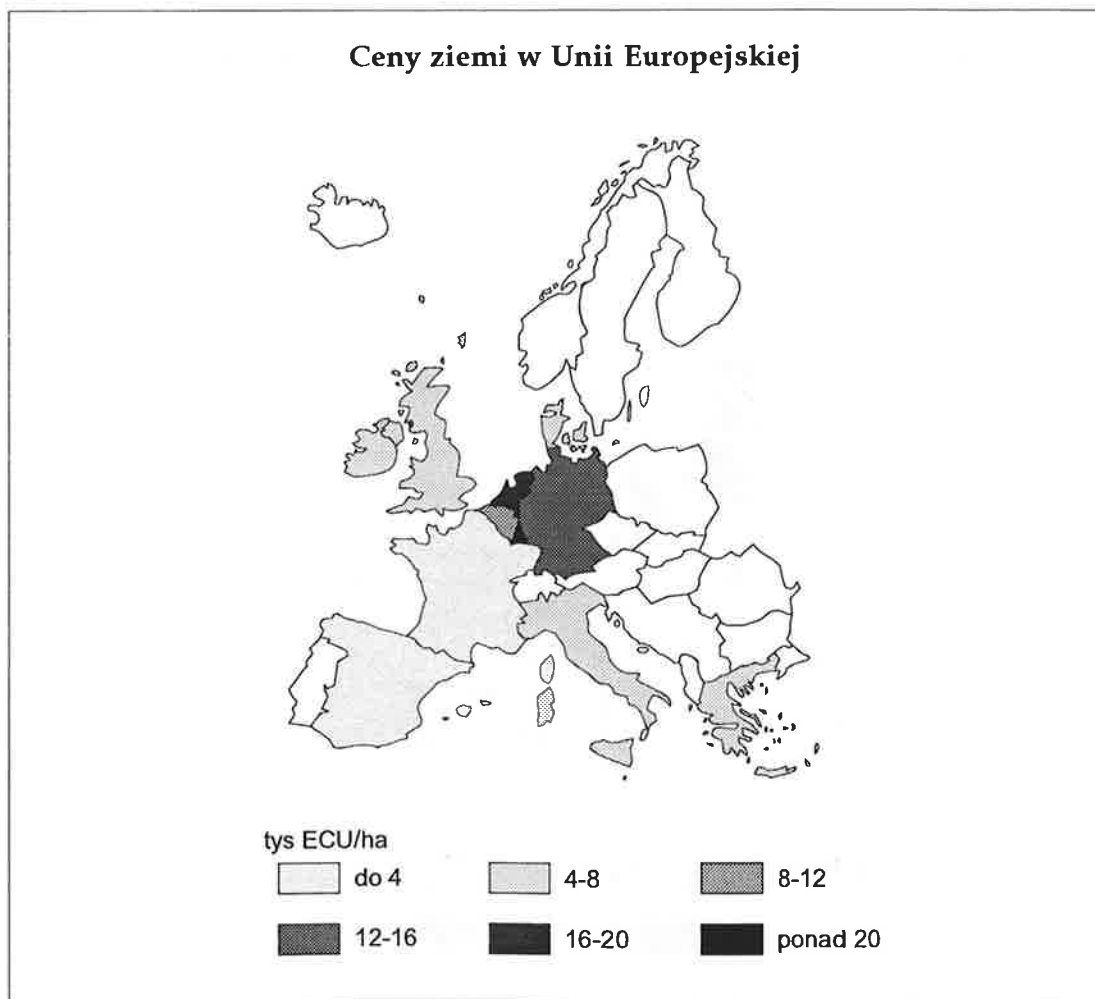
Nie były również satysfakcjonujące przedsięwzięcia podejmowane w ramach polityki socjalnej i regionalnej, służące promowaniu długookresowych zmian w rozmieszczeniu i wykorzystaniu czynników produkcji oraz łagodzeniu dysproporcji spowodowanych działalnością mechanizmów rynkowych. Podstawę ich finansowania miały stanowić Europejski Fundusz Socjalny i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Zarówno koncepcja jak i sposób funkcjonowania tych Funduszy spotkały się z krytyką. W przyjętym w 1987 r. Jednolitym Akcie Europejskim postanowiono, że jednolitemu rynkowi wewnętrznemu muszą towarzyszyć podejmowane na szczeblu ugrupowania działa-

nia w długookresowej perspektywie, zmierzające do korygowania dysproporcji rozwojowych, powstających jako efekt działania praw gospodarki rynkowej. Znalazło to wyraz we wprowadzaniu do Traktatu o Unii Tytułu V „Spójność ekonomiczna i socjalna „. Mówi się tu o konieczności zlikwidowania dysproporcji i zacofania w rozwoju niektórych regionów Wspólnoty. Osiągnięciu tego celu mają służyć działania w ramach Funduszy Strukturalnych (Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji dla Rolnictwa, Funduszu Socjalnego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego), a także środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego i inne instrumenty finansowe.

Funkcjonowanie Funduszy, jako instrumentu realizacji polityk strukturalnych, określają takie podstawowe zasady jak:

- **Koncentracja środków** w rozumieniu finansowym, geograficznym i celowym. Oznacza to integrację środków finansowych rozproszonych poprzednio pomiędzy rozdzielnie działające wspólne fundusze oraz sprzężenie finansowania budżetowego z kredytowaniem, wyznaczenie z góry obszarów, które korzystać będą z pomocy Funduszy, wyznaczenie celów, które Fundusze mogą finansować.

Rycina 3

- **Komplementarność i partnerstwo.** Komplementarność oznacza, że działania i środki Unii muszą uzupełniać działania narodowe. Partnerstwo natomiast oznacza włączenie w proces podejmowania decyzji i ich realizację odpowiednich szczebli władz wspólnotowych i krajowych, jak i instytucji i środowisk regionalnych oraz lokalnych.
- **Podejmowanie działań w ramach kompleksowych wieloletnich programów dostosowań strukturalnych** o możliwie szerokim zakresie przedmiotowym i regionalnym.

Wsparcie strukturalne ze strony Unii można podzielić na dwie szerokie grupy:

- * oparte na instrumentach dostępnych dla wszystkich regionów
- * instrumentach zorientowanych na wspieranie wybranych regionów wiejskich

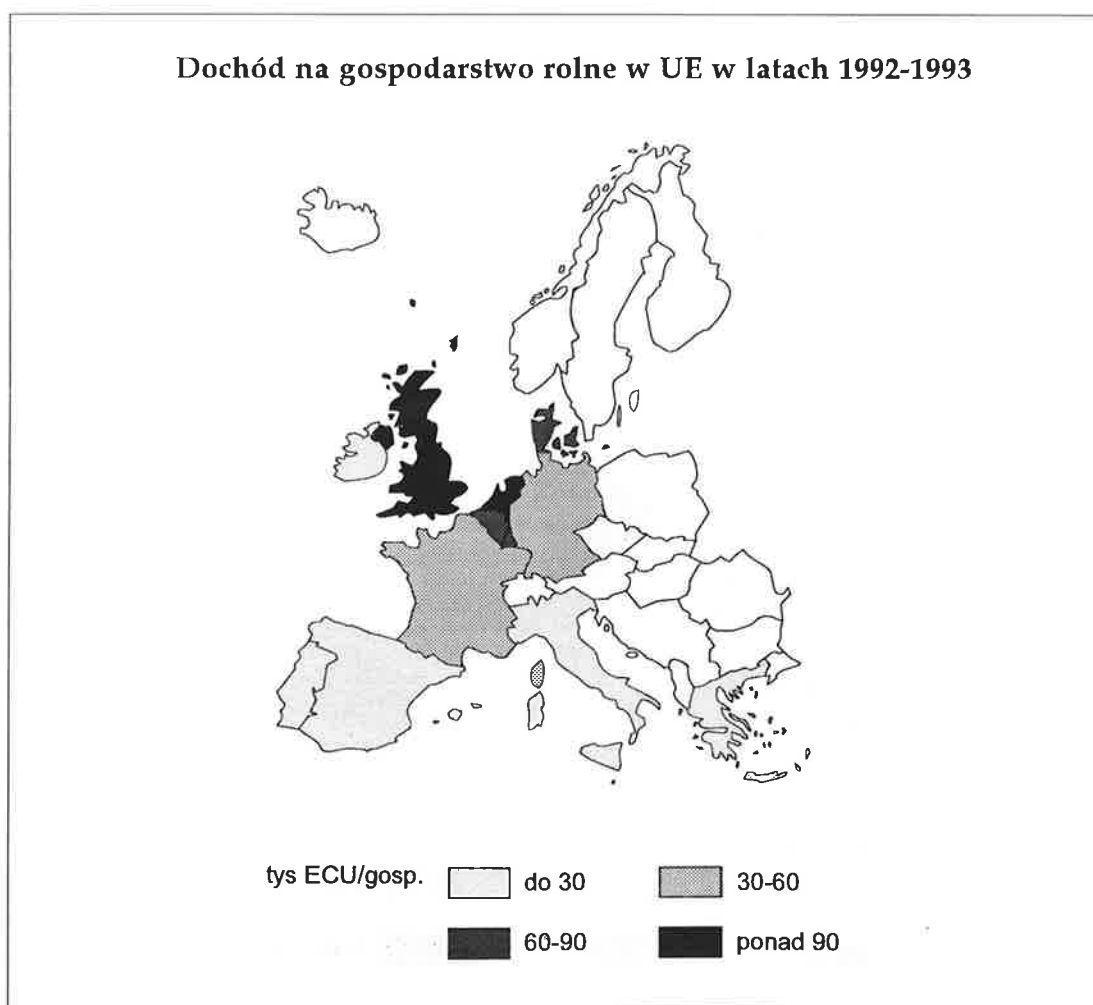
Pierwsza grupa nie miała charakteru regionalnego. Zapewniono finansowanie modernizacji i restrukturyzacji gospodarstw indywidualnych oraz przemysłu rolno-spożywczego. Inwestycje służyć miały podnoszeniu dochodów oraz poprawie pozycji rynkowej.

Druga grupa programów dotyczy wybranych regionów Unii. Są one znane pod nazwą „Zintegrowane Programy Rozwoju”. Doświadczenie z lat poprzednich wykazało, że w regionach zacofanych często nie wystarcza wzmocnienie rolnictwa. Wsparcia często wymaga cała gospodarka regionu.

Do priorytetów polityki strukturalnej Unii zalicza się:

- Cel nr 1 – wspieranie regionów szczególnie opóźnionych w rozwoju.** Głównym kryterium zaliczania do tej kategorii regionów jest poziom produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca niższy od 75% średniej dla Unii.
- Cel nr 2 – odbudowa zdolności rozwojowych regionów dotkniętych upadkiem przemysłu.** Podstawowym kryterium jest poziom bezrobocia o 15% wyższy od średniego dla Unii.
- Cel nr 3 i 4 – dotyczą rynku pracy i służą zwalczaniu bezrobocia długotrwałego i bezrobocia młodzieży.** Odnoszą się do całego obszaru Unii.
- Cel nr 5 – wiąże się z wdrażaniem reformy wspólnej polityki rolnej.** Cel 5a dotyczy strukturalnych dostosowań do wymogów reformy produkcji rolnej, handlu i przetwórstwa na całym obszarze Unii oraz modernizacji i restrukturyzacji rubrolnictwa. Cel 5b jest uzupeł-

Rycina 4

nieniem celu 1 i odnosi się do tych opóźnionych w rozwoju terenów, których nie umieszczono w grupie pierwszej, mimo, że mają wysoki udział zatrudnienia rolniczego, niskie dochody i niski produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca.

Rolnictwa dotyczy finansowanie przewidziane w ramach celu 5a, 5b oraz częściowo w ramach celu 1.

Wsparcie w ramach celu 5b poza rozwojem regionalnym dotyczy:

1. dywersyfikacji produkcji rolnej i leśnej
2. rozwoju sektorów nierolniczych
3. rozwoju agroturystyki
4. ochrony środowiska
5. rozwoju czynnika ludzkiego

Odpowiedzialność za przygotowanie programów rozwoju regionalnego spoczywa na krajach członkowskich bądź właściwych władzach lokalnych. Są one zobowiązane do zdefiniowania własnych priorytetów, zidentyfikowania sektorów wymagających największego wsparcia oraz przygotowania szczegółowego planu inwestycyjnego. Tego

typu tzw. programy operacyjne są przekazywane do dyskusji w Komisji Europejskiej.

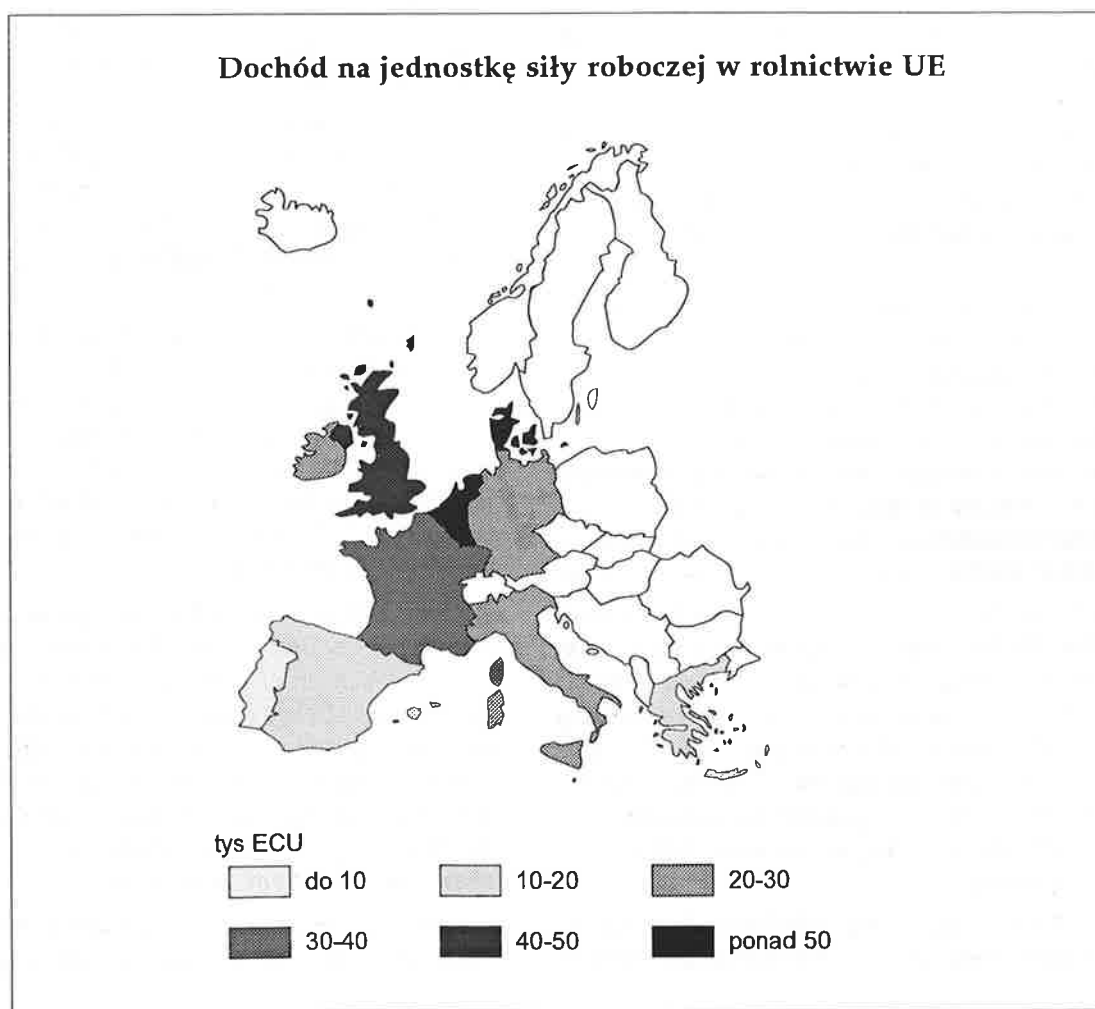
W Unii określono klucz rozdziału środków rozwoju strukturalnego na poszczególne cele. Na cel pierwszy powinno się przeznaczać 60% środków, na cel drugi 11%, na cel trzeci i czwarty 14.5% i na cel piąty 14.5%.

Wydatki na realizację działań strukturalnych mają się zwiększyć w latach z 21.9 w 1994 r. do 30 miliardów ECU w 2000 r.

Droga polskiego rolnictwa do UE

Przyjęcie Polski do Unii Europejskiej nie jest już tylko możliwością teoretyczną. Unia Europejska wyraźnie zadeklarowała na szczycie w Kopenhadze i później w Essen i Madrycie, gotowość przyjęcia państw Europy Środkowej i Wschodniej gdy będą one zdolne do podjęcia obowiązków państw członkowskich i spełnią niezbędne warunki. Polska podpisała ze Wspólnotami Układ Europejski, który obowiązuje od lutego 1994. W marcu 1994 r. Polska złożyła formalny wniosek o członkostwo w UE. Status państwa

Rycina 5

stowarzyszonego daje Polsce uprzywilejowaną pozycję w UE w stosunku do państw trzecich. Warto zaznaczyć, że statusy państw stowarzyszonych nie miały przed uzyskaniem członkostwa takie państwa jak Hiszpania, Portugalia czy Grecja. Gotowość przyjęcia Polski do UE wyraża się nie tylko deklaracjami politycznymi. Towarzyszy temu uruchamianie funduszy wspierających procesy dostosowawcze polskiej gospodarki – w tym i rolnictwa do wymogów wynikających z integracji. W ramach funduszu PHARE Polska otrzymała około 1 mld ECU i uzyskała przyrzeczenie uzyskania kolejnego miliarda w ciągu następnych 5 lat. Do końca tego stulecia na większość towarów przemysłowych stawki celne zostaną zredukowane do zera.

Układ Europejski określający kształt stosunków gospodarczych Polski z Unią Europejską w części rolnej okazał się wysoce niekorzystny. szerokie otwarcie i dostosowania następuję w sektorach, w których przewagę mają państwa Unii Europejskiej. Natomiast w sektorze rolnym, gdzie silniejszą pozycję konkurencyjną posiada Polska stopień integracji jest niewielki. Istnieje potrzeba przyspieszenia integracji rolnej tak, aby stopień jej zintegrowania osiągnął poziom integracji w innych dziedzinach.

Procesy integracyjne polskiej gospodarki żywnościowej z Unią Europejską przebiegać będą w czterech podstawowych sferach: **handlowej, instytucjonalnej, regulacji i realnej**. Dostosowanie w sferze **handlu** będzie polegać na takich porozumieniach traktatowych między Polską a UE by przez wzajemną liberalizację handlu pojawiły się warunki do dostosowania wolumenu i struktury handlu artykułami rolno-spożywczymi Polski do wymogów rynku Unii i do ujawniających się korzyści komparatywnych. Dostosowanie w sferze **instytucjonalnej** polegać będzie na rozwoju instytucji rynkowych, technicznej infrastruktury rynku oraz adaptacji regulacji prawnych do warunków nowoczesnej gospodarki rynkowej.

Dostosowanie w sferze **regulacji** będzie polegać na dopasowaniu systemu wspierania rolnictwa w Polsce do specyficznych metod zakresu i intensywności wsparcia rolnictwa w Unii. Wiele wskazuje na to, że dostosowanie w tej sferze będzie procesem dwustronnym. Dostosowanie w sferze **realnej** można określić jako zmiany w wyposażeniu rolnictwa w czynniki produkcji i ich produktywności. Zmiany te będą długofalowe i będą one określać konkurencyjność polskiego rolnictwa w zderzeniu z farmerami Unii.

Dotychczas głównym polem integracji miał być rozwój powiązań handlowych. Zakres wzajemnego otwarcia rynków rolnych jest dalece niezadowalający. Unia broni się przed szerszym otwarciem tych rynków. W tej sytuacji możliwości dalszej integracji w tej płaszczyźnie zaczynają się wyczerpywać. Należy poszukiwać innych platform integracji i zbliżania systemów gospodarczych Polski i Unii Europejskiej. Rośnie rola integracji w płaszczyźnie instytucjonalnej i prawnej.

W Polsce dokonał się w ciągu minionych lat olbrzymi postęp w transformacji systemu gospodarczego. Straciły

podstawy głoszone wcześniej twierdzenia, że jakoby kraj nasz potrzebuje dziesiątków lat zanim osiągnie poziom rozwoju umożliwiający członkostwo w UE. To co się dzieje w sferze transformacji gospodarki w sferze realnej wyprzedza postęp osiągany na płaszczyźnie negocjacyjnej z Unią Europejską.

Perspektywa członkostwa UE jest jednym z ważniejszych impulsów obserwowanych pozytywnych przemian polskiej gospodarki i sektora rolno-spożywczego.

W procesie integracji rolnictwa ze strukturami Unii Europejskiej Polska jest zainteresowana:

- * szybką integracją polskiej gospodarki w tym jej rolnictwa z Unią Europejską;
- * objęciem rolników polskich wszelkimi formami pomocy na równych zasadach z rolnikami UE;
- * objęciem Polski pomocą preakcesyjną dla przyspieszenia procesów adaptacyjnych;
- * preferencyjnym otwarciem w okresie preakcesyjnym rynków UE dla produktów rolno-spożywczych pochodzących z Polski;
- * rzetelną oceną kosztów dla budżetu UE wynikających z objęcia rolnictwa polskiego wspólnotowymi zasadami finansowymi;
- * realistyczną oceną stanu polskiego rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz perspektyw ich rozwoju.

“Biała Księga Rolna” Komisji Europejskiej

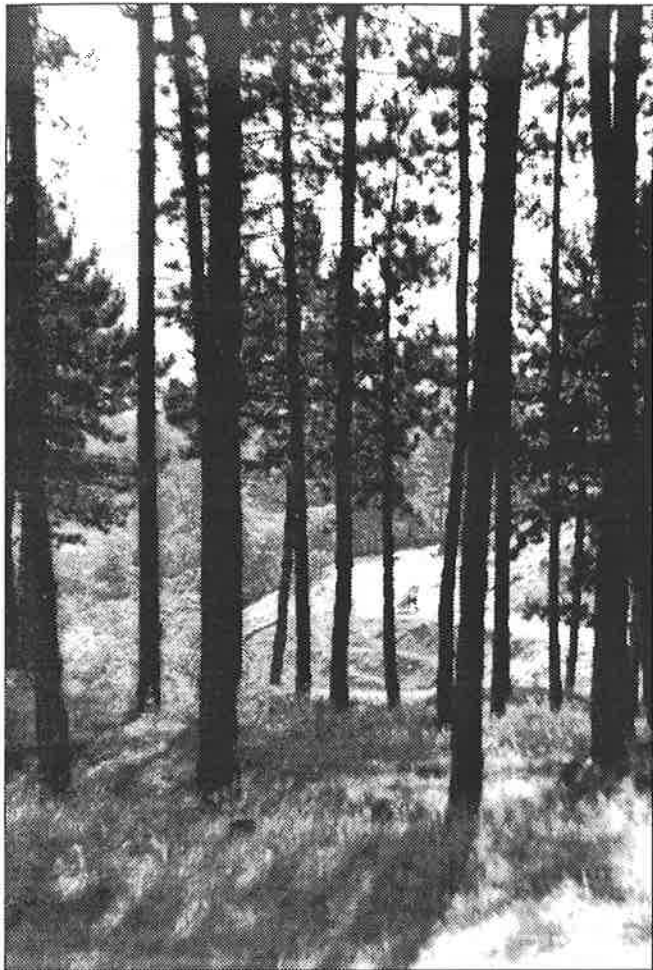
Ważnym wydarzeniem 1995 r. było opublikowanie przez Komisję Europejską raportu szczegółowo analizującego stan polskiego rolnictwa. Raport ten został opracowany przy współpracy z ekspertami polskimi. W raporcie tym realistycznie ocenia się perspektywy rozwoju produkcji rolniczej do roku 2000.

Obawy wskazujących na groźbę zalewu rynków UE towarami rolno-spożywczymi z Polski w wyniku jej przyjęcia do UE są nieuzasadnione. Przecenia się skalę możliwego wzrostu produkcji rolnej w Polsce na skutek dostępu naszych rolników do wyższych cen Unii. Kraje o podobnej jak Polska strukturze rolnictwa – jak Hiszpania, Portugalia czy Grecja nie zaburzyły równowagi na rynku Unii po uzyskaniu członkostwa.

Komisja Unii Europejskiej przygotowała pod obrady szczytu państw Unii Europejskiej w dniach 15–16 grudnia 1995 r. dokument pt. “*Studium alternatywnych strategii rozwoju współpracy w rolnictwie i między UE i państwami stowarzyszonymi w świetle przyszłej akcesji tych państw*” określany w skrócie jako tzw. “Biała Księga Rolna”. Dokument ten zawiera szereg koncepcji i propozycji prezentujących nowe spojrzenie na sprawę integracji rolnictwa państw Europy Środkowej.

W oparciu o prognozy popytu i podaży Komisja oszacowała, że koszty objęcia mechanizmami wspólnej polityki

rolnej państw Europy Środkowej wyniosą około 12 mld ECU. W miejsce jeszcze niedawno upowszechnianych alarmistycznych wyników analiz dotyczących kosztów objęcia państw Europy Środkowej i Wschodniej mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej w dokumencie zaprezentowano znacznie niższe i realistyczne szacunki, które powinny uspokoić lobby rolne w Unii Europejskiej.

Unia Europejska w dotychczasowym składzie stanie przed koniecznością zmiany wspólnej polityki rolnej niezależnie od wyzwań poszerzenia o Europę Środkową. Komisja odrzuca celowość przeprowadzenia reform radykalnych. Radykalna reforma nie byłaby obecnie politycznie do zaakceptowania jako, że obecnie wspólna polityka rolna nie znajduje się w kryzysie.

Komisja Europejska preferuje kontynuację reform zapoczątkowanych w roku 1992 – polegających na zmniejszeniu wsparcia cen rekompensowanego bezpośrednim wsparciem dochodów. Należy się liczyć, że zyska to poparcie ekonomistów, choć może być niepopularne wśród wielu organizacji rolników i wielu rządów.

W dokumencie pośrednio daje się do zrozumienia, że Komisja akceptuje utrzymanie limitów ilościowych na mleko i cukier. Ostrzega się kraje Europy Środkowej, że zwiększenie

produkcji z obecnego poziomu niekonieczne będzie zaliczone do podstawy przydzielania przysługujących kwot.

Komisja wyraźnie stwierdza, że wspierany poziom cen rolnych w państwach Europy Środkowej i Wschodniej nie powinien znacząco być zwiększony ponad obecny poziom.

Prezentowane w dokumencie oceny są w pewnym stopniu zgodne ze stanowiskiem Polski konsekwentnie prezentowanym w negocjacjach z Komisją Europejską. Autorzy przyjęli od dawna przytaczany przez stronę polską argument, że nie ma groźby zalewu rynku Unii tanimi artykułami rolnymi z Europy Środkowej i Wschodniej.

Rozczarowuje brak w dokumencie próby określenia kalendarium integracji. W zestawieniu z niedawnymi deklaracjami przewodniczącego Komisji J. Santera o możliwym przyjęciu Polski do UE przed rokiem 2000 milczenie w omawianym dokumencie można odbierać jako próbę odsunięcia poważnej dyskusji na temat integracji bliżej nieokreśloną przyszłość.

Polska stoi przed koniecznością dostosowania swego rolnictwa do wymogów członkostwa by móc sprawnie funkcjonować we wspólnym rynku. W świetle tego oczekuje się jasnego określenia kierunku ewolucji Wspólnej Polityki rolnej.

Należy zaznaczyć, że po raz pierwszy w oficjalnym dokumencie Unii wyraźnie i jednoznacznie proponuje się uruchomienie przez UE tzw. funduszy preakcesyjnych, podobnie jak to miało miejsce w przypadku przyjmowania do UE Hiszpanii. Jest to krok we właściwym kierunku i odpowiada to postulatowi od dawna zgłaszanym przez Polskę. Można mieć nadzieję, że fundusze te będą dostępne w skali pozwalającej w znaczący sposób wesprzeć dostosowania polskiego sektora rolno-żywnościowego. Wybór programów wspieranych przez fundusze preakcesyjne powinien odzwierciedlać preferencje rynku.

Mimo, że negocjacje w sprawie członkostwa jeszcze się nie rozpoczęły Komisja podjęła już próby zdobycia poparcia do ograniczenia zakresu wsparcia dla rolników z nowo przyjmowanych państw Europy Środkowej i Wschodniej odmawiając prawa rolników tych państw do płatności kompensacyjnych po uzyskaniu członkostwa. Płatności te są udziałem rolników w Unii w następstwie ograniczenia wsparcia cen zbóż i ich zbliżania się do cen światowych. Chodzi tu o kwotę niebagatelną – w przypadku Polski co najmniej 2,5 mld ECU rocznie (więcej od dotychczasowego budżetu na rolnictwo). Odmowę prawa do płatności kompensacyjnych uzasadnia się tym, że nie dojdzie do spadku cen po przystąpieniu państw Europy Środkowej do UE. Takie podejście oznacza, że pozycja konkurencyjna np. polskiego rolnika i rolnika niemieckiego będzie już na starcie nierówna. Rolnik niemiecki uzyska w formie gotówki ekwiwalent ok. 3 ton pszenicy na 1 ha powierzchni uprawianych zbóż. Rolnik polski by wytrzymać konkurencję musiałby wykazać większą efektywność od niemieckiego i dzięki temu uzyskać zysk z 1 ha uprawy zboża co najmniej

równy kompensacie uzyskiwanej przez rolnika niemieckiego. Przy średnich plonach zbóż w Polsce bliskich 3 t/ha trudno to sobie wyobrazić. Doprowadzi to do wyparcia z rynku polskich rolników.

Autorzy "Białej Księgi Rolnej" proponują by przynajmniej w okresie przejściowym, po przystąpieniu do Unii, rolnicy z krajów Europy Środkowej zamiast płatności kompensacyjnych uzyskali dostęp do znaczących środków na dodatkowe programy zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich i ochronę środowiska. Podstawowym zadaniem takich programów byłaby pomoc krajom Europy Środkowej w pokonaniu bariery niedorozwoju strukturalnego, modernizacji rolnictwa i jego otoczenia, a także pomoc w zapewnieniu trwałego rozwoju społeczno-ekonomicznego i odpowiednim gospodarowaniu zasobami naturalnymi.

Skala proponowanego otwarcia rynku jest ograniczona i nie pozwoli w znaczący sposób przełamać obecnej stagnacji polskiego eksportu rolno-spożywczego do UE i zapewnienia zapisanej w Układzie Europejskim asymetrii na korzyść Polski. Dodatkowo, ograniczone w swej skali propozycje Komisji Europejskiej liberalizacji dostępu do rynku nie znajdują poparcia w organach decyzyjnych Wspólnoty. W miejsce proponowanego przez Komisję zwiększenia preferencyjnych kontyngentów o 10% kontyngenty zwiększono jedynie o 5%.

Utrzymywane przez Unię subsydia do eksportu doprowadziły do ograniczenia zdolności produkcyjnych w polskim sektorze rolno-żywnościowym.

Bezpieczeństwo żywnościowe i stabilizacja rynku żywnościowego są ważnymi celami dla Polski. Osiągnięciu tych celów sprzyjałoby większe otwarcie rynków. Opodatkowanie eksportu pszenicy UE w sytuacji wysokich cen światowych jest sygnałem, że kraj nasz nie ma podstaw do rezygnacji z utrzymania własnego systemu rezerw żywnościowych.

Autorzy dokumentu sugerują państwu Europy Środkowej i Wschodniej kontynuację polityki zapewniającej sektorom rolnym konkurencyjność na rynku międzynarodowym. Osiągnięcie tego celu w warunkach ograniczenia dostępu na rynki rolne Unii przy jednoczesnym stosowaniu przez Unię olbrzymich dotacji do eksportu na rynki krajów trzecich w poważnym stopniu ogranicza możliwości rozwoju efektywnych struktur. Otwarcia rynków nie zastąpi oferowane w zamian ograniczone wsparcie finansowe na restrukturyzację rolnictwa i wsi.

Perspektywa integracji polskiego rolnictwa z UE

Droga do pełnego członkostwa w Unii wydaje się długa i niepewna. Proces integracji niewątpliwie postępuje choć wciąż nie ma gwarancji, że doprowadzi on Polskę do pełnego członkostwa. Obserwując działania Unii można nawet dojść do wniosku, że robi ona dużo, by odsunąć jak najdalej w czasie konkretne decyzje odnośnie przyjęcia

Polski do UE. Przykładem tego jest strategia przedczłonkowska zaprezentowana na szczycie Rady Europejskiej w Essen. Zawiera ona ciekawe propozycje zacieśnienia współpracy, pomija jednak integrację polskiego rolnictwa z rolnictwem Unii. Brak szybkiej decyzji w sprawie rozszerzenia Unii grozi tym, że społeczeństwo odwróci się od idei prozachodniej orientacji.

Można wyróżnić następujące scenariusze rozwoju sytuacji odnośnie integracji:

- * Wytracenie tempa przemian – pozostanie na etapie członka stowarzyszonego, bez perspektyw pełnego członkostwa z coraz większym rozczarowaniem wobec polityki UE;
- * Kontynuacja dotychczasowej tendencji wymuszanie przez kraje stowarzyszone na Unii daty rozpoczęcia rokowań i harmonogramu. Jest prawdopodobne, że konferencja międzyrządowa przeciągnie się a Unia wykorzystywała to opóźnienie do odsunięcia podjęcia decyzji;
- * Zrealizowanie kalendarza proponowanego przez Polskę – rozpoczęcie tuż po zakończeniu konferencji międzyrządowej rokowań (około 2 lata) i około 2000 r. Polska zostałaby pełnym członkiem Unii (prawdopodobnie z okresem dostosowawczym).

Pierwszy wariant jest nie do przyjęcia. Drugi scenariusz może oznaczać, że gdy politycy uzgodnią wreszcie warunki członkostwa, społeczeństwo, które ma realizować te warunki utraci entuzjazm. Ponadto, choć sondaże opinii publicznej wskazują na dość wysokie poparcie społeczne dla integracji z Unią, jest ono akceptacją oparte bardziej na oczekiwaniach związanych z członkostwem niż na znajomości funkcjonowania Unii. Trzeci scenariusz jest możliwy, ale wymaga szczególnej aktywności ze strony Polski.

Propozycje działań jakie należy wykonać celem szybszego włączenia Polski do UE:

- * Dobrze wykorzystać cały Układ Europejski, w tym uregulowania, które dopiero wchodzi w życie i dotyczą innych dziedzin niż handel;
- * Usilnie zabiegać o pełne członkostwo zarówno w kraju jak i za granicą;
- * Określić polską wizję i priorytety związane z ubieganiem się o członkostwo w Unii. Potrzebne jest więc określenie przynajmniej minimum zasad, od których nie można odstąpić w negocjacjach, a także kilka wariantów (scenariuszy) możliwego rozwoju sytuacji w Unii i stosunku Polski do nich. Wiąże się to z opracowaniem strategii integracji ekonomicznej;
- * Podjąć działania w sferze edukacyjno-świadomościowej, tak aby przygotować społeczeństwo do przyszłego członkostwa;
- * Zwracać uwagę przede wszystkim na obopólne korzyści integracji, a nie na koszty jakie Unia będzie musiała ponieść. Wiąże się to z koniecznością przygotowania rzetelnych opracowań nt. kosztów i korzyści integracji.

Okres przejściowy dla dostosowań rolnictwa do wymogów członkostwa w Unii Europejskiej

Sprawa okresu przejściowego do dostosowań rolnictwa w procesie integracji z Unią Europejską jest bardzo delikatna i wymaga ostrożności w prezentowaniu oficjalnego stanowiska Polski w kontaktach z państwami Unii Europejskiej.

W państwach Unii Europejskiej potocznie utożsamia się wprowadzenie okresu przejściowego dla rolnictwa państw Europy Środkowej jako:

- opóźnienie objęcia rolnictwa tych państw instrumentami wspólnej polityki rolnej – w tym w szczególności różnymi formami wsparcia finansowego,
- utrzymywanie w okresie przejściowym barier w obrocie handlowym artykułami rolno – żywnościowymi z pozostałymi państwami Unii Europejskiej

Tego typu rozwiązanie pod wieloma względami może być dla Polski niekorzystne:

- pozbawia ono polskich rolników dostępu do finansowych z kasy Unii Europejskiej rekompensat i wsparcia cenowego;
- ogranicza dostęp polskich towarów rolno-żywnościowych na rynek UE – pozbawiając podstaw do ekspansji i rozwoju zarówno gospodarstw rolnych jak i przetwórstwa rolno-żywnościowego;
- pozostawi chłonny i atrakcyjny rynek 39 mln. polskich konsumentów do dyspozycji partnerów z Unii – którzy korzystając z większego niż Polska wsparcia byłiby konkurencyjni;
- jeszcze przed uzyskaniem pełnego członkostwa zniesione zostaną cła na wyroby przemysłowe – w tym środki produkcji dla rolnictwa. Oznacza to, że polscy rolnicy będą płacili europejskie ceny za środki produkcji – natomiast ceny produktów rolnych byłyby w okresie przejściowym niższe niż w Unii.

Można przypuszczać, że w tak zdefiniowanym okresie przejściowym polscy konsumenci okresowo płaciliby mniej za żywność niż przy braku okresu przejściowego – w jakiej skali – trudno oszacować.

Pewne jest, że wprowadzenie okresu przejściowego dla rolnictwa oznacza pogodzenie się z mniejszymi transferami środków z budżety Unii Europejskiej oraz od polskich konsumentów na rzecz polskiego rolnictwa.

Należy wyraźnie podkreślić, że dotychczas o ustanowienie specjalnego okresu przejściowego dla dostosowania rolnictwa występowały nie kraje aplikujące – lecz kraje dotychczasowi członkowie – w obawie o nadmierne koszty budżetowe brakło okresu przejściowego.

Z polskiego punktu widzenia powinniśmy być zainteresowani innego rodzaju okresem przejściowym. Polegać on mógłby na wynegocjowaniu z Unią przedłużenia okresu

pełnego wdrożenia w Polsce uregulowań prawnych i instytucjonalnych wynikających z obowiązującego w UE systemu prawnego. Powinniśmy zabiegać m.in. o to by dać Polsce czas na budowę systemu standaryzacji i kontroli jakości produktów rolnych niezbędnego do spełnienia wymogów zdefiniowanych w "Białej Księdze" z Cannes.

Celem przewodnim naszych dążeń powinno być danie szansy polskiemu gospodarstwu oraz firmom czasu na dostosowania i modernizację – by mogły one konkurować z partnerami w Unii. Dotyczyć to powinno tych sektorów – gdzie nasza pozycja jest słaba. Tam gdzie już jesteśmy konkurencyjni – nie ma potrzeby samoograniczania się i inicjowania procesów pogarszania naszej pozycji konkurencyjnej.

Koszty i korzyści integracji polskiego rolnictwa z Unią

Odstraszająca oddziałują szeroko nagłaśniane wyniki nierzetelnych szacunków kosztów integracji krajów Europy Środkowej i Wschodniej z Unią Europejską. Szacunki te wahają się pomiędzy 4 a 32 miliardów ECU dla 6 krajów stowarzyszonych. te rozbieżności można tłumaczyć w różny sposób, począwszy od nierealistycznych założeń co do wzrostu produktywności rolnictwa po wprowadzeniu cen UE na produkty rolne w państwach stowarzyszonych, aż po nie obejmowanie tych państw niektórymi instrumentami CAP (np. płatnościami kompensacyjnymi). Ta gra liczbami wydaje się mieć wiele niebezpiecznych aspektów, z założenia zniechęcającymi do integracji.

W oparciu o prognozy popytu i podaży Komisja Europejska oszacowała, że koszty objęcia mechanizmami wspólnej polityki rolnej państw Europy Środkowej wyniosą około 12 mld ECU. W miejsce jeszcze niedawno upowszechnianych alarmistycznych wyników analiz dotyczących kosztów objęcia państw Europy Środkowej i Wschodniej mechanizmami wspólnej polityki rolnej w dokumencie zaprezentowano znacznie niższe i realistyczne szacunki, które powinny uspokoić lobby rolne w Unii Europejskiej.

W tym kontekście nie należy zapominać o wkładzie do budżetu Unii państw stowarzyszonych, który według szacunków Komisji Europejskiej wyniesie około 4,6 miliard ECU (przy założeniu 4% wzrostu gospodarczego). O realistycznym poziomie kosztów budżetowych szacowanych przez Komisję świadczy porównanie ich poziomu z wydatkami z Funduszu FEOGA na wsparcie rolnictwa Francji, które w latach 1993–1994 wynosiło 8 miliardów ECU. Przy czym Francja jest drugim co do wielkości producentem artykułów rolnych, którego produkcja znacznie przewyższa łączną produkcję 6 krajów stowarzyszonych.

Według naszych szacunków bazujących na realistycznych analizach zachodnich partnerów koszty objęcia Polski Wspólną Polityką Rolną wyniosą w roku 2000 około 5 miliardów ECU. Jednocześnie Polska wpłacać będzie do

budżety Unii około 1 miliarda ECU, co w konsekwencji prowadzi do wydatków z budżetu Unii na poziomie 4 miliardów ECU rocznie w roku 2000.

Obliczenia wykazały możliwe poważne zmiany poziomu cen niektórych artykułów rolnych w przypadku integracji z UE. Wynika to z istniejących obecnie dużych różnic cen między Polską a UE. W każdym z wariantów integracji doszłoby do radykalnych zmian poziomu cen wielu produktów rolnych (ponad dwukrotny wzrost cen cukru, mleka, wołowiny oraz znaczny wzrost cen żyta oraz stagnacja lub spadek cen pszenicy, rzepaku, mięsa drobiowego, jaj i wieprzowiny). Ten wzrost cen prowadziłby do zwiększenia transferów od konsumentów do rolników.

Wyniki obliczeń symulacyjnych nie potwierdzają obaw co do możliwego znacznego wzrostu produkcji rolnej w Polsce po zastosowaniu mechanizmów wspólnej polityki rolnej. Nastąpi pewien wzrost produkcji artykułów, które są w największym stopniu wspierane w ramach CAP (np. wołowina). Prognozowany poziom produkcji zbóż może być niższy niż w wariantach członkostwa w Unii niż bez członkostwa. Dość atrakcyjne ceny cukru stymulowałyby znaczny wzrost produkcji – gdyby nie kwoty – które z pewnością obowiązywałyby polskich producentów z chwilą członkostwa w Unii. Przy istnieniu kwot nie należy oczekiwać radykalniejszych zmian w poziomie produkcji i eksportu cukru z Polski. Znacznie rozdrobnione polskie rolnictwo stosunkowo słabo reaguje nawet na gwałtowne, zarówno pozytywne jak i negatywne, zmiany warunkujące produkcję. Potwierdzeniem tego jest chociażby relatywnie mniejszy spadek produkcji rolnej w Polsce w porównaniu z innymi krajami postkomunistycznymi w pierwszych latach transformacji. Doświadczenia takich państw jak Grecja, Hiszpania czy Portugalia, w których po wejściu do Unii nie nastąpił gwałtowny wzrost produkcji, również potwierdzają tę tezę.

Jedynie w niektórych branżach produkcji zwierzęcej oczekiwać można istotniejszego wzrostu poziomu produkcji po przystąpieniu do Unii. Dotyczy to w szczególności wołowiny i w mniejszym stopniu mięsa drobiowego i wieprzowiny. Znaczny wzrost cen mleka nie wywoła gwałtownego wzrostu produkcji ze względu na obowiązujące w Unii kwoty mleczne. System Kwot prawdopodobnie zostanie utrzymany w okresie, w którym Polska będzie przystępować do Unii. Wielkość kwot zarówno na cukier jak i mleko będzie przedmiotem negocjacji.

Integracja polskiego rolnictwa z UE nie powinna w istotnym stopniu zmienić naszej pozycji w handlu zagranicznymi artykułami rolno-spożywczymi. Wyniki badań symulacyjnych wskazują na możliwe zwiększenie eksportu netto w przypadku wołowiny. W przypadku drobiu i wieprzowiny integracja z Unią zmniejszy wielkość koniecznego importu. Zmniejszyć się może natomiast polski eksport m. in. rzepaku i cukru.

W szacunkach skutków finansowych integracji zwykle pomijana jest, druga strona bilansu, mianowicie korzyści wynikające z tego procesu. Według niektórych szacunków

korzyści integracji wynikające z rozszerzenia wspólnego rynku, wzrostu wymiany handlowej i produktu krajowego państw członkowskich, znacznie przewyższą koszty budżetowe finansowania Wspólnej Polityki Rolnej.

Niewątpliwie, Polska jest zainteresowana transferem netto środków budżetowych UE na rzecz transformacji polskiego rolnictwa i przemian na wsi. Nie jest to jednak główny argument przemawiający za integracją. Ważniejsze są kwestie bliskości kulturowej, stabilności politycznej, bezpieczeństwa, szerokiej i otwartej współpracy gospodarczej. Ponadto, Polska jest zainteresowana realistycznymi ocenami kosztów budżetowych dla UE.

Dyrektywa Rady

72/161/EWG

z dnia 17 kwietnia 1972 r.

dotycząca prowadzenia doradztwa socjalno-ekonomicznego oraz zdobywania kwalifikacji zawodowych przez osoby zatrudnione w rolnictwie

RADA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH –

na podstawie Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą, a zwłaszcza artykułów 42 i 43, na wniosek Komisji

uwzględniając opinię Parlamentu Europejskiego,

zważywszy, że cele wspólnej polityki rolnej, określone w art. 39, ust. 1, lit. a i b Traktatu, mogą być realizowane jedynie poprzez reformę struktur rolnych;

zważywszy, że taka reforma strukturalna jest podstawowym czynnikiem rozwoju wspólnej polityki rolnej; zważywszy, że dlatego powinna ona opierać się na koncepcji i kryteriach obowiązujących we Wspólnocie;

zważywszy, że taka reforma strukturalna jest podstawowym czynnikiem rozwoju wspólnej polityki rolnej; zważywszy, że dlatego powinna ona opierać się na koncepcji i kryteriach obowiązujących we Wspólnocie;

zważywszy, że ze względu na różnorodność ich przyczyn, charakter i znaczenie, problemy strukturalne w rolnictwie mogą wymagać rozwiązań, które różnią się w zależności od regionu i nadają się do regulacji z upływem czasu;

zważywszy, że takie rozwiązania muszą przyczyniać się do ogólnego rozwoju ekonomiczno – społecznego każdego z uczestniczących regionów; zważywszy, że najlepsze rezultaty mogą być osiągnięte jeśli, działając w oparciu o koncepcję i kryteria Wspólnoty, państwa członkowskie podejmą wspólne działania, indywidualnie poprzez własne ustawodawstwo i procedury administracyjne, i jeśli, ponadto, same określą – na podstawie warunków ustalonych przez Wspólnotę – zakres, w jakim takie działania powinny być intensyfikowane lub skoncentrowane w pewnych regionach;

zważywszy, że struktury rolne nie mogą być reformowane, chyba że duża liczba osób zatrudnionych w rolnictwie dokona zasadniczej zmiany swojej orientacji zawodowej;

zważywszy, że wybór, związany z jakąkolwiek zmianą orientacji w dziedzinie rolnictwa lub przeniesieniem się do innych zajęć, musi być dokonywany z uwzględnieniem całkowitej wiedzy na temat istniejących możliwości i konsekwencji dokonania takiego wyboru;

zważywszy, że w wielu regionach Wspólnoty trudno jest obecnie osobom zatrudnionym w rolnictwie dokonać takiego wyboru, ponieważ nie mają one dostępu do niezbędnych im informacji;

zważywszy, że jeśli rolnictwo ma rozwijać się i ulegać specjalizacji, to niezbędny jest wzrost ogólnego, fachowego i ekonomicznego poziomu wykształcenia osób zatrudnionych w rolnictwie, szczególnie tam, gdzie w wyniku postępu technicznego i zmieniających się wymagań rynku, konieczne są zmiany w dziedzinie zarządzania, produkcji i dystrybucji;

zważywszy, że w wielu regionach nieodpowiedni poziom usług szkolenia zawodowego stanowi przeszkodę dla wysiłków niezbędnych do przekształcenia rolników w nowoczesnych zarządców oraz, ogólnie, do zapewnienia rolnikom i ich pracownikom, najemnym lub należącym do rodziny, kwalifikacji zawodowych;

zważywszy, że w celu sprostania wymaganiom rozwoju przemysłu rolnego, ośrodki szkolenia zawodowego muszą sporządzić i dostosować programy oraz ustalić i dostosować poziom i rodzaj szkolenia z podstawowymi kryteriami określonymi przez państwa członkowskie;

zważywszy, że osoby rezygnujące z pracy w rolnictwie są zazwyczaj zmuszone do zdobycia nowych umiejętności zawodowych a mogą to uczynić, jeśli jest im zagwarantowany dochód w czasie, który muszą poświęcić na ponowne szkolenie zawodowe;

zważywszy, że proponowane działania leżą w interesie Wspólnoty i są ukierunkowane na osiągnięcie celów określonych w art. 39, ust. 1, lit. a Traktatu, w tym zmian strukturalnych niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania rynku; zważywszy, że dlatego stanowią one wspólne działania w rozumieniu art. 6 Rozporządzenia (EWG) Nr 729/70 (1) z dnia 21 kwietnia 1970 r., dotyczącego finansowania wspólnej polityki rolnej;

zważywszy, że w związku z udziałem Wspólnoty w finansowaniu wspólnych działań, musi mieć ona możliwość stwierdzenia, czy postanowienia przyjęte przez państwa członkowskie w celu podjęcia tych działań będą sprzyjać realizacji tych celów; zważywszy, że w tym celu należy przyjąć postanowienia dotyczące trybu wprowadzania ścisłej współpracy między państwami członkowskimi a Komisją w ramach Stałego Komitetu ds. Struktury Rolnej, ustanowionej zgodnie z art. 1 Decyzji Rady z dnia 4 grudnia 1962 r. (2), w sprawie koordynacji polityki kształtowania struktury rolnej, oraz obejmujące – w aspekcie finansowym konsultacje z Komitetem Europejskiego Funduszu

Orientacji i Gwarancji Rolniczych (EAGGF), o których mowa w art. 11 do 15 Rozporządzenia (EWG) Nr 729/70;

zważywszy, że pożądane jest, by Parlament Europejski i Rada były zdolne do corocznego badania, na podstawie sprawozdania składanego przez Komisję, skutków podjętych działań po to, by mogły one określić potrzebę uzupełnienia lub przyjęcia przedstawionego poniżej systemu;

WYDAŁA NASTĘPUJĄCĄ DYREKTYWĘ

Rozdział I

Prowadzenie doradztwa socjalno-ekonomicznego dla ludności wiejskiej

Artykuł 1

1. W celu zachęcenia osób zajmujących się rolnictwem do podjęcia decyzji w sprawie ich przyszłych zajęć oraz ich dzieci, z uwzględnieniem całkowitej wiedzy na temat wszelkich istotnych faktów, państwa członkowskie inicjują programy przeznaczone dla rolników i ich pracowników, najemnych i będących członkami rodziny, obejmujących szerszy zakres doradztwa socjalno – ekonomicznego.

2. Państwa członkowskie, działając zgodnie z przepisami ogólnymi przyjętymi w przyszłości przez radę, zgodnie z trybem określonym w art. 43 Traktatu, mogą:

- zróżnicować, w zależności od regionu, wysokość zachęt finansowych przewidzianych w ust. 1;
- powstrzymać się od podejmowania, w poszczególnych regionach, niektórych lub wszystkich działań przewidzianych w art. 2.

Artykuł 2

Programy, o których mowa w art. 1, obejmują:

- (a) tworzenie i rozwój publicznych lub powołanych i zatwierdzonych przez państwa członkowskie; służb zapewniających doradztwo socjalno-ekonomiczne, bądź też tworzenie i rozwój, w ramach istniejących służb specjalnych, wydziałów zajmujących się prowadzeniem tego doradztwa;
- (b) ponoszenie przez państwa członkowskie kosztów szkolenia doradców socjalno – ekonomicznych, oraz tam, gdzie to konieczne z dotacjami i zapomogami na pokrycie kosztów udziału w szkoleniach lub szkoleń w obrębie danego gospodarstwa rolnego;

Artykuł 3

Przy prowadzeniu doradztwa socjalno – ekonomicznego, jasno sprecyzowanym celem służb i oddziałów specjalnych, o których mowa w art. 2, lit. a, jest:

- (a) informowanie, w ogólnym zakresie, ludności wiejskiej o istniejących możliwościach poprawy jej sytuacji socjalno-ekonomicznej;

- (b) rozpatrzenie i zbadanie indywidualnych przypadków mając na względzie dostosowanie do zmieniających się warunków;
- (c) kontaktowanie osób zainteresowanych zmianami polityki w odniesieniu do ich gospodarstw rolnych z kompetencjami służbami doradczymi;
- (d) dostarczanie osobom zainteresowanym informacji i porad w następujących kwestiach:
 - kontynuowanie pracy w rolnictwie
 - wyboru zajęcia poza rolnictwem;
 - wycofanie się z jakiegokolwiek działalności zawodowej;
- (e) informowanie osób zainteresowanych o istniejących, dla osób zatrudnionych w rolnictwie, możliwościach uzyskania dalszego szkolenia oraz o perspektywach dla ich dzieci w rolnictwie lub w innych zawodach;
- (f) kierowanie osób zainteresowanych, zgodnie z rozważanymi lub już podjętymi przez nie decyzjami, do kompetentnych i wyspecjalizowanych służb.

Artykuł 4

1. Szkolenie doradców socjalno-ekonomicznych, o których mowa w art. 2, lit. b, winno zachęcać osoby z odpowiednim wykształceniem i wystarczającym doświadczeniem w sprawach związanych z rolnictwem, do uzupełnienia ich wiedzy fachowej oraz do uzyskania odpowiedniej wiedzy – lub polepszania tej, którą już posiadają – na temat:

- problemów gospodarczych i natury ludzkiej
- problemów regionu, w którym mają pracować;
- możliwości otwierających się dla osób zainteresowanych w ramach odpowiednich przepisów prawnych.

2. Państwa członkowskie określają podstawowe wymagania, jakie muszą spełnić nauczanie i szkolenia, o których mowa w art. 2, lit. 2, zanim mogą one zostać zatwierdzone, zaś w szczególności państwa członkowskie:

- (a) precyzują kryteria przyjmowania na kursy;
- (b) określają programy szkoleń dla doradców;
- (c) określają minimalny czas trwania kursów;
- (d) określają sposoby legalizacji odbytych szkoleń;
- (e) określają organizację kursów, zarówno jeśli chodzi o jakość proponowanego szkolenia, jak i kosztów oraz intensywności takiego szkolenia.

Rozdział II

Uzyskiwanie kwalifikacji zawodowych przez osoby zatrudnione w rolnictwie

Artykuł 5

1. W celu zachęcenia osób w wieku lat osiemnastu i powyżej zatrudnionych w rolnictwie do uzyskania nowych

kwalifikacji w dziedzinie rolnictwa lub do zwiększenia tych już posiadanych, by pomogły im zintegrować się z nowoczesnym rolnictwem, państwa członkowskie tworzą programy mające na celu zachęcanie do rozwoju i adaptacji szkolnictwa zawodowego dla rolników oraz ich pracowników, najemnych i należących do rodziny.

Programy te nie obejmują regularnych kursów z zakresu rolnictwa stanowiących element kształcenia w szkolnictwie średnim lub wyższym.

2. Państwa członkowskie, działając zgodnie z ogólnymi przepisami, które zostaną przyjęte te w przyszłości przez Radę, w trybie określonym w art. 43 Traktatu, mogą:

- zróżnicować w zależności od regionu działanie programów zachęty, o których mowa w ust. 1;
- powstrzymać się od stosowania, w poszczególnych regionach, wszystkich lub niektórych działań, o których mowa w art. 6.

Artykuł 6

1. Programy zachęty, o których mowa w art. 5, obejmują działania zmierzające do zaoferowania osobom zatrudnionym w rolnictwie dalszego szkolenia o charakterze ogólnym, zawodowym lub ekonomicznym.

Działania te są prowadzone za pośrednictwem ośrodków szkoleniowych lub w miejscu zamieszkania, zapewniających podstawowe lub zaawansowane szkolenia zawodowe. Ośrodki te lub kursy muszą mieć charakter publiczny lub być wyraźnie powoływane i zatwierdzone przez państwa członkowskie w celu zapewniania wymaganego szkolenia.

2. Minimalne wymagania, jakie muszą spełnić wymienione powyżej ośrodki i kursy, zanim mogą zostać zatwierdzone przez państwa członkowskie, zaś państwa członkowskie w szczególności:

- (a) precyzują warunki przyjęcia do ośrodka lub na kurs;
- (b) określają programy minimum, a w szczególności znaczenie, jakie ma być przykładane do, odpowiednio, szkolenia zawodowego i ekonomicznego;
- (c) określają czas trwania szkolenia, mając na względzie szczególnie rodzaj danego szkolenia oraz cele przewidziane w art. 5;
- (d) określają organizację kursów, zarówno jeśli chodzi o jakość proponowanego szkolenia, jak i kosztów i intensywności takiego szkolenia.

3. W celu przeprowadzenia działań, o których mowa w ust. 1, państwa członkowskie uchwalą niezbędne przepisy określające:

- utworzenie i rozwój ośrodków szkoleniowych i kursów, zgodnie z ust. 1;
- przyznawanie dotacji i zapomóg na pokrycie kosztów uczestnictwa w działalności tych ośrodków lub w kursach.

Rozdział III**Reedukacja zawodowa osób zatrudnionych w rolnictwie, które chcą podjąć pracę poza rolnictwem****Artykuł 7**

1. Państwa członkowskie, do chwili wejścia w życie decyzji, która zostanie podjęta przez Radę, zgodnie z Decyzją Rady z dnia 1 lutego 1971 (3) dotyczącej reformy Europejskiego Funduszu Socjalnego – upoważniającej ten organ do przyznawania funduszy na pomoc dla osób zatrudnionych w rolnictwie – w celu zachęcenia osób pragnących podjąć pracę poza rolnictwem do uczestniczenia w kursach przeszkolenia zawodowego, wprowadzają programy pomocowe dostatecznie wysokie, by zapewnić osobom zainteresowanym dochód na czas trwania ich kursu przeszkolenia zawodowego oraz do zachęcenia ich do spełnienia warunków uprawniających ich do otrzymania emerytury.

2. Rada, działając na podstawie wniosku Komisji i głosując zgodnie z art. 43, pkt. 2 Traktatu, określa warunki i kryteria wprowadzenia w życie postanowień ust. 1.

Rozdział IV**Przepisy finansowe i ogólne****Artykuł 8**

Działania przewidziane w niniejszej Dyrektywie stanowią wspólne działania w rozumieniu art. 6, ust. 1 Rozporządzenia (EWG) Nr 729/70.

Artykuł 9

1. Przewidywany czas wymagany na przeprowadzenie wspólnych działań wynosi dziesięć lat.

2. Pięć lat po wejściu w życie niniejszej Dyrektywy, wyżej wymienione działania zostaną, na wniosek Komisji, ponownie zbadane przez Radę.

3. Całkowity udział EAGGF (Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolniczych) w kosztach wspólnych działań w okresie pierwszych pięciu lat, szacuje się na 110 milionów jednostek.

4. Do niniejszej Dyrektywy stosuje się postanowienia art. 6, ust. 5 Rozporządzenia (EWG) Nr 729/70.

Artykuł 10

1. Państwa członkowskie prześlą do Komisji;

- wszystkie projekty ustaw, rozporządzeń i przepisów administracyjnych, jakie zamierzają przyjąć zgodnie z niniejszą Dyrektywą ;
- teksty jakichkolwiek przepisów skutecznie uzupełniających niniejszą Dyrektywę, obowiązujących przed datą jej wejścia w życie.

2. Przekazując, zgodnie z ust. 1, projekty ustaw, rozpo-

ządzeń lub przepisów administracyjnych lub teksty obowiązujących przepisów, państwa członkowskie powinny także złożyć memorandum wyjaśniające, ukazujące związek, na szczeblu regionalnym, między określonym działaniem a warunkami ekonomicznymi i strukturalnymi.

3. Komisja zbada złożone projekty pod względem ich zgodności z pierwszym akapitem ust. 1, dla stwierdzenia czy, z punktu widzenia celu niniejszej Dyrektywy oraz potrzeby istnienia prawidłowych powiązań między różnymi działaniami, projekty takie są zgodne z Dyrektywą i tym samym, spełniają warunki określające udział finansowy Wspólnoty we wspólnych działaniach w rozumieniu art. 8. W ciągu dwóch miesięcy od otrzymania jakiegokolwiek projektu, Komisja – po konsultacji ze Stałym Komitetem ds. Struktury Rolnej – powinna wydać opinię na jego temat.

4. Przyjmując jakąkolwiek ustawę, rozporządzenie lub przepis administracyjny, o których mowa w ust. 3, państwa członkowskie niezwłocznie prześlą jej/jego tekst do Komisji.

Artykuł 11

1. W odniesieniu do przepisów zawartych w tekstach przekazanych zgodnie z drugim akapitem art. 10, ust. 1 lub art. 10, ust. 4, Komisja zbada, czy z punktu widzenia celów niniejszej Dyrektywy oraz potrzeby istnienia prawidłowych rozwiązań między różnymi działaniami, przepisy te spełniają warunki określające udział finansowy Wspólnoty w rozumieniu art. 8. W ciągu dwóch miesięcy od daty otrzymania tekstu, przedstawiciel Komisji – po konsultacji z Komitetem EAGGF na temat finansowych aspektów przepisu – powinien przekazać projekt decyzji w tej sprawie do Stałego Komitetu ds. Struktury Rolnej.

2. Komitet wydaje opinię w terminie ustalonym przez przewodniczącego, stosownie do stopnia pilności spraw pozostających do zbadania. Swoje decyzje podejmuje on większością dwunastu głosów, głowy państw członkowskich są rozważane zgodnie z przepisem art. 148, ust. 2 Traktatu. Przewodniczący nie bierze udziału w głosowaniu.

3. Komisja przyjmuje decyzje, jednakże, jeśli decyzja nie jest zgodna z opinią wydaną przez Komitet, to jest ona niezwłocznie oznajmiana Radzie. W takiej sytuacji, Komisja może odroczyć stosowanie postanowień decyzji na okres nie dłuższy niż miesiąc od daty jej ogłoszenia.

Rada, głosując zgodnie z przepisami art. 43, ust. 2, traktatu, może w ciągu tego miesiąca podjąć inną decyzję.

Artykuł 12

1. Wydatki poniesione przez państwa członkowskie na jakiegokolwiek działania podjęte zgodnie z art. 2, ust. 6, ust. 3 lub art. 7, podlegają, do wysokości określonej w ust. 2, pomocy Sekcji Gwarancji EAGGF.

2. Sekcja Gwarancji EAGGF refunduje:

- 25% ogólnie przyjętej kwoty 7 500 jednostek rozliczeniowych przeznaczonych na każdego doradcę za-

czynającego swoją pracę po raz pierwszy i spełniającego wymagania określone w art. 34.; jednak wydatki na jakiegokolwiek zastępstwo tego doradcy w okresie stosowania wspólnych działań nie podlegają pomocy ze strony EAGGF;

- 25% wydatków rzeczywiście poniesionych w związku z działaniami określonymi w art. 2, lit b, do wysokości całkowitej kwoty 4 500 jednostek rozliczeniowych na każdego przeszkolonego doradcę;
- 25% wydatków rzeczywiście poniesionych przy wprowadzaniu w życie art. 6, lit. 3, do wysokości całkowitej kwoty 1 500 jednostek rozliczeniowych na każdego rolnika lub pracownika rolnego, który ukończył kurs szkolenia zawodowego lub zaawansowanego szkolenia zawodowego;
- 25% wydatków rzeczywiście poniesionych zważywszy, że związku z jakimkolwiek programem, o którym mowa w art. 7. Przepis ten stosuje się jedynie do czasu wejścia w życie decyzji, która zostaje podjęta przez Radę zgodnie z art. 4 Decyzji Rady z dnia 1 lutego 1971 r., dotyczącej reformy Europejskiego Funduszu Socjalnego, upoważniającej ten organ do zagwarantowania funduszy na świadczenie pomocy osobom zatrudnionym w rolnictwie, które chciałyby podjąć pracę poza rolnictwem.

3. Szczegółowe zasady stosowania ust. 2, zostaną przyjęte w trybie ustanowionym w art. 13 Rozporządzenia Rady (EWG) Nr 729/70.

Artykuł 13

1 Działania podejmowane przez państwa członkowskie nie upoważniają do korzystania ze wsparcia finansowego ze strony Wspólnoty, chyba że na mocy art. 11 zostanie podjęta pozytywna decyzja w tej sprawie.

2. Wsparcie finansowe ze strony Wspólnoty dotyczy jedynie wydatków powstałych w związku z pomocą udzieloną na podstawie decyzji podjętych po wejściu w życie niniejszej Dyrektywy.

Artykuł 14

1. Wnioski o zwrot kosztów dotyczą wydatków poniesionych przez państwa członkowskie w okresie roku kalendarzowego i powinny być składane w Komisji przed 1 lipca roku następnego.

2. Decyzje w sprawie przyznania pomocy z funduszu podejmuje się w trybie określonym w art. 7, ust. 1 Rozporządzenia (EWG) Nr 729/70

3. Komisja może zezwolić na wypłaty na rachunek.

4. Szczegółowe zasady stosowania tego artykułu zostaną przyjęte w trybie ustanowionym w art. 13 Rozporządzenia Rady (EWG) Nr 729/70.

Artykuł 15

Niniejsza Dyrektywa nie wpływa na uprawnienia państw członkowskich do podejmowania, w odniesieniu do spraw wchodzących w zakres niniejszej Dyrektywy, dodatkowych działań pomocowych, na warunkach różniących się od warunków tu ustalonych, lub takich których kwota przekracza tu ustalone limity, pod warunkiem, że działania takie są zgodne z artykułami 92 do 94 Traktatu.

Artykuł 16

Przed 1 sierpnia każdego roku obowiązujące krajowe i wspólnotowe środki wchodzące w zakres niniejszej Dyrektywy są badane w kontekście corocznego sprawozdania, które Komisja przedłoży Parlamentowi Europejskiemu i Radzie, do którego wszelką niezbędną dokumentację państwa członkowskie przekażą Komisji.

Rada dokonuje oceny takich działań, uwzględniając tempo rozwoju strukturalnego wymaganego dla osiągnięcia celów wspólnej polityki rolnej, ich wpływ na cele produkcyjne Wspólnoty, harmonijny rozwój regionów Wspólnoty oraz finansowe implikacje omawianych działań.

W razie potrzeby, przyjmuje ona, działając w trybie określonym w art. 43 traktatu, odpowiednie postanowienia.

Artykuł 17

Państwa członkowskie mogą ustalić dodatkowe warunki dotyczące wdrażania środków pomocowych przewidzianych w niniejszej Dyrektywie.

Artykuł 18

Państwa członkowskie podejmują działania niezbędne w celu dostosowania się do postanowień niniejszej Dyrektywy w ciągu roku od jej notyfikacji.

Artykuł 19

Niniejsza Dyrektywa jest skierowana do państw członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 17 kwietnia 1972.

W imieniu Rady Przewodniczący

J. P. Buchler

FAPA

Dyrektor Sekcji Analiz Ekonomicznych
Polityki Rolnej

prof. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak

Rola i zadania doradztwa rolniczego w Polsce w procesach restrukturyzacji rolnictwa i jego integracji ze strukturami europejskimi

(podsumowanie dyskusji)

1. Wprowadzenie

Zgodziłem się podjąć próby podsumowania seminarium, chociaż zdaję sobie sprawę, że nie jestem w stanie w pełni zaprezentować wszystkich przedstawianych stanowisk i opinii. Po pierwsze – zakres tematyczny referatów i głosów w dyskusji był znacznie szerszy niż wynikało to z tytułu seminarium. Po drugie – wiele osób mówiło o problemach rolnictwa, jego trudnościach itp., nie akcentując roli i znaczenia doradztwa w ich rozwiązywaniu lub też przeciwnie wyolbrzymiając jego rolę. I wreszcie po trzecie – zadania, jakie stoją w najbliższym czasie przed doradztwem rolniczym w Polsce są zróżnicowane, tak jak i sposób ich realizacji, wynikający z przyjętego sposobu rozwiązania (realizowanej polityki rolnej).

Ze względu na zróżnicowany zakres poruszanych zagadnień zgrupowałem je w kilku punktach, które ukazują główne zadania doradztwa rolniczego w Polsce w dokonujących się procesach przemian oraz określają sposób jego organizacji i funkcjonowania. Ponadto zagadnienia analizowane w czasie seminarium dotyczyły w całości problemów rolnictwa i wsi, które są w obszarze zainteresowań doradztwa i kierunków jego pracy. W związku z tym rozszerzenie tematyki seminarium traktuję jako *uwarunkowania rozwoju doradztwa i pracy doradczej* oraz ich powiązania z realizowaną polityką rolną.

W seminarium brało udział 110 osób, z tego 25 zabrało głos w czasie prezentacji referatów i dyskusji. Seminarium to było rezultatem współpracy polityków, praktyków i naukowców, co pozwoliło naświetlić omawiane problemy z różnych punktów widzenia. Mam nadzieję, że jego wyniki będą pomocne w wytyczaniu polityki przemian strukturalnych rolnictwa i wsi oraz w realizacji tej polityki, w tym w określeniu miejsca doradztwa w realizacji tych przemian. Nadzieja ta wynika z deklaracji przedstawionej przez członków parlamentu (A. Struzik, S. Gajewski, S. Kalemba) i rządu (K. Duczkowska-Małysz).

2. Organizacja doradztwa rolniczego

Doradztwo publiczne: państwowe czy samorządowe, finansowane przez państwo czy rolników, albo też częściowo przez rolników? W czasie seminarium były prezentowane

różne stanowiska i przykłady rozwiązań zagranicznych (M. Drygas, J. Kania). Nie zdołano jednak określić, w jaki sposób doradztwo to powinno być zorganizowane. I tak np. za doradztwem publicznym, państwowym opowiadają się m.in. K. Duczkowska-Małysz i S. Legutko, jednakże widzą trochę inny system jego zorganizowania (K. Małysz-Duczkowska – struktura krajowa doradztwa, centralna, S. Legutko – struktura wojewódzka). Chociaż S. Legutko zdecydowanie opowiada się za doradztwem państwowym, to uważa, że jego rozwój w dużym stopniu będzie uzależniony od środków własnych uzyskiwanych na ten cel. Jeśli środki własne, to czy trzymać się doradztwa państwowego, czy też przejść na system półautonomiczny (tzn. częściowo finansowany przez rolników, a częściowo przez państwo – jak np. w Holandii) i określić drogi jego przejścia do systemu w pełni autonomicznego lub komercyjnego. Powinien być to system przemian stopniowy, ewolucyjny (M. Drygas, J. Kania).

W dyskusji zwrócono uwagę na problematykę doradztwa rolniczego w izbach rolniczych, które mają powstać w bieżącym roku. Spodziewałem się, że parlamentarzyści ze stronnictw chłopskich i rolnicy, szerzej zajmą się tą problematyką, która wymaga systemowego rozwiązania oraz określenia sposobu realizacji polityki rolnej, w tym wpływania na nią organizacji samorządowych. Większość dyskutantów wskazywało, że nie ma zagrożenia dla doradztwa ze strony izb rolniczych (np. S. Kalemba, A. Potok), ale w obecnych warunkach ze szkodą do publicznego doradztwa rolniczego byłoby, gdyby znalazło się ono w strukturach izb rolniczych (J. Flaga, E. Mańkowska, B. Wojciechowska-Ratajczak). Wynika to z różnorodnych czynników, z których najważniejsze są następujące:

- doradztwo rolnicze jest państwowe i finansowane z budżetu państwa (K. Duczkowska-Małysz, S. Legutko),
- fundusze na doradztwo rolnicze są ograniczone, a sytuacja ekonomiczna rolnictwa nie wskazuje aby wzrosły one w strukturze izb rolniczych (B. Wojciechowska-Ratajczak),
- izby rolnicze muszą wykształcić profil swego działania (S. Gajewski, S. Kalemba, M. Wieruszewska).

Zmiana taka może nastąpić w warunkach zorganizowania przez rolników doradztwa własnego i sfinansowania jego (A. Potok). Co do tego większość dyskutantów nie miało zastrzeżeń, natomiast były zastrzeżenia odnośnie podziału środków publicznych na doradztwo rolnicze w izbach rol-

nicznych. Powstaje pytanie, czy zadania państwowe, w całości finansowane przez budżet, powinny być realizowane przez izby rolnicze? Przekazanie i sfinansowanie określonych zadań doradczych izbom rolniczym powoduje, że realizują one zadania państwa, a więc tracą swój samorządowy charakter. Kolejne pytanie: czym powinno zajmować się doradztwo prowadzone przez izby rolnicze lub przez inną reprezentację rolników? – doradztwem produkcyjnym, czy doradztwem socjalnym i prawnym (M. Drygas). Ponadto doradztwo rolnicze w Polsce od 1991 roku jest uspołecznione poprzez działalność Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego (T. Ślebioda, H. Skrzypczak), a więc należy postawić kolejne pytanie: czy istnieje potrzeba zmian jednej reprezentacji rolników na drugą? oraz ustalenia: czy ta zmiana jest potrzebna, kiedy ma nastąpić oraz jak będzie finansowane doradztwa zawodowe rolników?

W moim przekonaniu zadania z zakresu doradztwa rolniczego powinny znaleźć się w izbach rolniczych tylko wtedy, gdy będą chcieli tego rolnicy i gdy będzie określony status doradztwa. Należy zastanowić się jednakże, jakie będą te zadania oraz w jakim stopniu rolnicy będą je finansowali lub też określić drogi i okres przejścia do finansowania przez rolników.

3. System doradztwa rolniczego

Kolejna sprawa, istotną w określaniu zadań doradztwa, jest system doradztwa rolniczego. Zagadnienie to przedstawione w referatach są ujmowane jako:

- struktura organizacyjna doradztwa rolniczego, wraz z celami działania i źródłami finansowania oraz powiązania z systemem oświaty i nauki (K. Duczkowska-Małysz, S. Legutko),
- różnorodne podmioty świadczące usługi doradcze (M. Drygas i J. Kania).

W pierwszym ujęciu (węższym) przedstawiono jednolity system doradztwa, w którym określono jego status, usytuowanie, zadania i cele do spełnienia itp. Wszystkie istotne sprawy związane z funkcjonowaniem doradztwa wynikają z organizacji doradztwa i jego instytucjonalnej obudowy. Podkreślić tutaj należy – oprócz zagadnień organizacyjnych – określenie statusu doradcy, systemu doskonalenia doradców, ich kwalifikacji, awansu itp. (E. K. Chylek, M. Drygas, J. Kania, E. Lange, S. Legutko). Z takiego ujęcia doradztwa wynika, że podstawowym jego celem jest zapewnienie efektywności jego działania oraz przygotowania realizacji zadań doradztwa i do pracy doradców. Tak pojmowany model doradztwa rolniczego ma duże znaczenie w okresie przebudowy rolnictwa, wyznaczania jego miejsca w tych procesach oraz w okresie niedostatecznych funduszy przeznaczonych na jego funkcjonowanie (K. Duczkowska-Małysz). Z wszystkimi tymi warunkami mamy do czynienia obecnie w Polsce, co uzasadnia przyjęcie takiego modelu. Jednakże jest to tylko warunek wstępny, oprócz tego potrzebny jest system doradztwa w postaci różnych instytucji (państwowych, spółdzielczych, samorządowych i prywat-

nych) działających w rolnictwie i jego otoczeniu (M. Drygas, J. Kania).

Dostosowując rolnictwo do wymogów krajów UE należy wykorzystać możliwość szerokiego oddziaływania i powiązania instytucjonalnego instytucji pracujących na rzecz agrobiznesu i wsi (A. Struzik, B. Wojciechowska-Ratajczak). Szczególne znaczenie tych instytucji występuje w zakresie doradztwa na rzecz wielofunkcyjnego zagospodarowania wsi (J. Flaga). W krajach UE tworzone są biura i agencje rozwoju lokalnego, fundusze regionalne itp., których jednym z głównych celów działania są szkolenia i doradztwo dotyczące rozwoju wsi.

W obydwu systemach doradztwa szczególną rolę ma nauka i jej powiązanie z doradztwem, tj. wypracowanie wariantów pracy i współpracy z doradztwem, doskonalenie i kształcenie kadr, doradzanie rolnikom i doradcom oraz wdrażanie wyników badań do praktyki rolniczej zgodnie z jej zapotrzebowaniem (M. Drygas, J. Kania, K. Duczkowska-Małysz, E. Lange).

Szerokie ujmowanie systemu doradztwa wynika również z potrzeby jego struktury organizacyjnej, a zwłaszcza podziału zakresu działań między różne podmioty. Skoro są różne źródła finansowania i różne cele działania poszczególnych instytucji, to też inne jest ich podejście do doradztwa. Jeśli tak, to należy się zastanowić, czym powinno zajmować się głównie doradztwo prowadzone przez organizacje rolników (związki zawodowe, izby rolnicze), a czym doradztwo państwowe, czym też wreszcie doradztwo ze strony instytucji współpracujących z rolnictwem (np. służby surowcowe przemysłu spożywczego). W wielu krajach *organizacje rolników o charakterze społecznym* zajmują się głównie doradztwem socjalnym i prawnym, *wyspecjalizowane organizacje* (np. związki producentów) – doradztwem specjalistycznym. *Przemysł spożywczy*, potrzebując produktów o określonych standardach i wymaganiach, również zajmuje się doradztwem specjalistycznym, głównie o charakterze technologicznym. Ponadto *przedsiębiorstwa handlowe i usługowe*, sprzedające środki produkcji i usługi dla rolnictwa również zajmują się doradztwem, promując swoje produkty, pokazując ich zastosowanie itp. O tym też należy pamiętać, zwłaszcza że w Polsce są początki takich działań. *Co więc pozostaje doradztwu publicznemu? Jest to przede wszystkim doradztwo ekonomiczne i socjalno-ekonomiczne*. Zastanówmy się, jak to powinno być w Polsce. Przed ostatecznym podjęciem decyzji, warto się na tym najpierw zastanowić, wybierając wiele wariantów i optymalizując wybór (pytanie: *jakie przyjąć kryterium?*).

Niezależnie od przyjętych rozwiązań organizacyjnych doradztwa rolniczego uważam, że w pierwszej kolejności należy określić status doradztwa i status doradcy, co wymaga rozwiązania poprzez prawo (ustawę lub rozporządzenie). Ze statusu doradztwa powinny wynikać obowiązki doradcy i wymagania odnośnie jego kwalifikacji, doskonalenia zawodowego itp. (A. Struzik, S. Legutko). Wymagania wobec doradcy powinny wynikać z określenia dróg jego awansu i systemu doskonalenia zawodowego, a następnie pracy w porównaniu do jej efektów oraz wykształcenia i umiejętności.

4. Doradztwo rolnicze w zakresie wielofunkcyjnego rozwoju wsi

Obecna sytuacja gospodarcza oraz konieczność przemian strukturalnych wsi i rolnictwa powinny wymuszać zmianę struktury funkcjonalnej wsi, a więc relatywnego zmniejszenia znaczenia gospodarki rolnej na rzecz zwiększenia funkcji nierolniczych. W związku z niedostatecznym kapitałem mieszkańców wsi istnieje potrzeba wspólnego działania, łączenia kapitału (zwykle drobnego) oraz zrzeszania się mieszkańców wsi w spółdzielnie o różnym kierunku działalności, spółdzielnie umożliwiające wielofunkcyjne zagospodarowanie obszarów wiejskich, tak jak to się dzieje w krajach UE. Są to jednocześnie pola działalności doradztwa.

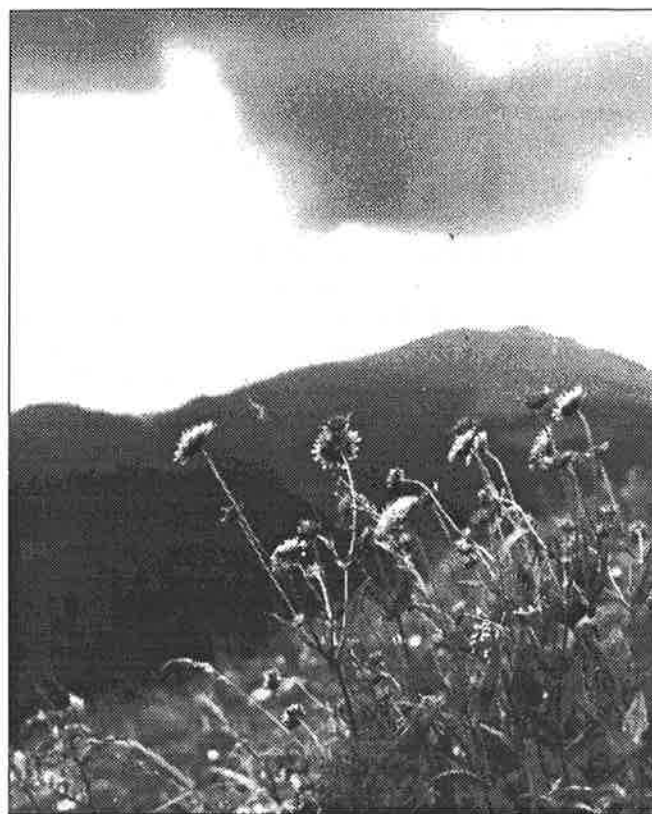
W polityce strukturalnej UE działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich należą do podstawowych. Nowa polityka rolna Unii Europejskiej na pierwszy plan wysuwa nie produkcyjne, lecz ogólnospoleczne funkcje rolnictwa oraz zakłada większą równowagę między celami produkcyjnymi, socjalnymi i ochroną środowiska przyrodniczego (W. Piskorz). Z problemami, które umożliwiają rozwiązanie przedstawionych celów polityki strukturalnej w UE, mamy do czynienia również w Polsce. W związku z tym skorzystanie z doświadczeń europejskich powinno być pomocne w wyznaczaniu procesów dostosowań i restrukturyzacji obszarów wiejskich. Konieczne jest zwłaszcza określenie zasad polityki rozwoju obszarów wiejskich, jej instrumentów i sposobów oddziaływania na kierunki przemian strukturalnych obszarów wiejskich i prowadzonej działalności gospodarczej oraz stworzenia nowych miejsc pracy dla osób odchodzących z rolnictwa. Działania w zakresie zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich – podobnie jak w przypadku rolnictwa – powinny być powiązane z doradztwem i informacją na ten temat, co szczegółowo przedstawiła w swoim referacie K. Duczkowska-Małysz.

Institucji świadczących usługi doradcze dla wsi lub doszkalających mieszkańców wsi w Polsce – poza ośrodkami doradztwa rolniczego (ODR) – nie ma. W związku z tym cały „ciężar” w tym zakresie spada na ODR, które muszą w swojej działalności – obok doradztwa rolniczego – uwzględnić działalność pośrednią związaną z gospodarstwem rolnym (jak przetwórstwo i agroturystykę) oraz działalność pozarolniczą (J. Flaga, T. Śleboda, M. Wieruszewska). Podkreślić przy tym należy, że polityka rozwoju obszarów wiejskich, nie może ograniczać się do rolnictwa, ale też nie może go pomijać. Rolnictwo jest bowiem integralną częścią obszarów wiejskich, ułatwiającą zagospodarowanie przestrzeni wiejskiej i powiązaną z inną działalnością. Ponadto dla rozwoju doradztwa i szkoleń należy wykorzystać różne instytucje, które już obecnie działają na wsi i ich zadaniem statutowym jest oddziaływanie na zagospodarowanie obszarów wiejskich (różne fundacje i stowarzyszenia działające na rzecz rozwoju wsi – jak Fundacja Spółdzielczości Wiejskiej itp.). W miarę rozwijania aktywności gospodarczej obszarów wiejskich powinno przybywać instytucji, które – jak w krajach Unii – będą zajmowały się określonym kierunkiem rozwoju obszarów wiejskich (B. Wojciechowska-

Ratajczak). Chodzi tutaj przede wszystkim o różnego rodzaju instytucje i fundusze wspierające rozwój regionalny.

5. Doradztwo socjalno-ekonomiczne

Rozwijanie działalności gospodarczej na wsi oraz ochrona środowiska naturalnego wpływa na warunki pracy i życia mieszkańców wsi, przy czym zmiany strukturalne obszarów wiejskich – przy braku koordynowania poszczególnych ro-

dzajów działalności i niepełnym wykorzystaniu posiadanych zasobów – mogą prowadzić do zubożenia mieszkańców wsi. W związku z tym istnieje potrzeba pomocy socjalnej, która byłaby przeznaczona na przekwalifikowanie się części ludności wiejskiej (np. zlikwidowanych gospodarstw rolniczych) i zapewnienia środków w okresie zmiany zawodu. Polityka socjalna wobec ludności wiejskiej powinna być powiązana z polityką ekonomiczną wobec obszarów wiejskich, ale nie mogą się one wzajemnie zastępować, powinny natomiast być komplementarne względem siebie. Aby tak jednakże było potrzebne są fundusze na pomoc socjalną oraz informacja i doradztwo w tym zakresie.

Zakres działań w zakresie doradztwa socjalno-ekonomicznego jest szeroki i powiązany z prowadzoną działalnością i zachodzącymi przemianami na obszarach wiejskich oraz życiem na wsi. Doradztwo w tym zakresie w krajach UE obejmuje m.in. działania przystosowawcze (przekwalifikowania, zmiana miejsca pracy, zatrudnienie poza rolnictwem itp.). Działania dostosowawcze w krajach UE odgrywają dużą rolę, poczynając od lat siedemdziesiątych (M. Drygas, J. Kania, W. Piskorz). W Polsce takich działań nie

docenia się, a właśnie one będą decydowały o powodzeniu polityki przemian strukturalnych rolnictwa i wsi. Warto więc zwrócić większą uwagę na te zagadnienia, gdyż rolnictwo samo nie jest w stanie ponieść kosztów transformacji, na co wskazują doświadczenia międzynarodowe.

6. Współzależność doradztwa i polityki rolnej

W referacie Prof. K. Duczkowskiej-Małysz czytamy m.in., że we wszystkich wysoko rozwiniętych krajach doradztwo było głównym mechanizmem adresowanej interwencji państwa nakierowanej na przemiany strukturalne rolnictwa. Również w innych referatach mówi się o oddziaływaniu doradztwa na rozwój wsi i rolnictwa, programach priorytetowych realizowanych przez doradztwo itp. Jednym z pytań postawionych przez marszałka Senatu było: Na ile doradztwo rolnicze jest narzędziem polityki rolnej?

Zadania stawiane przed doradztwem, zwłaszcza w okresie transformacji rolnictwa i ograniczonych funduszy, często wymagają – obok działań edukacyjnych i informacyjnych – działań interwencyjnych. Dostrzegano to w okresie tworzenia podstaw służby doradczej. Jeśli M. Drygas i J. Kania mówią o powstaniu doradztwa w Danii i Holandii w XIX wieku, to trzeba sobie zdać sprawę, że zaczęło ono funkcjonować z potrzeby przestawienia produkcji roślinnej na zwierzęcą w tych krajach po wpływie zalewu rynku tanim zbożem amerykańskim. W związku z tym na początku dotyczyło ono przede wszystkim produkcji zwierzęcej (np. mleka w Danii).

Doradztwo rolnicze pierwotnie było traktowane jako dział polityki rolnej. Z. Ludkiewicz w podręczniku polityki agrarnej z 1932 r. pisał, że agronomia społeczna (tak wtedy ujmowano doradztwo) jest jednym z działów polityki agrarnej, a cele agronomii społecznej powinny odpowiadać celom polityki agrarnej. Podobnie sądził w tym okresie W. Grabski. Warto i dzisiaj pamiętać o powiązaniach doradztwa i polityki rolnej, a zwłaszcza gdy finansowane jest ono poprzez państwo i czekają nas przemiany strukturalne rolnictwa. Oczywiście rola powiązania doradztwa z polityką rolną maleje w warunkach zmniejszenia i ograniczenia doradztwa publicznego i rozwoju rolnictwa, ale zawsze polityka wywiera wpływ na kierunki pracy doradztwa, często pośrednio, nawet jeśli byłyby to działania obronne. Należy jednak pamiętać, że w miarę rozwoju rolnictwa maleje znaczenie doradztwa jako narzędzia interwencji, przy jednoczesnym wzroście potrzeb doradczych.

Współczesną tendencją doradztwa na świecie jest zmniejszanie się roli doradztwa państwowego, na rzecz doradztwa finansowanego przez rolników lub doradztwa komercyjnego (M. Drygas, J. Kania). Zmiany w tym zakresie przebiegają ewolucyjnie, tzn. stopniowo rolnicy przejmują finansowanie doradztwa. Procesy takie obejmują w pierwszej kolejności kraje wyżej rozwinięte (np. Anglię, Walię, Holandię). Ponadto w krajach UE – w Austrii, Francji i częściowo w Niemczech doradztwo rolnicze jest podporządkowane izbom rolniczym, a w Danii i Finlandii – związkom

zawodowym. Przytaczane przez K. Duczkowską-Małysz i S. Legutko wskaźniki podporządkowania doradztwa państwu w latach osiemdziesiątych (87% instytucji doradczych i 97% doradców) dotyczyły przede wszystkim krajów o niskim poziomie rozwoju, ponieważ inna sytuacja była (i jest obecnie) – o czym była już mowa – w Europie Zachodniej. Wydaje mi się (o czym już mówiłem), że w Polsce – w okresie transformacji gospodarki i niskich dochodów rolników – doradztwo rolnicze powinno mieć charakter państwowy, ale powinny być określone warunki i czas zmian w funkcjonowaniu tego doradztwa. W obecnych warunkach powinna być co najmniej swoista równowaga między państwem (polityką rolną) a rolnikami w zakresie sposobów i zasad funkcjonowania doradztwa rolniczego (A. Potok).

7. Uwagi końcowe

Zmiany w doradztwie rolniczym powoduje proces restrukturyzacji rolnictwa i gospodarki narodowej, który w powiązaniu z integracją z krajami UE wzmacnia te procesy. Z referatów i dyskusji w czasie seminarium wynika przede wszystkim to, że:

1. W krajach UE nie ma jednolitego systemu doradztwa rolniczego, każdy kraj ma własny system. Wskazuje to, że i w Polsce można wypracować system dostosowany do naszych potrzeb. Jednakże najpierw należy określić politykę przemian strukturalnych rolnictwa i wsi, cele strategiczne działania, a na tej podstawie cele bieżące. Jest to konieczne, a zwłaszcza w warunkach ograniczonych funduszy na modernizację rolnictwa, aby krok po kroku móc realizować przyjęte cele, które zarazem warunkują działania następne.
2. System doradztwa rolniczego powinien być dostosowany do założonych celów rozwoju oraz modernizacji rolnictwa i wsi na dzień dzisiejszy, wraz z określeniem dróg jego ewolucji w przyszłości między różne instytucje (w tym o charakterze samorządowym).
3. Do systemu doradztwa rolniczego powinny być włączone szkoły średnie i wyższe oraz instytuty naukowo-badawcze. Szczególną rolę ma tutaj do spełnienia nauka i to na różnych płaszczyznach.
4. O efektywności doradztwa decyduje z jednej strony przygotowanie zawodowe rolników, a z drugiej – kwalifikacje doradców, których zdobywanie i doskonalenie wymaga prawnego określenia.
5. Organizacja doradztwa i rozwiązania w tym zakresie wymagają prawnego rozwiązania przez rząd i parlament, w tym zasad i sposobów jego finansowania.

SGGW Warszawa

Katedra Doradztwa Rolniczego

Rezolucja uczestników Rejonowego Forum Rolniczego Mielec, 12 kwietnia 1996 r.

Uczestnicy Mieleckiego Forum Rolniczego - po szczegółowym zapoznaniu się z ustawą oraz procedurami powoływania izb rolniczych i zasad przeprowadzania wyboru władz I-szej kadencji - przyjmują z zadowoleniem inicjatywę Konwentu Przewodniczących Zarządu Gmin Regionu Mieleckiego w zakresie przeprowadzenia bloku informacyjnego przez współorganizatorów Forum i przedstawicieli instytucji ze sfery otoczenia rolnictwa.

Apelujemy do wszystkich rolników (płatników podatku rolnego) województwa rzeszowskiego o pełne i aktywne włączenie się w proces powoływania samorządu rolniczego.

Nie możemy tej szansy przegrać

- dlatego z pełnym zrozumieniem ważności chwili:

- ***Weźmy powszechny udział w wyborach naszych gminnych delegatów do izby rolniczej***
- ***Wyberzmy ludzi najgodniejszych naszego zaufania i takich, którzy potrafią skutecznie bronić interesów polskiego rolnika***

Dużą rolę w tym procesie upatrujemy we wszystkich organizacjach społecznych, związkach zawodowych i branżowych, działających w otoczeniu rolnictwa.

Wierzmy w zaangażowanie i wsparcie informacyjne instytucji kościelnych i duszpasterstw rolników.

Zwracamy się w kierunku środków masowego przekazu, radia, telewizji i prasy o rzetelną informację i prezentację istoty funkcjonowania i celów izb rolniczych.

Uczestnicy Forum

GOSPODARSTWO WIEJSKIE A NAUKA

Podręcznik prof. S. Moszczeńskiego pod redakcją naukową prof. A. Bernackiego przedstawia systemowe podejście do zagadnień ekonomiczno-rolniczych w organizacji gospodarstwa, w warunkach gospodarki rynkowej naszego kraju.

Praca liczy 245 stron i zawiera następujące rozdziały:

- * gospodarstwo wiejskie i nauka,
- * istota, cel, przedmiot i zakres nauki organizacji i kierownictwa,
- * ogniwa cyklu organizacyjnego,
- * nauka i jej metody,
- * metody organizatoryki,
- * prawa organizatoryki.

Polecamy studentom, praktykom, nauczycielom i pracownikom naukowym.

Podręcznik można nabyć lub zamówić w Wydawnictwie SGGW
02-787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 166,
tel. (022) 47-28-92, fax (022) 47-15-62

Wydawnictwo SGGW

Fundacja Programów
Pomocy dla Rolnictwa

Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA)

Gmach Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
tel. (022) 623 1515, 623 1603, 623 1655
fax (022) 628 9387

dr inż. Czesław Siekierski

Phare dla doradztwa rolniczego

W ramach projektów wdrażanych przez FAPA ze środków Phare znaczące miejsce zajmuje problematyka z zakresu doradztwa rolniczego. Na szczególną uwagę zasługuje projekt P9105 pt. "Koordynacja Rozwoju Doradztwa Rolniczego", realizowany w latach 1993-1994. W ramach projektu zainicjowano i wykonano prace dotyczące szeregu problemów które - jak dowiodło prezentowane w tym numerze pisma "Więś i Doradztwo" Seminarium w Senacie RP - są stale aktualne i czekają na ostateczne rozwiązania.

Zakres merytoryczny projektu obejmował zadania z następujących obszarów:

1. Opracowania eksperckie (raporty)

Drogą przetargu wyłoniono grupy robocze, składające się z polskich i zagranicznych specjalistów. Przygotowały one następujące trzy opracowania:

- raport dotyczący systemu intelektualnego wspierania rozwoju wsi i rolnictwa, w skład którego zaliczono badania rolnicze, średnie i wyższe szkolnictwo rolnicze oraz doradztwo rolnicze,
- raport dotyczący reorganizacji Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie,
- projekt prawnej regulacji (ustawy) statusu doradztwa rolniczego w Polsce.

Pierwsze opracowanie składało się z diagnozy oraz przygotowanej na tej podstawie propozycji nowych rozwiązań systemowych, dostosowanych do aktualnych potrzeb, kompatybilnych z systemami w krajach zachodnich.

Drugie zaproponowało szereg nowych rozwiązań, w tym nowe struktury organizacyjne i merytoryczne Centrum. Zostało to już w dużej mierze wprowadzone w życie przez MRiGŻ.

Projekt ustawy zaproponował regulację statusu doradztwa, jak również określał status pracowników doradztwa, precyzyjnie określając kryteria jakie musi spełniać kandydat na doradcę oraz wymogi odnośnie awansu zawodowego.

2. Identyfikacja priorytetów doradztwa rolniczego i stworzenie mechanizmów stałej ich aktualizacji

W tym obszarze zidentyfikowano aktualne priorytety dla działalności doradztwa rolniczego. Zaproponowano także podejście metodyczne do stałego ich aktualizowania, wykorzystując aktualne potrzeby wyrażane przez rolników - bezpośrednich odbiorców doradztwa - jak również opinie naukowców, pracowników doradztwa, samorządu terytorialnego. Uwzględniono także priorytety wynikające z aktualnej polityki rolnej państwa.

3. Szkolenia dla doradców

Na podstawie identyfikacji priorytetów doradztwa opracowano zakres merytoryczny szkoleń dla doradców rolniczych ze wszystkich ODR. Szkolenia te stały się załącznikiem systemu doskonalenia zawodowego doradców rolniczych. System taki powinien zostać wprowadzony jako obligatoryjny dla wszystkich doradców rolniczych.

Szkolenia objęły następujące bloki tematyczne:

- problemy stowarzyszenia Polski z Unią Europejską,
- przedsiębiorczość na obszarach wiejskich w aspekcie wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa,
- nowoczesne zarządzanie gospodarstwami,
- metodyka planowania regionalnego rozwoju wsi i rolnictwa,
- sanitacja obszarów wiejskich.

W opinii uczestników (około 600 osób ze wszystkich ODR) szkolenia były przeprowadzone na wysokim poziomie i pożądanym byłoby ich kontynuowanie w pogłębionym zakresie. Potwierdziło to jeszcze raz potrzebę rozwiązań systemowych odnośnie doskonalenia zawodowego doradców rolniczych.

4. Wyjazdy studyjne do krajów o różnej organizacji doradztwa rolniczego

W ramach tego obszaru zorganizowano szkoleniowe wyjazdy studyjne do Danii, Holandii, Niemiec i Francji. W wyjazdach wzięli udział: doradcy rolniczy, przedstawiciele rolników, Parlamentu, MRiGŻ, władz wojewódzkich, samorządu terytorialnego, nauczyciele szkół rolniczych i pracownicy nauki rolniczej. Pozwoliło to stworzyć pewnego rodzaju lobby doradztwa rolniczego na szczeblu wojewódzkim, jak również lepiej zrozumieć sprawy doradztwa przez ludzi z nim współdziałających z różnych pozycji służbowych.

Wszystkie opracowania wykonane w ramach projektu zostały przekazane przez FAPA do Departamentu Nauki, Oświaty i Doradztwa MRiGŻ. Część zaproponowanych rozwiązań już znalazła zastosowanie w praktyce, inne po niezbędnych uzupełnieniach i poprawkach pewnie także znajdą zastosowanie w praktyce. Potwierdza się tym sposobem duża użyteczność samego projektu, jak i form działania przyjętych przez Program Phare przy wspomaganii procesów rekonstrukcji gospodarek państw objętych tą pomocą.

W zasobach FAPA istnieje szereg gotowych opracowań dotyczących doradztwa rolniczego, które mogą zostać wykorzystane jako baza do kontynuowania prac związanych z prawnym uregulowaniem doradztwa rolniczego w Polsce. Jednocześnie FAPA deklaruje zainteresowanie dalszym wspieraniem procesu doskonalenia systemu doradztwa rolniczego w Polsce.

Wszystkie raporty są dostępne w Centrum Informacji i Dokumentacji Europejskiej w Warszawie, gmach Min. Rol. i Gosp. Żywnościowej, ul. Wspólna 30, pok. 307, tel. (022) 623 2656, fax (022) 628 9387.

Dyrektor FAPA